

KONVERSIONENS LÆRING

En kvalitativ undersøgelse af hvad der kendetegner den læring og forandring, som kan finde sted ifm. konversion til kristendommen.

Specialeprojekt på Læring & Forandringsprocesser, Aalborg Universitet
Udarbejdet af Severin Odgaard (studienr. 20155306)

Antal tegn: 191.932 inkl. artikel (79,97 sider)

Vejleder: Mette Buchardt

Juni 2020

Abstract

Both religious conversion and the transformative potential within it are widely researched phenomena. However, it seems from literature searching that research quite rarely have been using learning theory as a way of theorizing and examining conversion. Therefore, in this master's thesis I examine conversion as an example of transformative learning, and in that way this paper functions in the cross field of conversion research and transformative learning research. Specifically, I examine conversion to Christianity in Denmark in the pentecostal church, The Apostolic Church of Denmark.

On the basis of the above I formulate the following problem statement: *What characterizes the learning and transformation that happens in relation to conversion to Christianity?*

To describe how conversion can be seen as a process of learning I draw upon the fundamental understanding of learning from Piaget (2012), which I combine with the concept of transformative learning as described by Mezirow (2005, 2012) and Illeris (2012, 2015). Furthermore I use 3 different conversion theory frameworks to define and operationalize the phenomenon of conversion. First, Lofland and Skonovd (1981) and their 6 different *motif experiences* that each make the conversion seem genuine for the convert. Second, Paloutzian (2005) and his concept of conversion as *meaning system* change. And third, Rambo (1993) with his systemic stage model and it's *7 stages of conversion*. To answer my problem statement I execute a qualitative interview examination with three informants who all have converted to Christianity during their adulthood and who are all members of The Apostolic Church of Denmark today. I myself is a member of the same church, and because of that one could argue that I have a higher degree of accesibility and trust among the informants, just as there are multiple ways in which I need to adress my bias and prevent it from influencing this examination in an unscientific way, which I discuss in length in the paper. The three interviews conducted have been subject to a thematic analysis, resulting in the finding of 5 themes.

The first theme is "preceding belief". It seems that the preceding faith and background of each convert to a large degree influence both the convert itself, the experience of conversion and the new, transformed life. Rambo's idea of *context* expresses something similar to this, just as the *schema* idea of Piaget.

The second theme is “defining experience”. This identifies that conversion is a personal learning process based on some sort of undeniable experience that defines the rest of the process. This matches the understanding of Lofland and Skonovd, and Piaget’s principle of a *stimulus* provoking learning.

The third theme is “companions of the conversion”. The analysis suggests that companions are important to converts, especially companions who the convert can identify with. Furthermore, it seems that an already established trust from the convert towards the companion can be vital. This theme is supported by the concept of an *advocate*, presented by Rambo, just as it affirms the general social and interactive nature of learning.

The fourth theme is “answer to different questions”. This suggests that conversion has the ability to solve very different problems for different converts. To use Rambo’s words, one could say that the same faith has the potential to be a solution to different kinds of *crises* and *searches*. From a learning theory point of view this theme is not surprising.

Transformative learning is indeed characterised by affecting the whole being and not just a few areas.

The fifth theme is “the effects of conversion”. As Rambo states, there are consequences for the convert, and the analysis suggests 6 effects of conversion, whereof the former 3 are primarily psychological and interior and the latter are more relational and exterior. The first effect is a rising sense of emotional well being, the second is a sense of responsibility toward what is perceived as being the will of God, and the third is a sense of a firm and steady foundation in life. The fourth effect is an increased forgiving attitude toward other people, the fifth is a bigger urge and motivation to engage in relationships and to make a difference, and the sixth is an incorporation of the convert’s faith into ones education and career.

In conclusion, the finding of this master’s thesis is that conversion to Christianity seems to be characterized by 5 themes, which can be summarized as this: Conversion is influenced by the convert’s preceding faith, is defined by a personal, landmark experience with the new faith, is facilitated in community by companions of the conversion, has the ability to answer a diversity of questions with each convert, and has a series of continuous and prolonged effects, including both interior and exterior ones. On the basis of this conclusion, it seems that conversion can indeed be an example of transformative learning.

Anerkendelser

Jeg har skrevet dette speciale alene, men har bestemt ikke gjort det uden hjælp og vejledning. Derfor vil jeg gerne udtrykke min taknemmelighed imod tre personer eller kategorier af personer.

Tak til min vejleder, Mette Buchardt, som på dygtig og effektiv vis både har støttet mig og udfordret mig til at gøre mig umage. Det har været skønt at have en vejleder som både har overblik over specialeprocessen, som er velbevandret i teorien og som har troet på mine evner fra start til slut. Tak for et konstruktivt og behageligt samarbejde.

Tak til Henrik Holmgaard, som har lånt mig bøger og stillet gode, kritiske spørgsmål, som har hjulpet mig i arbejdet. Og tak i øvrigt for at pege min opmærksomhed i retning af konversionsforskning og konversionsfænomenets kompleksitet og relevans samt dets hyppige misforståelse og forsimpning. Måske særligt blandt dem, som håber på at se endnu flere konversioner i fremtiden.

Tak til mine tre informanter, som alle har været åbenhjertige, generøse og tilgængelige. For jer er konversion ikke en forskningsgenstand, men en central del af jeres personlige liv og historie, så I skal have stor tak for at invitere mig og andre ind i jeres liv. Uden jeres ærlighed og villighed var dette speciale ikke blevet til. Jeg håber I vil synes, at jeg har behandlet jeres tillid og udsagn med respekt, og at I kan genkende jer selv i analysen. Tusind tak.

Indholdsfortegnelse

Oversigt over modeller	6
Oversigt over bilag	6
1. Problemfelt	7
1.1. Indledning	7
1.2. Konversion som forskningsfelt	7
1.3. Definition af fænomenet konversion	10
1.4. Konteksten: Kristendom i Danmark, frikirker og Apostolsk Kirke	13
1.5. Problemformulering	17
2. Teori	19
2.1. Konversion som transformativ læring	19
2.2. Hvorfor sker konversion?	24
2.3. Hvad forandres ifm. konversion?	27
2.4. Hvordan kan konversion forløbe?	30
2.4.1. Første trin: Kontekst	32
2.4.2. Andet trin: Krise	32
2.4.3. Tredje trin: Søgen	34
2.4.4. Fjerde trin: Møde med fortaler	34
2.4.5. Femte trin: Fortsat interaktion med fortaler	35
2.4.6. Sjette trin: Forpligtelse	36
2.4.7. Syvende trin: Konsekvenser	38
2.5. Videnskabsteoretiske overvejelser	38
3. Metode	41
3.1. Semistruktureret livsverdensinterview	41
3.2. Informanter	43
3.3. Forskerbias og epochê	45
3.4. Etik	48
3.5. Transskribering	51
3.6. Analysemetode	52
4. Analyse	55
4.1. Tema #1: Forudgående tro	56
4.2. Tema #2: Definerende erfaring	64
4.3. Tema #3: Konversionens ledsagere	71
4.4. Tema #4: Svar på forskellige spørgsmål	77
4.5. Tema #5: Konversionens effekter	82
4.6. Opsummerende diskussion	93
5. Konklusion	95
6. Litteratur	97
6.1. Bøger og kapitler i antologier	97
6.2. Artikler i tidsskrifter og andre medier	100
6.3. Hjemmesider	102

Oversigt over modeller

Der skelnes ikke mellem billeder, modeller og tabeller. Alle er kategoriseret som modeller.

Model 1: Niveauer af konversion	11
Model 2: Læringens tre dimensioner	20
Model 3: De fire læringstyper	22
Model 4: De seks erfaringstyper	25
Model 5: De seks erfaringstyper opsummeret	27
Model 6: Meningssystemets komponenter	30
Model 7: Systemisk trinmodel	31
Model 8: Variationer af krise	33
Model 9: Søgertyper	34
Model 10: Informanter	44
Model 11: Uddrag fra bilag 7: Kodning af interview med Lars	53
Model 12: Kondensering af bilag 10: Kategorisering	54
Model 13: De seks erfaringstyper opsummeret (gentagelse af model 5)	65
Model 14: Meningssystemets komponenter (gentagelse af model 11).....	83

Oversigt over bilag

Bilag 1: Interviewguide	
Bilag 2: Samtykkeerklæring	
Bilag 3: Underskrevne samtykkeerklæringer	
Bilag 4: Transskribering af interview med Lars	
Bilag 5: Transskribering af interview med Anne	
Bilag 6: Transskribering af interview med Katrine	
Bilag 7: Kodning af interview med Lars	
Bilag 8: Kodning af interview med Anne	
Bilag 9: Kodning af interview med Katrine	
Bilag 10: Kategorisering	

1. Problemfelt

1.1. Indledning

Religion og gudsdyrkelse repræsenterer noget af det største, mest meningsfulde og mest definerende i et menneskes bevidsthed. Den retter sig imod det uforklarlige, det ekstraordinære og det overmenneskelige, og derfor har forandringsprocesser indenfor dette felt – konversioner – også en særlig signifikans. Heri ligger potentialet til en fundamental og omfangsrig læring, som kan forandre store dele af den lærendes – konvertittens – liv. I nærværende specialeprojekt undersøger jeg hvad der kendetegner netop den læring og forandring, som kan forekomme ifm. konversion til kristendommen. I min analyse finder jeg 5 temaer, som kan siges at være kendetegnende for konversion, og som involverer både fænomenets baggrund, årsag, socialitet, mangfoldighed og effekter.

I dette første kapitel vil jeg introducere undersøgelsen ved at starte bredt og løbende skrive mig tættere på dette speciales problemformulering. Jeg vil først præsentere det forskningsfelt, som jeg indskriver mig i, og dernæst vil jeg definere konversion som fænomen (1.3.) samt beskrive den institutionelle kontekst for specialet (1.4.).

1.2. Konversion som forskningsfelt

For at forstå hvordan konversion behandles videnskabeligt er det vigtigt at vide hvor feltet kommer fra. Derfor følger her en kort introduktion til konversionslitteraturen, inden jeg bagefter placerer dette speciale imellem de to felter, konversionsforskning og læringsforskning.

Det er vanskeligt at lave en entydig litteraturgennemgang af begrebet "konversion", fordi det er undersøgt indenfor en bred vifte af faglige traditioner. Disse være sig sociologi (fx konversion som ændringer i religiøse fællesskaber og tilhørsforhold til disse), psykologi (fx konversion som forandringer af følelser, kognition og personlighed), antropologi (fx konversion som kulturel forandring) og teologi (fx konversion som bibelsk fænomen og kirkelig praksis). I dette speciale vil jeg dog behandle og undersøge konversion som en lærings- og forandringsproces, og mere specifikt som en transformativ læringsproces. Hvis

dette fokus skal placeres i klassiske fagdiscipliner kan man sige, at jeg primært arbejder med religionspsykologi, men også religionssociologi, og disse kombinerer jeg med læringsteori.

Indenfor (især den psykologiske) konversionsforskning kan man tale om hhv. et klassisk og et nyere paradigme (Richardson 1985, Hood et.al. 1996 og La Cour 2007).

Det klassiske paradigme stammer fra ca. år 1900, og havde fx Edwin Starbuck (1866-1947) og William James (1842-1920) som toneangivende eksponenter. Det klassiske paradigme var kendetegnet ved at man anså konversion som et pludseligt og uventet fænomen, som kunne møde et passivt individ, og derigennem forvandle vedkommendes liv. Desuden var konversionen primært emotionel, og i mindre grad kognitiv (Starbuck 1899 og James 1902). I det nyere paradigme, som vandt frem fra 1970'erne arbejdede man i stedet med en aktiv konvertit, som på eget initiativ indgik i en gradvis og processuel konversion, som var mere kognitiv end emotionel af karakter (Richardson 1985 og Hood et.al 1996). Man kan også tale om et endnu nyere, postmoderne paradigme, som er vundet frem siden årtusindeskiftet (Hood et.al. 1996 og La Cour 2007). Her forsøger man at finde en middelvej imellem de to førnævnte paradigmer, og man tager bestik af det nutidige religiøse landskab som af flere er blevet beskrevet som et "spirituelt supermarked", hvor hver enkelt "køber" de religiøse og spirituelle elementer, som vedkommende ønsker (Streib & Keller 2005). I det postmoderne paradigme taler man om konversion som en spirituel forandring i stedet for enten en følelsesmæssig oplevelse, en tilknytning til en religiøs institution eller en kognitiv læring. To eksponenter for dette paradigme er Raymond Paloutzian (2005) og Israela Silberman (2005), som taler om konversion som forandringer i et menneskes "meningssystem". Dette indebærer konvertittens værdier, attituder, mål, selvforståelse mv., og må derfor i den grad siges at fokusere på en spirituel forandring. Denne begrebsliggørelse vil jeg vende tilbage til under *2.3. Hvad forandres ifm. konversion?*.

Feltet har altså bevæget sig fra et klassisk paradigme, til et nyere af slagsen, til i dag måske at befinde sig i et postmoderne paradigme, hvor man undersøger forandringer i meningssystemer. Jeg vil i dette speciale skrive mig ind i dette postmoderne paradigme og undersøge konversion i en dansk kontekst, som en transformativ forandringsproces af meningssystemet.

At undersøge konversion som en transformativ læringsproces er, så vidt jeg kan læse mig til, en sjælden videnskabelig tilgang til feltet. Og der hvor tilgangen findes, findes den kun delvist. Fx findes der studier af religiøs uddannelse og transformativ læring. Det være sig med fokus på religiøs uddannelses indflydelse på afroamerikanske kvinders mestringsevner ifm. stress (Bishop 2019), observationsstudier af transformativ læring, udført af præster i deres menigheder (Young 2013), studier af transformativ læring og kristen åndelighed ifm. kirkelig undervisning i Irland (Meneely 2015), samt studier af transformativ læring som ramme for religiøs uddannelse blandt voksne i Tyrkiet (Çekin 2013), blandt kvinder (English 2012) og blandt voksne under teologisk uddannelse i Michigan (Fleischer 2006). Ingen af disse studier fokuserer dog specifikt på konversion, men i højere grad på religiøs uddannelse i det hele taget, eller på kirkeligt engagement. Man kan diskutere, om fraværet af forskning indenfor transformativ læring og konversion kunne skyldes, at mange konversionsforskere ikke interesserer sig for læringsteori. Det transformative element og potentiale i konversionen er nemlig hyppigt undersøgt og beskrevet, bl.a. af Joshua Iyadurai (2015), som har undersøgt transformation ifm. konversion til kristendom blandt indere. Desuden har jeg allerede nævnt Paloutzian og Silberman, som også har øje for konversions transformative potentiale. Alle disse forskere gør det dog uden blik for at transformationen kan karakteriseres som læring, og derfor udebliver det specifikt læringsteoretiske element ofte fra undersøgelser af konversion. I stedet for transformativ læring, taler man blot om transformation. Dog skriver den berømte antropolog, kybernetiker og læringsteoretiker Gregory Bateson (1904-1980) angående hans eget læringsbegreb "Læring III", som kan minde om begrebet transformativ læring, følgende:

"something of the sort does, from time to time, occur in psychotherapy, religious conversion, and in other sequences in which there is profound reorganization of character" (Bateson 1973:273)

Bateson behandler Læring III, som er en sjælden og kompleks type af læring, og skriver her at fænomenet kan finde sted, bl.a. ifm. psykoterapi og religiøs konversion. På den måde forbinder Bateson konversion med transformativ læring, men nogen egentlig

undersøgelse af forbindelsen er der ikke tale om, blot en påstand leveret som en sidebemærkning.

Altså tyder noget på at der findes et videnshul i litteraturen i spændingsfeltet mellem (psykologisk og sociologisk) konversionsforskning og forskning i transformativ læring. Den teoretiske forbindelse imellem de to traditioner og begreber lader ikke til at være undersøgt i nævneværdig grad.

1.3. Definition af fænomenet konversion

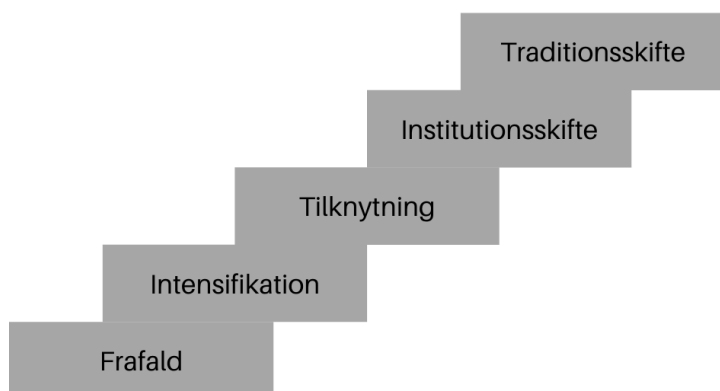
For at introducere hvad konversion er, og hvordan jeg forstår fænomenet i dette speciale, er det oplagt at begynde med en definition. I den forbindelse vil jeg lægge mig op af en både aktuel og toneangivende konversionsforsker, nemlig psykologi- og religionsprofessoren Lewis Rambo, som i øvrigt indskrives sig i det førnævnte postmoderne paradigme. Han skriver følgende:

"conversion means turning from and to new religious groups, ways of life, systems of belief, and modes of relating to a deity or the nature of reality" (Rambo 1993:3)

I Rambos optik er konversion altså både at vende sig væk fra noget, og hen imod noget andet. Desuden er det ikke snævert defineret som at vende sig imod troen på at der findes en gud. Genstanden man vender sig imod er således defineret bredere som enten et trosbaseret fællesskab, en livsstil, et system af overbevisninger eller (naturligvis) relationen til en guddom. Desuden arbejder Rambo med tre antagelser om konversionsfænomenets natur: For det første at konversion er en proces som foregår over tid, ikke en enkeltstående begivenhed. For det andet at konversion er kontekstuel og derfor influerer og bliver influeret af en lang række relationer, forventninger og situationer. Og for det tredje at faktorerne i en konversion er mangfoldige, interaktive og kumulative, og derfor findes der hverken én årsag til konversion, én proces, eller nogen simple konsekvenser af processen (Rambo 1993:5). Rambo anskuer altså konversion som en kompleks og mangfoldig forandringsproces, og denne definition læner jeg mig op af i dette speciale.

Som sagt er konversion et fænomen som er mangfoldigt og kan foregå på forskellige måder. Rambo skelner mellem 5 niveauer af konversion, som adskiller sig fra hinanden

ved hvor langt konvertitten skal gå rent socialt og kulturelt, for at kunne blive betragtet som konvertit (Rambo 1993:12-14).

Model 1: Niveauer af konversion

For det første taler Rambo om "frafald", som dækker over når en troende frasiger sig sin tro. Dette kan virke som "det modsatte af en konversion", men ifølge Rambo kan frafald medregnes som den første type af konversion fordi forandringen er ligeså distinkt og vigtig, som en mere klassisk konversion. For det andet taler Rambo om "intensifikation", som er når en eksisterende tro opblusses og revitaliseres. Altså når troen går fra at være en mindre del af den troendes liv, til at fylde meget og være mere betydningsfuld for den troende. Nøgleordet her er at konvertitten allerede kender til troen og dennes elementer, ritualer, etik osv. For det tredje er der "tilknytning", hvor konversionen består i en forandring fra intet eller minimalt religiøst tilhørsforhold til fuldbyrdet involvering i en religiøs institution eller et trosbaseret fællesskab. Her bliver tilknytningen baseret uden forudgående erfaring og historik. For det fjerde taler Rambo om "institutionsskifte", hvor konvertitten skifter fra én institution til en anden indenfor samme overordnede religiøse tradition, fx fra den danske (evangelisk lutherske) folkekirke til en pentekostal kirke, som begge tilhører protestantisk kristendom. Femte og sidste niveau af konversion er "traditionsskifte", hvor konvertitten forlader én overordnet religiøs tradition, og tilslutter sig en anden, fx fra islam til kristendom. Dette niveau er det mest vidtgående og involverer ofte at konvertitten må aflære en stor del af sit verdensbillede, sine ritualer, symboler, livsstil osv. (Rambo 1993:12-14) Det fremgår ikke helt klart hvordan Rambo har defineret hvor langt konvertitten må gå ved hver type af konversion i forhold til hinanden. Fx er det uklart hvorfor et institutionsskifte pr. definition skulle være mere vidtgående og krævende end en tilknytning, men hvorom alting er, så kan de 5 idealtyper give et indtryk af

konversionsfænomenets bredde og mangfoldighed, og desuden give sprog for forskellige niveauer af konversion.

Jeg vil nu inddrage to teoretiske perspektiver på konversion, som kan hjælpe med at definere fænomenet yderligere. Begge perspektiver kan siges at tilhøre samme forskningsmæssige paradigme som førnævnte Paloutzian og Silberman, samt Rambo. Først professor i sociologi, Anthony J. Blasi (f. 1946), som taler om konversion som en "redirection of foundational trust", altså en omdirigering af grundlæggende tillid (Blasi 2009). Med "omdirigering" mener han at tilliden skifter, altså at der er et "før" og et "efter". En tid som er pre-konversion og en tid som er post-konversion. Med "grundlæggende" mener han en tillid som er gennemtrængende og varig, og ikke afhængig af en relation til en ligeværdig og ligesindet. Her er ikke tale om den tillid man viser venner eller ægtefæller, men om en tillid som er mere fundamental for konvertittens eksistens og som retter sig imod noget som er "større" end konvertitten selv (fx Gud, universet, skæbnen mv.). Den tillid man har til venner, ægtefæller eller andre ligeværdige medmennesker kan såmænd være ægte og dybfølt nok, den er bare ikke "grundlæggende" efter Blasis termer. Blasi tilbyder altså et teoretisk begrebsapparat, som placerer fænomenet konversion i en tillidsdiskurs.

Dernæst vil jeg inddrage missiologi- og antropologiprofessoren Paul Hiebert (1932-2007), som taler om konversion som forandring af "worldviews" (fremover; "verdensbilleder") (Hiebert 2008). Han siger grundlæggende at når mennesker for alvor bliver forandret, sådan som det kan ske ifm. en konversion, så er det deres verdensbillede der forandres. Hiebert definerer verdensbillede som:

"the fundamental cognitive, affective, and evaluative assumptions and frameworks a group of people makes about the nature of reality which they use to order their lives" (Hiebert 2008:25)

Vi har altså at gøre med et begreb som favner både fornuft, følelser og erfaringer, og som dermed kan bruges til at tale om en holistisk forandring i et menneskes liv. Hiebert uddyber og peger på en række psykologiske, sociale og kulturelle funktioner, som verdensbilleder bidrager med til menneskelivet (Hiebert 2008:28-30). Fx at verdensbilleder bringer emotionel sikkerhed og tryghed i en risikofyldt og omskiftelig verden og at

verdensbilleder fungerer som en udvælgelsestragt for nye idéer, ved at mennesket vurderer disse via sit verdensbillede. På den måde bidrager verdensbilleder med kulturel stabilitet og kontinuitet. Desuden siger han at verdensbilleder bidrager med en forsikring om at verden virkelig er som vi ser den og erfarer den. Man kunne måske sige, at mennesker lever på en grundlæggende deduktiv måde, hvor vi løbende ønsker at bekræfte den "teori" vi baserer vores liv på, altså vores verdensbillede. Når mennesker oplever den kognitive dissonans der indtræffer når vedkommendes verdensbillede ikke kan matche aktuelle erfaringer, så forekommer en verdensbillede-krise (Hiebert 2008:30). Denne består i at der er blevet lokaliseret et "hul" i det eksisterende verdensbillede, og derfor må individet enten forkaste og ignorere den konfliktende erfaring, eller omdanne sit verdensbillede. Og det er netop det der sker ifm. en konversion: Et menneske møder noget som udfordrer vedkommendes eksisterende verdensbillede, og begynder derfor på en forandringsproces, hvor et nyt verdensbillede tillæres, og hvor menneskets grundlæggende tillid skal omdirigeres.

I dette afsnit har jeg redegjort for den grundlæggende konversionsteoretiske forståelse af konversion, som vil blive anvendt i dette speciale. Den læringsteoretiske forståelse og dennes sammenhæng med det ovenstående vil jeg udfolde i *2.1. Konversion som transformativ læring*.

1.4. Konteksten: Kristendom i Danmark, frikirker og Apostolsk Kirke

Jeg undersøger konversion til kristendommen, og i dette afsnit vil jeg redegøre for hvordan "kristendom" forstås og afgrænses i dette speciale. Jeg er dog hverken kirkehistoriker eller dogmatiker, så nedenstående skal kun betragtes som en overfladisk introduktion og et forsøg på en definition og afgrænsning af kristendom. Primært for at definere et begreb, som er anvendt og udtrykt af mange mennesker verden over, og som kan betyde forskellige ting for forskellige mennesker.

Kristendom er ifølge Merriam-Webster-leksikonet defineret som:

"Den religion, som er udgået fra Jesus Kristus, som er baseret på Bibelen som hellig skrift og som er praktiseret af ortodokse, Romerskkatolske og protestantiske forgreninger" (Merriam-Webster (1))

Altså en bred definition, som kun fastlægger at troen må være baseret på Jesus Kristus og Bibelen for at kunne karakteriseres som kristendom, og desuden at den har tre hovedkategoriseringer. Selvom man teoretisk kan tale om både kristendommen og kirken i bestemt ental, altså den samlede, globale kirke, så findes der intet institutionelt eller organisatorisk udtryk for denne. Den kristne kirke består af en lang række kirker med hver deres læremæssige særpræg, organisatorisk struktur, praktisk udtryk mv. Så hvad det mere præcist vil sige at tro på Jesus Kristus og Bibelen, som ovenstående definition siger, kan være forskelligt defineret i de kristne bekendelser. Der findes dog tre mere almene trosbekendelser, som kaldes de oldkirkelige, og som stort set alle kristne kirker kan tilslutte sig. Blandt de oldkirkelige bekendelser er det især den nikænske trosbekendelse fra 300-tallet, som er udbredt verden over. (Kyndal 1997, Lodberg 1997, Morsø 2005, Jensen 2005 og Den Store Danske (1))

Når jeg i dette speciale vil undersøge konversion til kristendommen er det altså konversion til ovenstående overordnede fænomen: Troen på Jesus Kristus, på bibelen som hellig skrift og på den kristne kirke som er afgrænset ved de oldkirkelige trosbekendelser. Dog er dette speciale ikke dogmatisk og jeg ønsker ingenlunde at teste troen på enkelte trosbekendelser eller lignende. I stedet ønsker jeg at beskrive og forstå den forandring som en sådan konversion kan føre med sig.

Som tidligere nævnt er der flere forskere som beskriver det nutidige religiøse landskab som et "spirituelt supermarked" (Streib & Keller 2005). Dette kan medføre en lang række personlige blandingsreligioner, hvor hver enkelt "køber" de religiøse og spirituelle elementer, som vedkommende ønsker i sit liv. På den måde kan religion ende som et stærkt individualiseret og fragmenteret fænomen, hvor man i højere grad taler om "spiritualitet" fremfor "etableret religion". Man kan argumentere for at der i denne skelnen ligger en antagelse om at religion er et institutionaliseret fænomen som varetages af kirker og deslige, og at spiritualitet eller åndelighed er et personligt fænomen som varetages af individet via vedkommendes ageren på "markedet". Dog understreger Rambo at konversion ikke er enten institutionel eller spirituel, men altid i nogen grad vil være begge dele (Rambo 1993:1). Dette skyldes at al konversion (og måske endda al religion og tro i det hele taget) foregår i en kontekst, som er mere eller mindre institutionel. Hvis man skal tage Rambo alvorligt er det altså afgørende at man ikke antager institution/spiritualitet-

dikotomien og adskiller de to fænomener, noget som jeg da heller ingenlunde ønsker at gøre i dette speciale. Jeg undersøger konversion som en personlig lærings- og forandringsproces, som dog foregår i en (institutionel) kontekst. Og netop denne kontekst vil jeg redegøre for i dette afsnit.

Danmark er de facto et kristent land via Grundloven, som siger i §4 at den evangelisk lutherske kirke er den danske folkekirke, og at den derfor understøttes af staten (Statsministeriet 1953). Dog stadfæster grundloven også religionsfrihed i §67, således at "borgerne har ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer overens med deres overbevisning" (ibid). Faktum er desuden at 74,3% af de ca. 5,8 millioner indbyggere i Danmark er medlemmer af folkekirken pr. 1. januar 2020 (kirkeministeriet (1)). Dette tal er faldet stabilt siden 1990, men ca. 3 ud af 4 danskere er altså stadig medlemmer, hvilket er den højeste andel af medlemmer i nogen national folkekirke i norden, hvor tallene i 2017 hed 71,9% i Finland, 71,5% i Norge, 69,9% i Island og 61,2% i Sverige (Hviid 2018). For at blive i supermarked-analogien kan man altså sige, at der særligt er én vare på hylden som er populær eller som i hvert fald er legitim og alment kendt, og man kunne måske beskrive det religiøse (eller mere specifikt: det kristne) landskab i Danmark som "folkekirken og de andre". For der er også andre varer i supermarkedet, heriblandt frikirkerne.

En frikirke er en kirke, som ikke er knyttet til staten, og derfor giver det kun mening at tale om frikirker i lande, som har en statskirke, hvilket globalt set er meget få lande. I Danmark findes paraplyorganisationen FrikirkeNet, som er en interesseorganisation for over 400 frikirker i Danmark med flere end 20.000 medlemmer fordelt på en række forskellige kirkesamfund og selvstændige frikirker. Desuden skriver FrikirkeNet at ca. 50.000 regelmæssigt kommer i en frikirke, samt at det er et rimeligt kvalificeret bud, at der på en given søndag i hovedstadsområdet er flere mennesker til gudstjeneste i frikirker end i folkekirker. (Frikirkenet (1), Frikirkenet 2014)

Én kirke, som lever op til førnævnte definition af kristendommen er altså den danske folkekirke. Men et vigtigt karakteristika ved denne er dog også at mange medlemmer optages som spædbørn ved forældrenes beslutning om at lade barnet døbe. På denne måde kan man sige, at mange medlemmer gennemgår en form for passiv optagelse, som er svær at forene med Rambos definition af konversionsfænomenet. I stedet vil jeg kigge

mod mennesker, som tidligere ikke var medlem af en given kirke, og som i dag er blevet medlemmer. Og denne karakteristika passer bedre på frikirkerne, som i højere grad kan siges at være genstand for et mere aktivt tilvalg end det ofte er tilfældet i folkekirken. Dette betyder ingeniunde at alle medlemmer af folkekirken er "passive medlemmer", for dette er ikke tilfældet. Jeg mener blot at det kræver et særligt aktivt tilvalg at blive medlem af en frikirke, hvis man ikke er opvokset i denne. Dette skyldes som sagt at frikirkerne ikke er normen, men i højere grad kan betegnes som et supplement til den mere almene folkekirke. Derfor vil jeg undersøge konversion i en frikirkelig kontekst. Det skal nævnes at kirkeligt medlemskab ikke nødvendigvis er udtryk for personlig, transformativ læring, men det er dog en oplagt og let anvendelig måde at afgrænse og udvælge informanter på.

Ét af de kirkesamfund hvor mange lokalkirker er medlemmer af FrikirkeNet er Apostolsk Kirke. Apostolsk Kirke i Danmark består af over 25 lokale kirker, og har desuden 4 efterskoler samt en højskole. Kirkesamfundet havde inden årtusindeskiftet ca. 2500 døbte medlemmer, mens man i dag har ca. 4000 medlemmer. Internationalt tilhører man den protestantiske forgrening af kristendommen, og ydermere den pentekostale strømning af denne. En strømning som i alt tæller op mod 500 millioner mennesker. (Hansen 1997, Apostolsk Kirke (1),(2),(3),(4))

Johannes Hansen (f. 1959), som er tidligere national leder af Apostolsk Kirke i Danmark og nuværende præst i Apostolsk Kirke Aalborg, har i 1997 bidraget til en bogudgivelse om kristne kirkesamfund i Danmark, hvor han har skrevet kapitlet om Apostolsk Kirke (Hansen 1997). Heri introducerer han kirkesamfundets historie, praksis og lære, og pba. dette vil jeg lave en kort introduktion for at afdække specialets kontekst.

Hansen skriver at Apostolsk Kirke har 4 generelle karakteristika, samt en række mere specifikke. De 4 er at kirkesamfundet er kristent, evangelisk, karismatisk og at det er en frikirke. At kirken er kristen betyder, ifølge Hansen, at man er enig med alle andre kristne kirker om at acceptere de tre oldkirkelige trosbekendelser. At kirken er evangelisk betyder at grundlaget for dets tro er Jesus Kristus' budskab om tilgivelse og nåde igennem hans liv, død og opstandelse, og at ingen kan frelse sig selv, men er afhængig af Guds tilbudte og fremrakte nåde. At kirken er karismatisk handler ikke om "personlighedstrækket" karismatik, men om det græske ord "karismata", som betyder nådegave. Dette ord betegner en række åndelige gaver, som Gud giver og udruster mennesker med, fx

profetisk tale, tungetale og helbredelse ved bøn, men også visdom, kundskab og tro. At Apostolsk Kirke er en frikirke har jeg redegjort for betydningen af. (Hansen 1997)

Udover de generelle karakteristika nævner Hansen en række mere specifikke af slagsen, hvoraf jeg blot vil referere et par af dem. I Apostolsk Kirke praktiserer man et baptistisk dåbssyn, hvilket betyder at man ikke døber små børn (som man gør i Folkekirken), men i stedet døber selvbevidste mennesker, som har en personlig tro og som vil bekende den offentligt. Dette kaldes undertiden "voksendåb" eller "troendes dåb". Desuden praktiserer man "Helligåndens dåb". Her menes "ikke en ydre neddykkelse, men en indre fylde af Guds Helligånd" (Hansen 1997:148). Dette hænger sammen med det førnævnte karismatiske element og betyder at man tror på, at mennesker igennem bøn kan opleve at modtage Guds ånd og derfor kan få adgang til kraft, inspiration og glæde til at kunne leve et nyt liv. (Hansen 1997)

Nu har jeg redegjort for den (kirkelige) kontekst hvori jeg vil undersøge den læring og forandring der finder sted ifm. konversion til kristendommen, nemlig det frikirkelige kirkesamfund Apostolsk Kirke.

1.5. Problemformulering

På baggrund af de forudgående afsnit om fænomenet konversion og om frikirker og Apostolsk Kirke vil jeg i dette afsnit fremlægge dette speciales problemformulering. Den lyder således:

Hvad kendetegner den læring og forandring, som finder sted ifm. konversion til kristendommen?

Når jeg skriver "læring og forandring", så er det for at understrege hvilket felt dette speciale skriver sig ind i, nemlig dels konversionsforskning, og dels forskning i transformativ læring. Med "konversion" henviser jeg til Rambos (1993) definition og kategorisering af fænomenet, samt de inddragede begrebsliggørelser fra Paloutzian (2005), Blasi (2009) og Hiebert (2008). Desuden vil jeg afgrænse "kristendom" og specifikt undersøge konversion i den kirkelige kontekst af Apostolsk Kirke.

Denne problemformulering vil jeg besvare ved at inddrage en række teorier, som kan bruges som analyseredskaber (x. *Teori*), samt ved at udføre en interviewundersøgelse, bestående af tre livsverdensinterviews med konvertitter (x. *Metode*).

2. Teori

I dette kapitel vil jeg præsentere den teoretiske forståelse som dette speciale hviler på, og som vil blive anvendt i resten af projektet. Som allerede nævnt under 1.2. *Konversion som forskningsfelt* anskuer jeg i dette speciale konversion dels som et konversionsteoretisk fænomen, og dels som et læringsteoretisk. Derfor vil jeg i dette kapitel både præsentere konversionsteori og læringsteori.

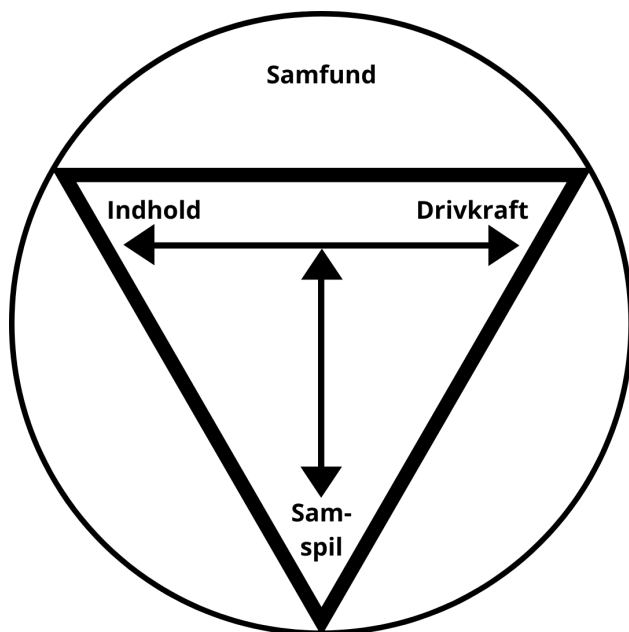
2.1. Konversion som transformativ læring

Læring er et common-sense-ord, som fylder meget i hverdags sproget, men i en forskningsmæssig kontekst er der brug for en definition. Den danske professor emeritus i livslang læring, Knud Illeris (f. 1939), definerer læring som:

”enhver proces, der hos levende organismer fører til en varig kapacitetsændring, og som ikke kun skyldes glemsel, biologisk modning eller aldring” (Illeris 2015:20)

På den definition kan man argumentere for at konversion kan betragtes som en læringsproces, da den kan medføre en varig kapacitetsændring, som umiddelbart skyldes andet end de tre nævnte forhold. Desuden skriver Illeris at læring grundlæggende har tre dimensioner, nemlig læringens indhold, drivkraft og samspil (Illeris 2015:44-48).

Førstnævnte handler om det, der læres, uanset om dette er færdigheder, viden, holdninger eller andet. Drivkraftdimensionen handler om motivation, følelser og vilje hos den, som lærer. Og samspilsdimensionen handler om den lærendes samspil med sine omgivelser, både de menneskelige og de materielle, og denne dimension italesætter læringens sociale element. Illeris opstiller de tre dimensioner i en model:

Model 2: Læringens tre dimensioner (inspireret af Illeris 2015:45)

Modellen viser desuden at al læring foregår indenfor en samfundsmæssig ramme, som præger mulighederne for læring.

Ifm. introduktionen af Hieberts verdensbillede-begreb (1.3.) nævnte jeg at der kan opstå en verdensbillede-krise, hvis den lærende opdager et hul i sit verdensbillede. Hvis dette sker oplever man en kognitiv dissonans og tvinges enten til at ignorere hullet eller ændre sit verdensbillede. Dette stemmer godt overens med begrebet "transformativ læring" og hele den implicitte læringsforståelse i det begreb, som stammer fra den schweiziske psykolog Jean Piaget (1896-1980). Og netop Piagets grundlæggende læringsteori vil jeg her redegøre for, før jeg vil redegøre for begrebet transformativ læring.

Piagets læringsteori hviler på fænomenet "ligevægt" og de to læringstyper "assimilation" og "akkommodation". Piaget beskriver at ethvert individ søger en indre ligevægt i sit samspil med sine omgivelser. Denne ligevægt består i en balance mellem individets kognitive strukturer (eller "skemaer") og individets omgivelser og indtryk. (Piaget 2012 og Illeris 2015:55-65) Skemaerne er en metaforisk begrebsliggørelse for den struktur af tanker, viden, følelser, forventninger mv., som alle mennesker systematiserer deres bevidsthed efter. Disse skemaer er delvist sammenlignelige med Hieberts verdensbillede-begreb, eller med Paloutzians meningssystem-begreb.

Ligevægtstilstanden er blot et resultat, og siger intet om processen hvormed den skabes eller opretholdes. Ifølge Piaget sker læring og udvikling når den status quo, som ligevægten er, mødes af stimuli, som udfordrer ligevægten. Fx som det sker når et menneske opdager et hul i sit verdensbillede. Når ligevægten bringes i ubalance og bliver til uligevægt vil individet søge at restaurere ligevægten, og dette kan ske via to processer, assimilation og akkommodation, ifølge Piaget.

Ved en assimilativ proces indoptages og processeres de udfordrende sanseindtryk og tilføjes til eksisterende mentale skemaer, og derfor kan assimilativ læring også kaldes for tilføjende læring. Denne læringstype er meget udbredt, og foregår bl.a. når en skoleelev allerede har kendskab til at multiplicere hele tal, og nu skal lære at multiplicere decimaltal eller brøker. En række principper er overlappende, og eleven kan tilføje den nye læring til sit "matematik-skema" og på den måde genoprette ligevægten. Resultatet af en assimilativ læring er forøget viden og kundskab. Assimilativ læring er kun mulig hvis den mødte stimuli har en tilpas simpel beskaffenhed, som gør det muligt at tilføje den til et eksisterende skema uden at gøre vold på skemaet. (Illeris 2012:23, Nissen 2012:90-93 og Illeris 2015:61-62)

En akkommodativ læringsproces, derimod, består i en proces, hvor den mødte stimuli er af en tilpas kompleks og udfordrende karakter, så den ikke umiddelbart kan tilføjes til noget eksisterende skema. Derfor må et skema overskrides for at kunne indbefatte den nye stimuli, og derfor kaldes denne læringstype også for overskridende læring. En akkommodativ læringsproces kræver mere energi fra den lærende, og kan både ske hurtigt eller over længere tid, hvor den lærende løbende arbejder med overskridelse af et skema. Resultatet af en akkommodativ læring er ikke blot viden og kundskab, men indsigt og perspektiv. Et resultat som ikke blot kan appliceres i en isoleret kontekst, men som giver en øget forståelse for et givent mere overordnet felt. Som tidligere nævnt kan et menneske godt vælge at ignorere eller forkaste en stimuli, som udfordrer dennes mentale skemaer. Dette kan være relevant da akkommodation er krævende og belastende, og derfor kan man have en tendens til at undgå at indlede en sådan proces, da mennesket søger at opretholde ligevægten. (Illeris 2012:23, Nissen 2012:93-95 og Illeris 2015:62-65)

Piagets læringsteori indbefatter de to ovennævnte læringstyper, men udover disse har andre forskere arbejdet videre med læringsteorien og tilføjet to andre læringstyper, hhv. kumulativ læring og transformativ læring (Illeris 2015:59).

Kumulativ læring kan betegnes som den mest simple læringstype af de i alt 4 typer. Her grundlægges nye mentale skemaer, og derfor kan typen også kaldes for grundlæggende læring. Individet møder en stimuli som er ny og ikke umiddelbart kan assimileres til noget eksisterende skema, men som samtidig er så tilpas simpel at akkommodation er unødvendigt. Derfor etableres et nyt skema med den mødte stimuli som første element i det pågældende skema. Resultatet af en sådan læring kan enten være basale motoriske evner (som det særligt forekommer i de første leveår), eller helt basal udenadslære af tilfældige fakta. (Illeris 2012:23, Nissen 2012:88-90 og Illeris 2015:59)

Nu har jeg redegjort for Piagets grundlæggende læringsteori, samt de tre første læringstyper; kumulativ, assimilativ og akkomodativ læring. Nu vil jeg præsentere den sidste læringstype, transformativ læring, og forbinde den til fænomenet konversion. Selve begrebet transformativ læring stammer fra sociologen og voksenuddannelsesprofessoren Jack Mezirow (1923-2014) (2005, 2012), men i dette speciale vil jeg anvende begrebet som en samlet betegnelse for en række læringsteoretiske begreber, som alle på forskellig vis beskriver en type af læring, som har med identitet, selvforståelse, "hele mennesket" og verdensbillede at gøre. Heriblandt "signifikant læring" (Rogers 1951:390, 1961:280), "ekspansiv læring" (Engestrøm 1998, 2012) og "transitorisk" eller "biografisk læring" (Alheit 2012). Denne anvendelse af Mezirows begreb bruges også af Illeris (2015:68-69). Forskellene mellem de 4 inddragede læringstyper er illustreret i nedenstående model:

Læringstype	Påvirkning på skema	Resultat
Kumulativ læring	Grundlæggende	Motorik og udenadslære
Assimilativ læring	Tilføjende	Viden og kundskab
Akkomodativ læring	Overskridende	Indsigt og perspektiv
Transformativ læring	Forvandlende	Identitet og verdensbillede

Model 3: De fire læringstyper

Transformativ læring er på én gang både mere kompleks, fundamental og gennemgribende end de førnævnte tre læringstyper. I dette projekt refererer begrebet transformativ læring til en type af læring, som influerer den lærendes identitet og selvbillede og som er definerende for den lærendes tilværelse og forandringer af denne (Illeris 2015:65-69). Man lærer altså ikke nye evner, færdigheder, viden eller indsigt, men *hvem man er*. Man tillærer sig et nyt selvbillede og/eller verdensbillede.

Hvis en transformativ læringsproces foregår for hurtigt kan den fremkalde angst og andre kriselignende fornemmelser, fordi læringen er af en meget meningsgivende og fundamental karakter (med reference til både Paloutzian, Rambo, Blasi og Hiebert). Netop derfor er det vigtigt at understrege at konversion ikke er én begivenhed eller én beslutning, men en processuel forandrings- og læringsproces, som kan divergere i længde. Som Paloutzian skriver:

"The transformative process in conversion may take variable amounts of time, ranging from a few moments to several years, but it is the distinctiveness of the change that is its central identifying element" (Paloutzian 2005:331)

Den transformative proces i konversionen kan altså variere i tid, men det er distinktheden ved forandringen, som er det afgørende for om man kan tale om en transformativ proces ifm. en konversion (Paloutzian anvender ikke ordet "læring"). Forandringen må altså være tilpas gennemgribende og fundamental. Hvis man kan beskrive og analysere en konversion, sådan som fænomenet er defineret i dette speciale, som en læringsproces, så er transformativ læring et godt bud på et rammende begreb. Et læringsbegreb og en læringstype, som både favner Paloutzians tanker om forandring af meningssystemer, Rambos definition af konversion, Blasis tanker om omdirigering af grundlæggende tillid, samt Hieberts begreb om forandring af verdensbilleder.

I dette afsnit har jeg redegjort for Jean Piagets læringsteori, samt kumulativ, assimilativ og akkomodativ læring. Desuden har jeg redegjort for transformativ læring, sådan som begrebet vil blive anvendt i dette speciale. Nemlig som en type af læring der berører den lærendes identitet og verdensbillede.

2.2. Hvorfor sker konversion?

Årsagen for konversion er en klassisk forskningsgenstand, og der findes forklaringer i hver sin ende af spektret, lige fra "hjernevask" til "selvrealisering". I dette afsnit vil jeg inddrage en teoretisk model, udviklet af de to sociologer John Lofland og Norman Skonovd, som behandler årsagerne til konversion. De foreslår at differentiere mellem 6 forskellige årsager til konversioner, og bruger det engelsk ord "motif experience" om disse variationer:

"we are suggesting that holistic, subjective conversions actually vary in a number of acute, qualitatively different ways which are best differentiated by their respective "motif experience". "Motif experiences", then, are those aspects of a conversion which are most memorable and orienting to the person "doing" og "undergoing" personal transformation" (Lofland & Skonovd 1981:374)

Direkte oversat kan "motif" betyde "motiv", "tema", "emne" eller "hovedtanke". Ordet "motiv" har to betydninger på dansk: Enten bevæggrund ("motivet for en forbrydelse") eller temaet for fx et kunstværk ("maleriet har et smukt motiv"). Førstnævnte har en upræcis og uønsket klang af rationalitet og intentionalitet, som ikke matcher konversionsfænomenets nuancer, og dette ords direkte engelske oversættelse er da også "motive" og ikke "motif". (Gyldendals Røde Ordbøger (1), (2) og (3)) I denne sammenhæng er det altså sidstnævnte forståelse af det danske "motiv" der hentydes til, hvilket også ligger tættere på de førnævnte oversættelser af "motif". Den danske ph.d. i religionspsykologi Peter la Cour oversætter "motifs" til "grundtemaer, der kan gå forud for en konversion", og lægger sig altså også op af sidstnævnte oversættelse af "motiv" (La Cour 2007:202). Mit eget bud på en oversættelse af begrebet er "erfaringsstype", da det kobler det fænomenologisk-klingende "erfaring" med "idealtipe", da Lofland og Skonovds 6 erfarings typer kan siges at være idealtyper på forskellige grundtemaer, der kan gå forud for en konversion, som la Cour udtrykker det. Fremover vil ordet "erfaringsstype" altså blive anvendt synonymt med Lofland og Skonovds "motif experience".

Lofland og Skonovd opstiller 6 erfarings typer for konversion, som de kalder hhv. den intellektuelle, mystiske, eksperimentale, emotionelle samt vækkelse og tvang. Disse er kvalitativt forskellige fra hinanden på en lang række områder, men de udpeger især 5 større variationer, indenfor hvilke de 6 typer varierer. Disse er graden af oplevet socialt

pres, varigheden, hvilken grad af emotionel ophidselse der foregår, hvilken følelse erfaringen medfører, og til sidst: Om troen forudsætter deltagelsen eller omvendt. I nedenstående tabel er både de 6 erfaringstyper og de 5 variationer opstillet:

		Erfaringstyper					
		1. Intellektuel	2. Mystisk	3. Eksperi- mental	4. Emotionel	5. Væk- kelse	6. Tvang
Større variationer	1. Grad af socialt pres	Lav eller ingen	Ingen eller lille	Lav	Medium	Høj	Høj
	2. Varighed	Medium	Kort	Lang	Lang	Kort	Lang
	3. Emotionel ophidselse	Medium	Høj	Lav	Medium	Høj	Høj
	4. Emotionelt indhold	Oplysning	Ærefrygt, kærlighed, respekt	Nysger- ighed	Hen- givenhed, kærlighed	Kærlig- hed (og frygt)	Frygt (og kærlig- hed)
	5. Rækkefølge af tro og del- tagelse	Tro først, dernæst deltagelse	Tro først, dernæst deltagelse	Deltagelse først, dernæst tro	Deltagelse først	Del- tagelse først	Del- tagelse først

Model 4: De seks erfaringstyper (inspireret af Lofland & Skonovd 1981:375)

Nu vil jeg redegøre mere fyldestgørende for hver enkelt erfaringstype.

Den intellektuelle erfaringstype er kendetegnet ved at et individ undersøger en given religion (eller flere) og igennem bøger, video eller forelæsninger vurderer dennes narrativ, teorier og logiske sammenhæng, og på baggrund af denne undersøgelse træffer individet et valg om enten at forkaste religionen eller at pågynde en konversionsproces. Den intellektuelle erfaringstype foregår typisk alene og isoleret fra et religiøst fællesskab, og følelsen som den er præget af, er oplysning eller rationel tilfredsstillelse. (Lofland & Skonovd 1981:376-377)

Den mystiske erfaringstype er karakteriseret ved at den opleves som overnaturlig, at den ikke nødvendigvis kan forstås rent logisk, og at den ikke til fulde kan beskrives med ord. Den kan være præget af syner, helbredelser eller uventet lykkefølelse, og medfører ofte en pludselig effekt i den erfarende. Det kan variere om den erfarende er subjekt eller objekt i denne erfaringstype, da oplevelsen kan være præget af at den mystiske erfaring

møder én på uventet vis uden man nødvendigvis havde opsøgt det aktivt. Dog kan det også være mere intentionelt. (ibid:377-378)

Den eksperimentelle erfaringstype er præget af en afprøvende mentalitet, hvor den potentielle konvertit ønsker at teste en religion (og evt. flere). Dette gøres ved først at deltage i religionen for på den måde at få et indtryk af hvad religionen kan tilbyde den potentielle konvertit, før selve den trosmæssige konversion finder sted. Dette kan karakteriseres som en pragmatisk metode, hvor man afsøger en religions praktiske implikationer og potentiale. Her bliver konversion anset som noget "man fandt" eller "opnåede", fordi man i høj grad ser sig selv som en søgende, aktiv agent. (ibid:378-379)

Den emotionelle erfaringstype er karakteriseret ved at den potentielle konvertit oplever en følelsesmæssig tilfredsstillelse, som overbeviser vedkommende om at påbegynde en konversionsproces. Disse stærke følelser kan være rettet imod noget transcendent eller imod noget helt fysisk, altså fx enten en tilgivende gud eller et varmt og favnende menneskeligt fællesskab. Det kan virke selvmodsigende at graden af emotionel ophidselse ved netop denne erfaringstype ifølge model 4 kun er "medium". Dette skyldes dog at den emotionelle erfaringstype ofte forløber over længere tid (som det også fremgår af tabellen), og derfor er den gennemsnitlige grad af emotionel ophidselse ikke ligeså voldsom som ved fx den mystiske erfaringstype. (ibid:379-380)

Erfaringstypen vækkelse er kendetegnet ved at foregå i en større forsamling, som er begejstret eller på anden måde emotionelt engageret. Heri opleves en intensiv atmosfære, hvor der (evt. fra en scene) opfordres til konversion i én eller anden grad. Selvom der i en sådan kontekst kan være tale om former for gruppepres og kollektiv adfærd, så må denne erfaringstype ikke alene karakteriseres som dette. I givet fald ignorerer man at forsamlinger godt kan opleve begejstring og engagement, som kan virke oprigtigt forvandlende på nogen (ibid:380-381). Endda i en sådan grad at det danner grundlag for en konversion. Det ville således være fejlagtigt at tænke, at netop denne erfaringstype pr. definition skulle være mere kunstig eller konstrueret end andre.

Pres og konstruktion findes derimod i fuld flor i den sidste erfaringstype, som er tvang, og som af andre er blevet omtalt som "hjernevask" og "mind control". Denne erfaringstype er bl.a. præget af total kontrol over objektets livsførelse, isolation fra resten af verden, enten psykisk eller fysisk tortur og personlig ydmygelse. Erfaringstypen tvang er både uetisk og

heldigvis også sjælden, og vil da heller ikke fremadrettet præge dette speciale. (ibid:381-383)

Alle 6 erfaringstyper er opsummeret i nedenstående model:

Erfaringstyper	Stikord
Intellektuel	Rationel og logisk
Mystisk	Overnaturlig og uforklarlig
Eksperimental	Afprøvende og nysgerrig
Emotionel	Følelsesmæssig og rørende
Vækkelse	Fælles og intensiv
Tvang	Pres og manipulation

Model 5: De seks erfaringstyper opsummeret

Dette var en redegørelse for Lofland og Skonovds 6 erfaringstyper, som hver især kendetegner definerende, erfarede grundtemaer i en konversion.

2.3. Hvad forandres ifm. konversion?

Ifølge Rambos indledende definition af konversion (1.3.) er det, der forandres ifm. en konversion menneskets måde at leve på, dets system af overbevisninger og måde at relatere til en guddom på. I dette afsnit vil jeg præsentere en teori, som specifikt uddyber og begrebsliggør disse elementer, altså hvad der (kan) forandres ifm. en konversion.

I 1.2. *Konversion som forskningsfelt* har jeg nævnt den amerikanske psykologiprofessor Raymond Paloutzian, som skriver, at det er et menneskes meningssystem som forandres ifm. en konversion. Dette skyldes at han grundlæggende mener, at religion har at gøre med det, der er meningsfuldt og betydningsfuldt for et menneske. Derfor er det ikke en essentialistisk teori om at mennesket "som sådan" bliver forandret, men om at den nye religion har stor betydning og mening for en konvertit, og derfor forandres det, som er meningsfuldt for vedkommende. (Paloutzian 2005:331-332) For at bruge Blasis ord, kan man sige, at tilliden får en ny genstand, og denne nyfundne tillidsgenstand får betydning for menneskets system af mening (jf. 1.3.). Sådanne "åndelige transformationer", som Paloutzian kalder det, sker generelt fordi et menneske møder en diskrepans, som får dem til at indoptage et nyt meningssystem. Denne forståelse stemmer godt overens med

Piagets grundlæggende læringsforståelse som den er præsenteret i 2.1. *Konversion som transformativ læring.*

Ifølge Paloutzian kan denne forandring i meningssystemet ske både partielt og mere fuldbyrdet. Altså, ligesom konversion både kan ske på forskellige niveauer (jf. model 1), lige sådan kan åndelig transformation ske både som en total forandring af meningssystemet, men også som en partiel forandring af ét element i meningssystemet. Men når en fuld forandring af et menneskes meningssystem sker, så er det vedkommendes attituder og overbevisninger, værdier, mål, formål, identitet og tanker om ultimative størrelser der forandres. Dette er ifølge Paloutzian meningssystemets 6 komponenter, og i dette afsnit vil jeg redegøre for disse. Dette vil jeg gøre i omvendt rækkefølge ift. førnævnte opremsning, fordi selvom komponenterne kan overlappe og være interdependente, så rangerer Paloutzian dem alligevel efter hvor grundlæggende han anser dem for at være. Jeg følger samme rangering, og således er den først gennemgåede også den mest definerende og fundamentale, og den sidste er mest afhængig af de foregående komponenter. (ibid:334-338)

Den første og mest definerende komponent i meningssystemet er tanker om livets mest ultimative størrelser. Denne handler om hvad man anser som værende det største, mest betydningsfulde eller evige i tilværelsen, og et oplagt eksempel i kristendommen vil være Gud. Forandringer i denne komponent er besværlige og omfangsrige. (ibid:343)

Et menneskes identitet og selvforståelse er næste komponent, og dækker over hvem konvertitten selv anser sig for at være. I flere religioner er dette afhængigt af individets tanker om ultimative størrelser: Fx kan det betragtes som et forandret selvbillede at begynde at anse sig selv som værende barn af Gud, hvis man tidligere ikke troede på Guds eksistens, eller ikke anså Gud som værende ens far. (ibid:343)

Tredje komponent er menneskets formål med livet, altså årsagen til at eksistere og leve sit liv. Denne komponent kan påvirke konvertittens beskæftigelse, men gør det ikke nødvendgvis. Den kan ligeså vel påvirke årsagen til beskæftigelsen. Fx kan man fortsætte med at være skolelærer efter sin konversion, men da gøre det med et andet formål. Fx at behage Gud eller sprede hans kærlighed. (ibid:342)

Fjerde komponent i meningssystemet er menneskets mål. Denne er den første komponent, som er direkte handlingsanvisende. Mening er i høj grad forbundet med de

mål som et menneske aspirerer imod, da de er en konkretisering af ovenstående komponenter. Mål kan variere, både angående hvor specifikke eller abstrakte de er (fx "jeg vil bede til Gud hver dag" kontra "jeg vil forvalte mine gudgivne evner bedst muligt"), men også angående målenes tidshorisont. Nogle mål er kortsigtede og kan opfyldes indenfor eksempelvis et år (fx "jeg vil læse hele bibelen"), mens andre er livslange (fx "jeg vil efterlade et positivt aftryk i verden"). (ibid:341)

Næste komponent er menneskets værdier. Disse er i høj grad også handlingsanvisende, da værdier dækker over hvad man anser som værende værdifuldt frem for andet. Således kan attituder og handlinger siges at være konkrete udtryk for værdier. Eksempler på værdier kan være tilgivelse, gavmildhed, retfærdighed eller ære, og disse kan alle udleves på en mangfoldighed af måder. (ibid:340)

Sidste komponent er et menneskes attituder og overbevisninger. Ifølge Paloutzian er attituder defineret som:

"evaluative components of social cognition (...) that are comprised of cognitive, affective, and behavioral tendency components, and beliefs are intimately connected to them" (Paloutzian 2005:340).

Attituder udleves altså i en social sammenhæng og kan udtrykkes ved tanker, følelser eller adfærd, og individets overbevisninger er tæt forbundne med dem. Fx er det sandsynligt at man har en respektfuld og/eller nysgerrig attitude overfor Bibelen hvis man har en overbevisning om at den indeholder Guds ord, og ligeledes er det usandsynligt at man har samme attitude overfor andre bøger. Attituder og overbevisninger kan påvirke hinanden, og det kan både forekomme at en given overbevisning medfører en given attitude, og omvendt. (ibid:340)

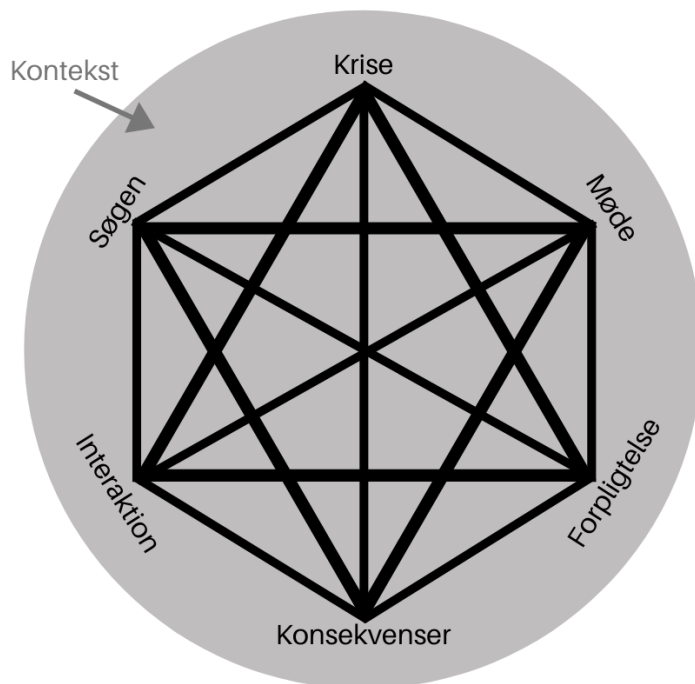
I nedenstående tabel er alle 6 komponenter opsummeret.

#	Komponent	Besvarelse af følgende spørgsmål
1	Tanker om ultimative størrelser	Hvad er størst, evigt og/eller helligt?
2	Identitet og selvforståelse	Hvem er jeg?
3	Formål	Hvorfor lever jeg?
4	Mål	Hvad vil jeg opnå eller yde?
5	Værdier	Hvad er godt og vigtigt at gøre frem for andet?
6	Attituder og overbevisninger	Hvordan tænker, føler og handler jeg mht. bestemte ting, emner og mennesker? Og hvorfor gør jeg dette?

Model 6: Meningssystemets komponenter

2.4. Hvordan kan konversion forløbe?

Konversion er en forandringsproces, og dermed må den have et forløb: En begyndelse og en slutning, samt en række trin og delprocesser. Førnævnte Lewis Rambo har udviklet en procesteori med 7 trin, som er typiske i mange konversioner. Hvert trin kan karakteriseres som et særligt element eller delforløb i løbet af den overordnede forandringsproces (Rambo 1989). Rambos model er en trinmodel, men ikke en klassisk sekventiel trinmodel. Rambo beskriver sin model som en "systemisk trinmodel", hvilket skyldes at konversion er et tilpas individuelt og unikt fænomen, og derfor mener Rambo at man bør anse konversion som en spirallignende proces, hvor konvertitten kan bevæge sig frem og tilbage mellem de enkelte trin flere gange eller kan opleve trinene i en anden rækkefølge end andre konvertitter (Rambo 1993:16-18). Derfor opstiller Rambo en systemisk model, som kan ses på næste side:

Model 7: Systemisk trinmodel (inspireret af Rambo 1993:18)

Ifølge Rambo er trinene i denne model interaktive og kumulative over tid, og påvirker derfor hinanden, ligesom de hver især influerer den samlede konversionsproces. Modellen bør anvendes som en måde at organisere kompleks empiri, ikke som et universelt eller stringent værktøj (ibid:17). Når det er sagt, så foreslår Rambo selv en arketypisk rækkefølge af trinene, som kan bruges som udgangspunkt. Denne rækkefølge har "kontekst" som begyndelse (og kontinuerlig ramme for hele processen) og følger derefter med "krise", "søgen", "møde", "interaktion", "forpligtelse" og til sidst "konsekvenser". Jeg vil i det nedenstående redegøre for hvert enkelt trin i denne rækkefølge.

Rambos store styrke er at han begrebsliggør og systematiserer en række tendenser i konversionsprocessen, og disse begreber er velegnede i både en operationalisering af fænomenet og i min senere analyse. Derfor vil jeg i den følgende gennemgang redegøre for mange begreber, og det er værd at nævne at hvert enkelt begreb kunne uddybes og diskuteres langt mere end jeg gør i dette kapitel, og det følgende vil blot være en overfladisk introduktion til teoriens elementer.

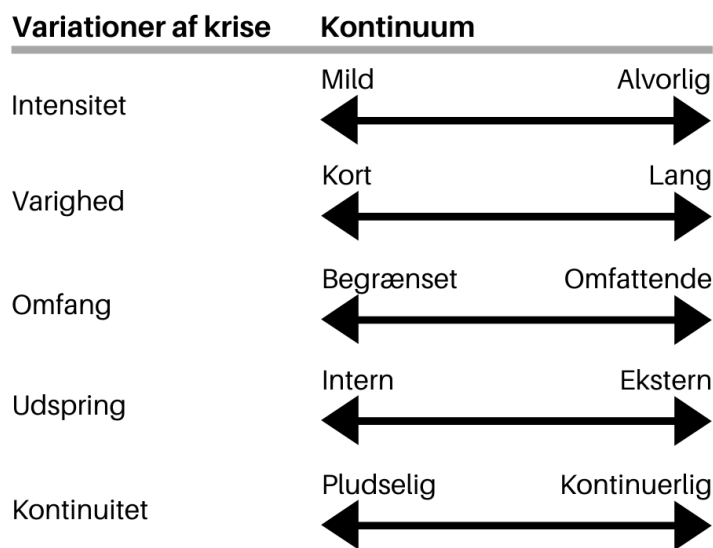
2.4.1. Første trin: Kontekst

Første trin i Rambos systemiske trinmodel er "context", altså konteksten for konversionen. Dette er mere end et første trin, det er selve rammen for alle de andre trin, og influerer altså hele konversionen. Dette trin understreger at ingen konversioner finder sted i et vakuum, men bliver påvirket af en given kontekst, som eksisterer på flere niveauer. Rambo inddrager både intern og ekstern kontekst. Førstnævnte er konvertittens subjektive motivationer, erfaringer og aspirationer, og kan i høj grad siges at være sammenfaldende med Paloutzians meningssystem-begreb. Den eksterne kontekst opdeler Rambo i hhv. makro- og mikrokontekst. Makrokontekst er elementer som national identitet, politisk system, sprog, økonomiske muligheder o.lign. variable, som beskriver det samfund, som konvertittens liv foregår i. Her kan fx nævnes begreber som videns-, velfærds- og tillidssamfund samt digitalisering for at beskrive en nutidig, dansk makrokontekst. Mikrokonteksten, derimod, er det mere lokale og indbefatter fx familie, venner, etnicitet, religiøst fællesskab og nabolag. Disse elementer er vitale for dannelsen af personlig identitet og tilknytning, og er således dybt definerende for konvertittens meningssystem. (ibid:20-43)

2.4.2. Andet trin: Krise

Andet trin i Rambos model er "crisis". Dette kan lyde meget dramatisk, og kan da også være det, men er det ikke nødvendigvis. Trinet handler om at mange konversioner indeholder én eller anden form for krise, som bidrager ved at stille de store spørgsmål, igangsætte en søgen el.lign. Men en sådan krise kan variere meget. Rambo nævner således en række variationer, nemlig 4 oprindelsestyper og 5 kontinuummer, indenfor hvilke enhver krise kan variere.

Oprindelsestyperne italesætter at kriser kan have religiøs, politisk, psykologisk eller kulturel oprindelse. Disse kunne eksemplificeres ved hhv. en oplevelse af at ens hidtidige religion ikke giver svar på et centralt spørgsmål, at man pga. sin hidtidige religion står udenfor politisk indflydelse og bliver undertrykt, at man lever med bekymring og frygt, eller at man ikke er tilfreds med et element af ens hidtidige kultur, og derfor søger svar i en religion.

Model 8: Variationer af krise

Desuden arbejder Rambo med 5 kontinuum, indenfor hvilke en krise kan variere. Første kontinuum handler om intensitet, altså hvor mild eller alvorlig krisen opleves. Her er vi tilbage ved det dramatiske: En mild krise vil typisk ikke opleves dramatisk, mens en mere alvorlig krise kan opleves som voldsom.

Andet kontinuum handler om varighed. En krise kan være kort og vare få minutter, eller være livslang.

Tredje kontinuum handler om omfang, og om en given krise primært er begrænset eller omfattende. En krise med begrænset omfang vil være centreret om ét område af en potentiel konvertits liv, mens en mere omfattende krise vil være fundamental og gribe ind i livet mere generelt. Førstnævnte kan fx være en tvivl om hvad der sker efter døden, som igangsætter en undren og en nysgerrighed, mens sidstnævnte kan være en sygemelding med stress og angst, som både påvirker beskæftigelse, økonomisk status, boligforhold, selvværd, fremtidsudsigter mv.

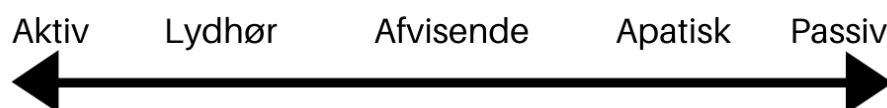
Fjerde kontinuum handler om krisens udspring, og dette kan være internt eller eksternt. En intern krise udspringer af individet selv, og kan fx være at man reflekterer over sin egen fejlbarlighed og sårbarhed, mens en ekstern krise er forårsaget af noget udefrakommende, fx økonomisk krise eller sygdom.

Femte og sidste kontinuum, som er med til at definere en krise, handler om krisens kontinuitet, altså om krisen er velkendt og én som man har befundet sig i længe, eller om den opstår mere pludseligt. En kontinuerlig krise kan være en medfødt sygdom eller et

dysfunktionelt familiemønster, som man er opvokset i, mens en mere pludselig krise kan være en blodprop eller et trafikuheld med efterfølgende skader eller dødsfald. (ibid:44-55)

2.4.3. Tredje trin: Søgen

En konversion vil, ifølge Rambo, typisk indeholde en søgen, og denne er beskrevet i hans tredje trin; "quest". Det er en større diskussion om konvertitter primært er aktive eller passive i deres konversionsproces (Richardson 1985, la Cour 2007). Rambo mener selv at konvertitter oftest agerer som aktive agenter i deres egen konversion, men han beskriver alligevel 5 forskellige søgertyper, som adskiller sig ved hvordan de responderer på deres krise. Disse er hhv. som aktive, lydhøre, afvisende, apatiske eller passive søgere:

Model 9: Søgertyper

En aktiv søger er en aktør, som proaktivt jagter en løsning eller et svar på sin krise. En lydhør konvertit er klar og modtagelig overfor nye muligheder af forskellige årsager. Et afvisende menneske benægter bevidst den nye mulighed. Et apatisk menneske er ligeglad og har ingen umiddelbar interesse i den nye mulighed, og et passivt menneske er formbart eller sårbart og er derfor modtagelig overfor den nye mulighed. (Rambo 1993:56-65)

2.4.4. Fjerde trin: Møde med fortalere

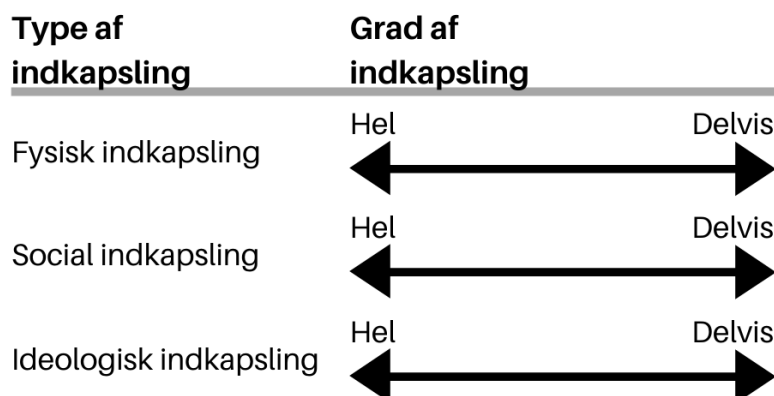
Ifølge Rambo er det de færreste konvertitter som på eget initiativ opsøger en religion og desuden gennemlever konversionsprocessen alene. Typisk møder man en fortaler (eller flere) for religionen, som informerer, vejleder og overbeviser om religionens sandhed, effekt el.lign. Denne fortaler er en definerende del af konversionsprocessen, og vedkommendes egen implicite teori om hvad konversion er, hvordan det skal foregå osv., præger konvertittens oplevelse af konversion. Som Rambo siger, så er konversion et meget forskelligt fænomen afhængig af hvem man spørger, og derfor er fortaleren definerende for oplevelsen af konversion. En given fortaler kan således fokusere på bestemte dele af konvertittens meningssystem og negligere andre, og kan ligeledes opsøge og dyrke bestemte erfaringstyper frem for andre. (ibid:66-101)

2.4.5. Femte trin: Fortsat interaktion med fortalere

Hvis man som potentiel konvertit vælger at lytte til fortaleren, vil det medføre en fortsat interaktion. Konvertitten lærer mere om troens lære, livsstil og forventninger, og bliver præsenteret for muligheder for at fortsætte konversionen og evt. blive medlem, hvis noget sådant er muligt i den pågældende tro. Den fortsatte interaktion kan enten skyldes konvertittens eget engagement, eller fortalerens engagement.

En central del af interaktionsfasen er "indkapslingen", hvor man skaber et miljø, hvor konvertitten kan lære og udforske troen yderligere. Dette kan lyde skummelt og manipulerende, men ifølge Rambo indebærer al læring en grad af indkapsling. Et klasseværelse er således en mild indkapsling, hvor man i et afgrænset miljø kan koncentrere sig om et bestemt pensum og en bestemt underviser (ibid:103-104).

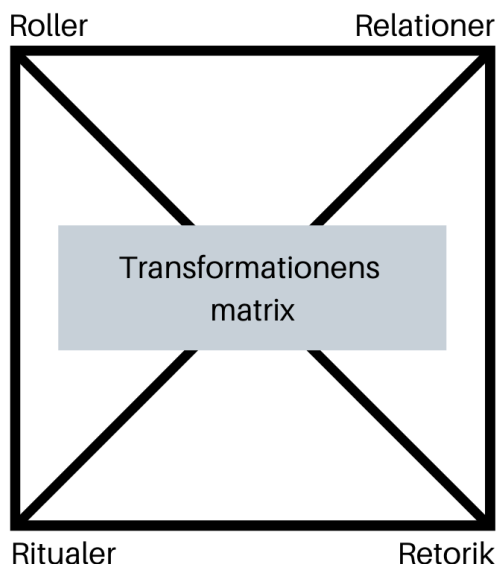
Indkapslingen kan også anses som konvertittens mulighed for at anerkende og forstå den erfaringstype, som evt. forventes eller påskønnes af det religiøse fællesskab, altså fx en intellektuel erfaringstype. En indkapsling kan variere indenfor 3 kontinuummer: Fysisk, social og ideologisk indkapsling:

Model 10: Variationer af indkapsling

Fysisk indkapsling svarer til isolation og kan opnås i klostre, missionsbaser, højskoler, kollektiver el.lign. Social indkapsling handler om at styrke samliv og relationer med andre troende, og på den måde blive en del af det troende fællesskab. Ideologisk indkapsling handler om at kultivere et bestemt verdensbillede, trossystem og værdisæt, som stemmer overens med troens. (ibid:103-107)

Når indkapslingen har skabt et læringsmiljø træder interaktionens 4 dimensioner i kraft. Disse er relationer, ritualer, retorik og roller, og danner til sammen transformationens matrix:

Model 11: Transformationens matrix

Relationer i det nye trosfællesskab er med til at skabe og opretholde emotionelle bånd til fællesskabet, samt til at agere social ramme for den nye livsstil, identitet eller praksis. Ritualer bidrager med konkrete metoder til at bygge bro mellem det gamle og det nye liv. En ny retorik og begrebsverden skaber sprog for den nye tro, og hjælper med at fortolke og forstå den.

Og bestemte roller hjælper konvertitten både til at forstå andre medlemmers position i troen, og til at tillære sig sin egen position. Eksempelvis ved at tilbyde en specifik opgave, som konvertitten kan løse. (ibid:102-123) Altså består transformationens matrix af dem, som konvertitten tror sammen med, det, som konvertitten skal gøre, den måde, hvorpå konvertitten tænker og taler anderledes og den identitet, som konvertitten har fået.

2.4.6. Sjette trin: Forpligtelse

Forpligtelsen er kulminationen på søgen og på interaktionen med fortalere.

Konvertitten står her overfor muligheden og beslutningen om at forpligte sig på troen, og ikke længere blot være en søger, men blive et troende medlem. Denne fase består typisk af 5 elementer, som er beslutning, ritual, overgivelse, vidnesbyrd og reformulering af motivation.

Beslutningen indebærer konfrontation med egne motiver, antagelser mv., samt at man overvejer alternativerne: Hvad kan jeg ellers vælge imellem? Og hvad mon der sker hvis jeg ikke forpligter mig til denne tro?

Ritualet er en metode hvormed man på en eksplicit måde indtræder i en ny læring. I mange ritualer siger man både "ja" og "nej": Man vender sig væk fra noget, og i retning af noget andet. Ved en vielse vender man sig fx i princippet væk fra alle andre potentielle partnere og forpligter sig på sin udvalgte ægtefælle. I kristendommen er dåben et oplagt eksempel på et forpligtelsesritual.

Tredje element i forpligtelsen er overgivelse. Denne er en indre kamp mellem, på den ene side; fornuft, tradition eller tryghed, og, på den anden side; nysgerrighed, længsel og tro. For mange konvertitter er dette punkt det mest definerende øjeblik i hele konversionen, fordi man vælger at stole mere på noget (Gud, guruen, fællesskabet el.lign) end på noget andet (vanen, fornuften el.lign.). Hele dette mysterium af selvfor nægtelse skyldes at tro og religion er mere end kognitiv læring og teori, som man kan erklære sig enig i. Tro og religion indeholder pr. definition et element af tro, som man ikke kan forstå fuldt ud, men hvor en grad af overgivelse er nødvendig. I øvrigt er overgivelsen ikke blot momental, men må gentages og opretholdes i det nye liv som troende medlem.

Næste element i forpligtelsen er vidnesbyrdet, som især faciliterer dels en sproglig transformation, og dels en biografisk rekonstruktion. Førstnævnte relaterer sig til transformationens matrix, hvor retorik er ét af elementerne. En del af at blive transformeret bliver således hjulpet på vej af sproget, og derfor er det en vigtig del af vidnesbyrdet at man sprogligt kan formulere sin egen oplevelse af konversion. Sidstnævnte, den biografiske rekonstruktion, er en omstrukturering af selvet, hvor konvertitten tillærer og formulerer vedkommendes nye identitet.

Sidste element i forpligtelsen er reformulering af motivation. Her gør konvertitten op med sig selv hvorfor vedkommende er konverteret. Dette motiv kan sagtens have ændret sig ift. da processen startede, og derfor er det en reformulering. Af eksempler kan nævnes et ønske om at tjene Gud, finde evigt liv eller en søgen efter visdom, selvrealisering, fællesskab, meningsfuldhed el.lign. (ibid:124-141)

2.4.7. Syvende trin: Konsekvenser

Sidste trin i Rambos systemiske model handler om de konsekvenser som konversionen fører med sig. Det er vigtigt at huske, at selvom der kan forekomme umiddelbare forandringer ifm. forpligtelsestrinet, så sker de største konsekvenser over længere tid. Dette understreger at konversion er en proces, og ikke én beslutning.

Jeg har præsenteret Paloutzians teori om meningssystemets komponenter (2.3.), som en selvstændig teoretisk model for hvad der forandres ifm. konversion, og dermed som en uddybning af Rambos syvende og sidste trin.

2.5. Videnskabsteoretiske overvejelser

Jeg har i dette kapitel introduceret teorier, som jeg vil anvende dels i operationalisering og empiriindsamling, men også i den efterfølgende analyse. I det nuværende afsnit vil jeg reflektere over videnskabsteoretiske spørgsmål og konsekvenser af mine teorivalg.

Videnskab søger at beskrive og forstå verden, og videnskabsteori beskæftiger sig med de bagvedliggende spørgsmål, nemlig hvad verden er, og hvordan vi kan erkende denne verden, eller hvad man også kalder hhv. ontologi og epistemologi.

Når man, som jeg, anskuer konversion som en transformativ lærings- og forandringsproces, og i øvrigt lægger sig op af den introducerede litteratur, så er konversion i høj grad en subjektiv, indre og gennemgribende forandring i et menneske. Forandringen er ikke observerbar som sådan. Kun ved evt. forandret adfærd, men selv her er adfærden i sig selv ikke et "bevis" på konversionen, men kan højst være ét udtryk for den ud af flere. Konversion har altså en subjektiv natur, og denne påvirker hvordan man videnskabsteoretisk kan tilgå fænomenet. Jeg har således brug for en videnskabsteoretisk tilgang, som favner subjektivitet og som inkluderer erfaring og oplevelser i sin ontologi. Her er jeg særligt inspireret af fænomenologien med dens livsverdensfokus (Rendtorff 2004, Andersen & Koch 2015).

Men subjektiviteten har i konversionsforskning også en ulempe. Der er tidligere blevet fremsat det synspunkt, at oplevelsen af konversion, og især fortællingen om denne, primært er en tilpasning til et ønsket og "ideelt" konversionsparadigme, altså en retrospektiv tilpasning og en ren social konstruktion af fænomenet (Beckford 1978). Der kan altså være en udfordring i at arbejde videnskabeligt med et fænomen, som har en så

subjektiv natur, som det er tilfældet med konversion. Dog kan den modsatte tilgang også være problematisk: Det er nemlig også blevet pointeret at megen konversionsforskning præges af forskerens eget narrativ, altså at forskerens begreber og perspektiv i sig selv skaber forskningens konklusioner (Richardson 1985).

Rent epistemologisk er konversionsforskning altså et spændingsfelt mellem anekdotisk subjektivitet hos informanten og normativ fortolkning fra forskeren. Lofland og Skonovd har udarbejdet et forsøg på at forene disse to fløje, og arbejder således med 3 niveauer af virkeligheden, som de kalder hhv. den første, anden og tredje sociale realitet. Den første sociale realitet er den virkelighed, hvor fænomener (som konversion) opleves. Denne realitet foregår i nu'et og er ikke umiddelbart empirisk tilgængelig, siger Lofland og Skonovd. Anden sociale realitet er virkeligheden sådan som den fortolkes, begrebsliggøres og rapporteres af konvertitten. Det er denne, som kan være genstand for retrospektiv tilpasning. Tredje sociale realitet er den beskrivelse, fortolkning og systematisering en given forsker laver af de to første niveauer. Det er denne, som kan kritiseres som værende forudindtaget og normativ. Lofland og Skonovd forsøger som sagt at finde en middelvej:

"The second level – that of the convert's experience and interpretation – is structured by the first level and by any particular paradigm found useful to the convert to interpret the former. The third level – that of analytic interpretations – provides, in its own right, a screen through which we attempt to perceive the social-psychological reality of the transformation" (Lofland & Skonovd 1981:379)

De mener altså at den anden sociale realitet både bliver påvirket af den første sociale realitet og af et givent paradigme for hvad en "ideel" konversion er. Den tredje sociale realitet bidrager, på sine egne videnskabelige præmisser, ved at være et "vindue", igennem hvilket man som forsker forsøger at erkende fænomenet konversion.

I dette speciale forsøger jeg altså at finde en balance mellem fænomenologiens livsverdensfokus og erfaringsfokuserede ontologi på den ene side, og deduktionens og teoriens systematik og fortolkning på den anden. Jeg ønsker at respektere mine informanternes erfaringer og rapporter, men søger (jf. min problemformulering) også efter kendetegn ved fænomenet, og derfor har jeg brug for begreber, kategorier og fortolkning. Eller som Lofland og Skonovd udtrykker det:

"Our approach, therefore, strives to blend phenomenological fidelity with some distance on the perspective to which we are faithful. Both sides together – salient thematic elements and key experiences" (Lofland & Skonovd 1981:374)

Altså er jeg i dette speciale, på linje med Lofland og Skonovd, inspireret af fænomenologien og dens livsverdensfokus, men anvender samtidig teori til at systematisere og beskrive den erfarede virkelighed.

3. Metode

I dette kapitel vil jeg redegøre for og diskutere mine til- og fravalg mht. empiriindsamling og –behandling.

3.1. Semistruktureret livsverdensinterview

For at indsamle empiri som kan bidrage til besvarelsen af min problemformulering har jeg udført tre semistrukturerede livsverdensinterviews.

At de er semistrukturerede betyder at interviewene forløber som en samtale mellem forsker og informant, baseret på en interviewguide. Interviewet er altså hverken struktureret, som ville være et mere kvantitativt orienteret interview med veldefinerede svarkategorier, men heller ikke ustruktureret, som ville være et mere løst interview, som ville minde mere om en hverdagssamtale. (Tanggaard & Brinkmann 2010:36-38) Det semistrukturerede interview er som sagt baseret på en interviewguide, og denne er skrevet med baggrund i hvad man som forsker gerne vil undersøge. Altså er interviewene i denne undersøgelse dels baseret på teorier og begreber introduceret i 1. *Problemfelt*, og og dels teorierne præsenteret i 2. *Teori*. Rent praktisk består interviewguiden af en tabel med to kolonner: Én som indeholder de (teoretiske) bagtanker med hvert enkelt spørgsmål, og én som indeholder selve de ordrette spørgsmål. Hele min interviewguide kan findes i bilag 1.

Livsverdensinterviews hentyder til det fænomenologiske begreb "livsverden", og betyder at interviewet søger at "forstå sociale fænomener ud fra aktørernes egne perspektiver og beskrive verden, som den opleves af informanterne" (Kvale & Brinkmann 2009:44). I den forstand hentyder livsverdenen (i modsætning til den videnskabelige verden) til virkeligheden, sådan som den fremtræder og opleves af et subjekt, og ikke som den kan struktureres i kategorier og videnskabelige begreber. (Kvale & Brinkmann 2009:44-46) Jeg har adspurgte og samtalt med tre mennesker med det formål at få adgang til deres erfaringer, følelser og tanker angående deres personlige konversion til kristendommen. Alle tre informanter er konverteret i deres ungdom eller voksenalder, og kan dermed berette om motivation, forløb, konsekvenser, udfordringer osv. ifm. deres konversion. En del af fænomenologisk forskning er fænomenologisk reduktion (Kvale & Brinkmann 2009:44). Dette betyder at man som forsker udelader sin egen vurdering og dom om,

hvorvidt det beskrevne fænomen er sandfærdigt beskrevet. Målet med forskningen er altså ikke at vurdere informanternes udsagn eller faktatjekke deres oplevelser. I fænomenologisk forskning undersøger man fænomener, sådan som de opleves. Også når fænomenet ligger udenfor den alment accepterede empiriske verden, sådan som fx "Gud" og "konversion" kan siges at gøre. Det betyder også at hvis informanterne er glade for deres konversion, og primært anser det som et positivt fænomen, så vil jeg som forsker ikke kunne anlægge et udpræget kritisk blik på emnet.

Man kunne givetvis have undersøgt konversion med andre metoder, fx observationsstudier. Man kunne eksempelvis observere en række kirkers undervisning og rituelle handlinger ifm. konversion, men i givet fald ville empirien beskrive de pågældende kirkers didaktiske og pædagogiske tilgang, og dermed ville det blive et studie af didaktik og pædagogik ifm. konversion. Jeg vil undersøge fænomenet fra et læringsteoretisk og religionspsykologisk perspektiv, og derfor er interviews mere relevante. Interviews giver nemlig adgang til, og et mere grundigt indtryk af, informanternes livsverden og fænomener som meningssystem, verdensbillede, fundamental tillid osv. (Paloutzian 2005, Hiebert 2008 og Blasi 2009). Her er tale om fænomener som ikke kan observeres, men kun tilgås i det omfang informanterne fortæller om dem.

Med baggrund i fænomenologien kan man diskutere hvor konstruktivt det er at basere sin interviewguide på teoretisk forhåndsviden, da denne kan være med til at overskygge informantens egne oplevelser. Her lægger jeg mig på linje med Tanggaard og Brinkmann, som skriver, at ingen forskningsinterviews kan være helt neutrale, og at de altid vil være præget af den ene parts dagsorden (forskerens). Og denne dagsorden bør i højere grad være teoretisk funderet, frem for tilfældig, som kan forekomme at være den anden mulighed. Som Tanggaard og Brinkmann skriver, så er et åbent sind og "bevidst naivitet" vigtige redskaber i en fænomenologisk præget interviewundersøgelse, men "et åbent sind er ikke det samme som et tomt hoved" (Tanggaard & Brinkmann 2010:37). Derfor mener jeg at jeg kan gå fænomenologisk til værks, og samtidig være teoretisk velinformeret, samt integrere teoretiske begreber i interviewguiden.

Dette speciale er udarbejdet i foråret 2020, dvs. i samme periode som coronavirussen forårsagede nogle helt særlige omstændigheder, heriblandt fysisk nedlukning af

universiteter og generelt at al unødig fysisk kontakt blev frarådet. Derfor har det ikke været muligt at foretage konventionelle, fysiske interviews med mine informanter, hvilket ellers var mit oprindelige ønske. Derfor har jeg i stedet foretaget de tre interviews via opkald. Et opkaldsinterview har en række åbenlyse fordele, fx at man kan interviewe informanter som befinder sig geografisk langt væk fra forskeren, og informanter som befinder sig i isolerede og farlige omstændigheder (Kvale & Brinkmann 2009:196). Begge eksempler som passede ret præcist til den pågældende situation.

Dog har metoden også en række ulemper. Dette være sig forskerens mulighed for at etablere et trygt fysisk miljø, fx ved at anwise en god siddeplads og byde en kop kaffe el.lign. Desuden har man som forsker ikke samme mulighed for at læse kropssprog og gestikuleringer, som ellers ville give større mulighed for at tilpasse spørgsmål, stille opfølgende spørgsmål, vejlede stemningen i lokalet o.lign.

Dog er det ikke givet at et "ansigt-til-ansigt"-interview nødvendigvis er mere autentisk end et opkaldsinterview. Man kan ligefrem mene, at den fysiske afstand kan give informanten mulighed for at bidrage med mere frie svar (Tanggaard & Brinkmann 2010:36). Desuden kan der være en tendens til at informanten i et opkaldsinterview er friset til at fokusere mere på sine udsagn, fordi en række andre eventuelle distraktioner er eliminerede. Dette være sig den fysiske kontekst (vedkommende sidder i stedet i egen bolig) eller øjenkontakten til et fremmed menneske.

3.2. Informanter

Jeg har foretaget tre interviews med tre forskellige informanter, som alle er konverteret i deres teenage- eller voksenalder. Mine informanter er anonymiserede, og derfor fremgår deres rigtige navne altså ikke af dette speciale. Dette kommer jeg tilbage til under 3.4.

Etik. En oversigt over informanternes pseudonymer samt en række kategoriserede baggrundsvariable kan ses på følgende model:

Pseudonym	Lars	Anne	Katrine
Køn	Mand	Kvinde	Kvinde
Alder	50'erne	40'erne	20'erne
Bopæl	Region Nordjylland	Region Midtjylland	Region Syddanmark
Uddannelses-niveau og beskæftigelse	Ikke erhvervsaktiv. Tidligere direktør i forskellige brancher	Bl.a. uddannet på professionsbachelor-niveau. Beskæftiget i sundhedssektoren	Sabbatår efter endt ungdomsuddannelse. Søger optagelse på professionsbachelor-uddannelse
Trosmæssig baggrund før konversion	"Ikke-praktiserende kristen"	"Spirituel søgende"	"Værdimæssigt og kulturelt kristen"

Model 10: Informanter

Informanterne er i tabellen placeret kronologisk så det først udførte interview står først i tabellen osv.

Begge køn er repræsenteret, ligesom informanterne har forskellige aldre, bopæle og uddannelses-/beskæftigelsesmæssig baggrund. På trods af dette har jeg intet mål om at forsøge at opnå blot en tilnærmelsesvis repræsentativ stikprøve. Denne undersøgelse er et kvalitativt casestudium, og søger derfor ikke at beskrive lovmæssigheder, generelle tendenser eller repræsentativ data. Jeg arbejder fænomenologisk og søger derfor i stedet at beskrive og analysere fænomener, sådan som de fremtræder for enkelte mennesker. Når dette er sagt, så skader det dog trods alt ikke, at informanterne er forskellige på en række basale baggrundsvariable. Men at bruge denne forskellighed som argument eller forklaring på nogen form for påstand eller observation i empirien vil ikke finde sted i dette speciale. I stedet kan det måske tjene som en antydning af at selvom konversion er en kompleks proces, så opleves det tilsyneladende af umiddelbart meget forskellige mennesker.

Det er vigtigt at holde sig for øje, at selvom det rent logisk kan virke meningsløst at tale om konversion, når to ud af tre informanter allerede inden konversionen definerede sig selv som kristne på forskellige måder og i forskellig grad, så er der stadigvæk rent teoretisk tale om konversion. Ifølge Rambo er konversion således ikke nødvendigvis at gå fra at definere sig som "ikke-kristen" til pludselig at definere sig som "kristen". I stedet nævner

Rambo at konversion består i at ændre tilhørsforhold til et religiøst fællesskab, livsstil, trossystem eller måder at relatere til en guddom på (jf. 1.3.).

Alle tre informanter har et tilhørsforhold til en lokal kirke, som er en del Apostolsk Kirke Danmark, og på den måde opfylder de det erklærede ønske om at undersøge konversion i denne afgrænsede kontekst (jf. 1.4.). Ingen af informanterne er opvokset med nogen tilknytning til Apostolsk Kirke hverken hos dem selv, eller hos deres nære familie. I stedet er de hver især og på forskellig vis kommet i kontakt med en Apostolsk Kirke på et tidspunkt i deres liv, og er stadig i skrivende stund tilknyttet som medlemmer.

3.3. Forskerbias og epochê

Informanterne er altså tilknyttet Apostolsk Kirke, men det er vigtigt at sige, at jeg som forsker er det samme. Jeg er opvokset med en tilknytning til Apostolsk Kirke igennem min barndom og er stadig tilknyttet nu i min voksenalder. Jeg er medlem af en lokal Apostolsk Kirke, og betragter altså mig selv som kristen. Derfor har jeg naturligvis brugt det netværk, som jeg af naturlige årsager har indenfor Apostolsk Kirke, til at finde mine informanter. Dog har jeg ikke en nær, personlig relation til nogen af informanterne, selvom jeg dog har hilst på to af dem tidligere. Målet har på intet tidspunkt i arbejdet med dette speciale været begrænset til at jeg ville undersøge tro og konversion specifikt i min egen kirkelige kontekst. Interessen startede i stedet med en mere generel interesse og undren, og sidenhen har jeg besluttet rent metodisk at interviewe informanter med tilknytning til netop Apostolsk Kirke. Dette skyldes min lettere adgang til dette felt, frem for en hvilken som helst anden kirkelig kontekst. Her er altså tale om en beslutning som er truffet af praktiske årsager.

Grundet mit eget personlige tilhørsforhold til forskningens institutionelle kontekst er det værd at diskutere mit bias i dette speciale. Jeg har en personlig interesse i kristendom og tro, og er særligt fascineret af de forandringer som troen kan føre med sig. Ydermere er det interessant for mig at lære hvordan tro kan udvikle sig specifikt i netop Apostolsk Kirke, da jeg har en særlig interesse her indenfor.

Selvom jeg betragter mig selv som kristen og desuden har en tilknytning til Apostolsk Kirke, er det værd at nævne at jeg på ét centralt punkt adskiller mig fra mine informanter: Jeg er ikke konvertit ifølge Rambos definition (jf. 1.3.). Jeg er nemlig ikke konverteret fra ét

fællesskab til et andet, ligesom jeg ikke har ændret livsstil, trossystem eller måde at relatere til en guddom. Som Paloutzian siger, så kan en konvertit huske en tid, hvor den pågældende tro ikke var accepteret (Paloutzian 2005:331), hvilket ikke er tilfældet for mig, men er det for informanterne.

Der er naturligvis både forskningsmæssige fordele men også kritik- og opmærksomhedspunkter ved min tilknytning til forskningsfeltet. Jeg vil nu fremhæve en række af begge dele og diskutere dem.

Blandt fordelene kan man fremhæve, at min baggrund bidrager med øget tilgængelighed og adgang til feltet, samt med baggrundsviden om kirkesamfundet. Denne har været brugbar, og har uden tvivl betydet at jeg har kunnet få kontakt til mine tre informanter og lavet aftaler med dem hurtigere, end hvis jeg ikke havde haft dette netværk.

Blandt ulemperne kan nævnes at jeg har en forudindtaget holdning og et indtryk af hvad konversion er. Dette skyldes at konversion og lignende er et emne, som jeg har samtalt om igennem tiden, og desuden har jeg hørt et stort antal mennesker fortælle deres personlige konversionshistorie ("vidnesbyrd" som det ofte kaldes). Derfor kender jeg til en diskurs om hvad konversion er og kan være, og derfor er jeg naturligvis i udgangspunktet præget af denne. Dog har jeg igennem hele specialeforløbet forsøgt at eksplicitere denne og aktivt søgt at lade mig præge mere af de introducerede teorier, end af mit personlige, anekdotiske indtryk af fænomenet. På den måde forsøger jeg at sætte min egen for forståelse og naturlige indstilling i parentes, hvilket indenfor fænomenologisk forskning kaldes "epochê", som netop betyder "parentes" (Jacobsen et.al. 2010:188 og 197).

En særlig forskel imellem teorierne og min oplevede diskurs, som jeg vil fremhæve her er angående konversionens varighed. En typisk diskurs, som jeg har oplevet, er således at man som konvertit forventes at vide, hvornår man konverterede, hvilket kan skabe en forventning om at man kan fremhæve én særlig dag. Bag ved denne diskurs kan ligge en momental konversionsforståelse, som står i modsætning til de introducerede teorier fra Rambo. Man taler da også om en såkaldt "paulinsk" konversionsforståelse, som ofte fungerer som arketyper på en "ægte" konversion i kirkelige (og især karismatiske) miljøer i den vestlige verden. Denne er inspireret af apostlen Paulus, som i bogen Apostlenes Gerninger i Bibelen oplever en uventet, pludselig og overnaturlig konversion, som desuden kan karakteriseres som arketyper på en mystisk erfaringstype (Lofland &

Skonovd 1981:377). Den empiriske virkelighed er dog, som også mine informanter viser, ofte anderledes. Her er altså ét eksempel hvor jeg som forsker har brug for at sætte min forforståelse i epochê.

Et andet eksempel relaterer sig til de førnævnte vidnesbyrd. Jeg har igennem min opvækst oplevet at der særligt er én type af vidnesbyrd, som bliver genfortalt og som er genstand for særligt stor opmærksomhed, og det er vidnesbyrd fortalt af mennesker, som har oplevet at deres konversion har forandret deres liv helt grundlæggende (transformativt, kunne man måske sige). Dette være sig især mennesker, som før deres konversion levede et liv præget af kriminalitet eller sygdom, fx stofmisbrugere eller kræftpatienter. Dette kan bidrage til en diskurs om at en "ægte" konversion gerne skal være gennemgribende, radikal og at den i særlig grad opleves af mennesker, som tidligere befandt sig i ekstraordinære situationer. Heller ikke dette eksempel står nødvendigvis mål med den empiriske virkelighed, hvor "normale" mennesker uden kriminel baggrund eller livstruende sygdomme ligeså vel kan opleve konversion, og dermed kan opleve en transformativ læring. Der er således stadigvæk meget der kan forandres i et menneskes liv, også hvis man ser bort fra straffeattesten og sundhedsjournalen.

Dette var altså to eksempler på diskursive tendenser i konversionsforståelsen, som jeg har oplevet i min baggrund i Apostolsk Kirke, og som jeg i dette speciale forsøger at sætte i epochê.

Et sidste fokuspunkt som kan nævnes som en ulempe ved min tros- og kirkemæssige baggrund er det forskningsetiske faktum at der er en vis sandsynlighed for at jeg møder mine informanter igen. Vi har således alle en grad af aktivitet indenfor Apostolsk Kirke, hvor der også foregår samlinger og lignende på nationalt plan hvor de lokale menigheder mødes. Et eventuelt møde mellem mine informanter og jeg kan opleves udfordrende for informanterne. Dette skyldes at de hver især har delt en række personlige tanker og følelser med mig i interviewsituationen, uden nødvendigvis at regne med at de skulle konfronteres med disse igen. I en sådan situation vil jeg som forsker have en forpligtelse til ikke at referere til interviewet, både fordi det kan være udfordrende og krænkende for informanterne at blive konfronteret med deres udsagn, men også fordi jeg i givet fald vil bryde deres anonymitet.

En anden effekt af mit tilhørsforhold til Apostolsk Kirke kan være, at det gør noget ved informanterne at de kender til mit tilhørsforhold. Jeg har som nævnt brugt mit netværk aktivt, og derfor ved alle informanter at jeg er tilknyttet en kirke i kirkesamfundet, og derfor ved de også at de i interviewet taler med en kristen ligesindet. Dette kan være med til at øge fortroligheden og tilliden mellem informant og forsker, da informanterne givetvis har indtryk af at jeg som forsker i hvert fald ikke har en interesse i at kritisere eller dekonstruere deres tro og konversion. I stedet kan informanterne tro at jeg har god grund til at videreformidle deres historier, og på den måde udbrede deres primært positive og meningsfyldte tanker om fænomenet. På den måde kan mit tilhørsforhold til Apostolsk Kirke bidrage til en mere tillidsfyldt og afslappet interviewsituation, hvor informanterne evt. er mere trygge ved at tale om deres konversion.

3.4. Etik

En undersøgelse som denne beskæftiger sig med rigtige menneskers udsagn om emner, som er betydningsfulde og personlige (Brinkmann 2010:429). Dette rejser en række etiske spørgsmål og metodiske fokuspunkter, som jeg vil diskutere i dette afsnit. Den danske psykologiprofessor Svend Brinkmann opstiller 4 tommelfingerregler angående etik i kvalitativ forskning, som jeg vil forholde mig til (Brinkmann 2010:443-445 og Kvale & Brinkmann 2009:89-95).

Første tommelfingerregel handler om informanternes informerede samtykke til at medvirke i undersøgelsen. Jeg har skrevet en samtykkeerklæring, som alle informanter har fået tilsendt og er blevet bedt om at underskrive før udførelsen af interviews. Alle informanter er myndige og udtaler sig kun på deres egne vegne, og derfor er det kun nødvendigt at indhente samtykke fra dem.

Samtykkeerklæringens formål er at eksplicitere vilkår for informanternes medvirken samt at indhente en underskrift på samtykke af disse vilkår. Derfor fremgår det at interviewet bliver optaget og gemt som lydfil, bliver transskriberet og desuden at citater fra interviewet vil medvirke i specialet. Desuden står der at jeg behandler både lydoptagelse, transskribering og underskrevet samtykkeerklæring som personfølsom data og dermed ikke deler det med tredjeparter uden først at anonymisere. Sidste punkt på samtykkeerklæringen er selve samtykke-formuleringen: "Med din underskrift bekræfter du

at du frivilligt ønsker at medvirke som interviewinformant. Du har desuden ret til at tilbagekalde dit samtykke indtil 1. maj 2020". Altså skriver informanten under på at vedkommendes medvirken er frivillig, samt at dette samtykke kunne tilbagekaldes indtil 1. maj 2020. Denne specifikke dato skyldes, at jeg under alle omstændigheder ikke havde mulighed for at redigere en given informants udsagn ud af specialet efter specialets afleveringsdeadline, som var d. 2. juni 2020. Derfor måtte denne dato nødvendigvis agere frist for tilbagekaldelse af samtykke. Ydermere har jeg lagt ca. en måned oveni denne dato, hvilket skyldes at jeg i tilfælde af en tilbagekaldelse af samtykke ville have ca. en måned til evt. at foretage et nyt interview og anvende dette i specialet inden afleveringsdeadline.

Samtykkeerklæringen og de underskrevne af slagsen findes i bilag 2 og 3.

Anden tommelfingerregel handler om informanternes fortrolighed. I denne forbindelse har jeg anonymiseret mine informanter, således at oplysninger, som direkte vil afsløre deres identitet, er slørede i denne undersøgelse. Deres navne er ændret til pseudonymer, deres aldre er kategoriseret i årtier, deres bopæle i regioner og deres uddannelse i overordnede kategorier som uddannelseslængde og branche, sådan som det fremgår af model 12. På denne måde får man som læser et overordnet, mere kvantificeret indtryk af informanterne, og man ved at de adskiller sig fra hinanden på helt normale baggrundsdata. Dog kan jeg ikke udelukke at mennesker, som kender en af informanterne vil være i stand til at gætte vedkommendes identitet ud fra at læse dette speciale, men dette er under alle omstændigheder svært at forsikre sig helt imod, da eventuelle detaljer i informanternes udsagn kan være afslørende. Eksempelvis konkrete formuleringer, forløbsdetaljer el.lign. Når det er sagt, så har jeg dog også anonymiseret detaljer som bynavne, kirkenavne, samt navne på familiemedlemmer, venner og præster.

På trods af fortroligheden ønsker jeg stadig at vise, at jeg har indhentet informeret samtykke fra alle informanter. Derfor er bilag 3 som nævnt en samling af de underskrevne samtykkeerklæringer, men selve underskriften er dog overstreget pga. fortroligheden. Her er altså tale om at anden tommelfingerregel, hensynet til informanternes fortrolighed, vægtes højere end påvisningen af overholdelsen af første tommelfingerregel.

Tredje tommelfingerregel kalder Brinkmann "konsekvenser". Denne kan opdeles i to niveauer: Mikro- og makrokonsekvenser (Brinkmann 2010:439). Førstnævnte drejer sig om eventuelle skader og fordele som visse grupper eller individer (især informanterne) kan blive udsat for eller opnå igennem en given undersøgelse. Sidstnævnte handler om hvilke konsekvenser en given undersøgelse kan få for samfundet, offentligheden og videnskaben overordnet set.

Mikrokonsekvenserne har jeg forholdt mig til via de to foregående tommelfingerregler; informeret samtykke og fortrolighed. Disse bør til sammen bevirke at informanterne kan medvirke frivilligt i denne undersøgelse uden at blive stillet til ansvar for deres udsagn på et senere tidspunkt. Desuden har to informanter i skrivende stund givet udtryk for at deres medvirken i projektet har medført personlige, konstruktive refleksioner over deres egen tro og konversion. I den forstand kan undersøgelsen have en række positive mikrokonsekvenser.

Mht. makrokonsekvenser er min vurdering at den part, som umiddelbart har mest på spil er Apostolsk Kirke Danmark. Ingen lokale apostolske kirker er nævnt ved navn, men det fremgår klart af specialet at undersøgelsens kontekst er apostolske kirker i Danmark. Derfor kan eventuelle udsagn om informanternes oplevelser i disse kirker fremstille Apostolsk Kirke Danmark i et negativt lys. Dog kunne man ligeså vel forestille sig et modsat scenarie: At Apostolsk Kirke Danmark kan lære om deres egen tilgang til konversion. At man kan få begrebsliggjort og ekspliciteret en række oplevelser, som kan tjene som eksempler og cases i en fremtidig læring og forståelse af konversionens nuancer og kompleksitet.

Desuden er der, som det fremgår af 1.2. *Konversion som forskningsfelt*, noget der tyder på, at dette speciales forskningsgenstand og perspektiv er sjældent både i international forskning, men især i Danmark. Derfor kunne jeg som forsker da personligt håbe at en makrokonsekvens af denne undersøgelse bliver en øget forståelse og nysgerrighed mht. den mangfoldighed og distinkthed, som kendetegner konversion og transformativ læring.

Fjerde og sidste etiske tommelfingerregel drejer sig om forskerrollen, fordi forskeren selv er det primære forskningsredskab i kvalitativ forskning (Brinkmann 2010:444). Derfor er det vigtigt at man som forsker forholder sig til sin egen relation og holdning til feltet. Dette har jeg forsøgt at gøre i foregående særskilte afsnit, 3.3. *Forskerbias og epoché*.

I dette afsnit har jeg forholdt mig til etiske overvejelser i dette speciale ved at diskutere Brinkmanns 4 tommelfingerregler for etik i kvalitativ forskning: Informeret samtykke, fortrolighed, konsekvenser og forskerrollen.

3.5. Transskribering

Alle tre interviews blev optaget som lydfil og blev derefter transskriberet i hver sin fil af mig. I en transskribering sker der en oversættelse fra talesprog til skriftsprog, og derfor vil der altid være en række konkrete oversættelser, som kan diskuteres, og derfor er det også vigtigt at jeg her redegør for hvordan transskriberingen er foretaget (Kvale & Brinkmann 2009:199-210 og Tanggaard & Brinkmann 2010:43-45). I dette speciale er jeg inspireret af fænomenologien og søger derfor at få adgang til mine informanternes livsverden. Derfor har min oversættelse fokus på sprogets indhold frem for sprogets form, og derfor er rømmelser, tonefald, ”øh’er” og andet, som ikke har direkte betydning for indholdets substans, udeladt. Dette er også med tanke på læsevenligheden i citaterne. Dog har jeg markeret grin, da disse kan indikere ironi, og dermed kan betyde, at meningen med et udsagn er det diametralt modsatte end først antaget.

Det er velkendt at man i talesprog ofte begynder på en sætning uden at færdiggøre den. I stedet laver man måske en tænkepause og starter derefter forfra med en anden formulering. I visse tilfælde har jeg medtaget en sådan halv sætning, i tilfælde hvor jeg vurderer, at denne tilfører mening til det samlede udsagn. Men i andre tilfælde har jeg udeladt halve sætninger, da de kan fremstille informanten som unødvendigt og urimeligt usammenhængende og ureflekteret, hvilket ingenlunde er min intension.

I toppen af hver transskribering står tidspunktet for udførelsen af det pågældende interview. Resten af transskriberingen består af skiftevis udsagn fra mig og informanten, som i transskriberingen er kaldet hhv. ”forsker” og den pågældende informants pseudonym. Mine transskriberinger kan findes i bilag 4, 5 og 6.

3.6. Analysemetode

Efter transskribering stod jeg med i alt 89 siders empiri. Men før denne kunne anvendes i en analyse måtte den behandles og analyseres, og dette sker ved at følge en række metodiske principper, som jeg vil redegøre for i dette afsnit.

Jeg har udført en tematisk analyse af min empiri (Braun & Clark 2006 og Johannesen et.al. 2018). En sådan er kendetegnet ved at være fleksibel og forenelig med en række metoder og videnskabsteoretiske positioner. Tematisk analyse er en metode til at finde, analysere og rapportere mønstre i empiri. Disse mønstre kaldes temaer.

En sådan analyse foregår på Lofland og Skonovds tredje niveau af virkeligheden, idet man som forsker analyserer på informanternes oplevede virkelighed, som er andet niveau (jf. 2.5. *Videnskabsteoretiske overvejelser*). Jeg skal altså her forene fænomenologisk respekt for empirien med analytisk systematik. Jeg søger efter kendetegn ved konversion, og har derfor brug for at generalisere og fortolke på fænomenerne. Derfor er det også vigtigt at sige, at temaerne ikke blot "viser sig" i empirien imens forskeren er passiv. Temaerne bliver fundet og fortolket af en aktiv forsker, som har et teoretisk sigte og en bestemt baggrund. Disse har jeg forsøgt at være transparent om i 2. *Teori* og 3.3. *Forskerbias og epoché*.

En tematisk analyse består af fire trin (Braun & Clark 2006 og Johannesen et.al. 2018). Disse har jeg fulgt og vil nu redegøre for processen.

Første trin kaldes "forberedelse", og drejer sig om at læse den samlede empiri (transskriberingerne) igennem og notere indtryk pba. problemformuleringen.

Andet trin er "kodning". Her fremhæver man bestemte passager i empirien og knytter koder til disse. En kode er en beskrivelse af hvad der kendetegner den givne empiri. Min kodning er empiridrevet fremfor teoridrevet. Dette skyldes at min interviewguide er struktureret pba. teori, og dermed ville en teoridrevet kodning givetvis blot finde de samme teoretiske begreber, som spørgsmålene tog udgangspunkt i. Derfor er mine koder mere induktive, og er lavet pba. spørgsmålet "hvad indikerer dette udsagn om hvad der kendetegner den læring og forandring, som finder sted ifm. konversion?". Kodningerne findes i bilag 7, 8 og 9, og er illustreret i nedenstående billede:

Uddrag fra empiri	Kodet som
Ja, lige den del der, som fylder meget i min hverdag i dag... Men jeg har altid været kristen, og har været det lige fra barns ben, uden at det har fyldt så meget. Men jeg har altid været troende, igennem hele mit liv, men jeg har ikke dyrket det, som sådan.	Forudgående tro: Ikke-praktiserende kristen. Altid været kristen.
Men her for 3 år siden kom jeg til Apostolsk Kirke, og der kunne jeg bare mærke at der hørte jeg til. Og siden den tid har jeg følt at jeg har været tæt på Gud, og haft det fantastisk efter det, og er der selvfølgelig stadigvæk.	Oplevelsen af Gud. "Komme hjem, høre til". Første gudstjeneste som signifikant. Haft det fantastisk siden.
Så er jeg kommet nedtaget til et skive tiden kaldes for et det kommer	Forudgående tro: Ikke-

Model 11: Uddrag fra bilag 7: Kodning af interview med Lars

Efter kodningstrinnet kommer tredje trin, som kaldes "kategorisering". Her sorterer man i sine koder, og leder efter sammenfald og mønstre, som kan danne grundlag for mere generelle kategorier, også kaldet temaer. På kodningstrinnet nærstuderer man detaljerne i empirien, mens man på kategoriseringstrinnet anskuer empirien mere som en helhed. Denne helhed kan kategoriseres på mange måder, men det er vigtigt at kategoriseringen foregår p.b.a. problemformuleringen. Dette har bl.a. betydet at temaer, som fylder i empirien, og som givetvis kan være spændende, men som ikke umiddelbart kan karakteriseres som en del af et svar på problemformuleringen, er blevet frasorteret i denne fase. Eksempelvis nævnte informanterne en række emner, som er definerende for deres nuværende livsførsel, men som ikke er kendetegnende for selve konversionsprocessen. Desuden er det vigtigt at temaerne både har en intern homogenitet og en ekstern heterogenitet: Hvert enkelt tema må bestå af koder, som faktisk har noget til fælles, og temaerne må ikke overlappe hinanden i for høj grad.

Kategoriseringen findes i sin helhed i bilag 10, og er kondenseret i nedenstående model:

Koder	Temaer
"Gud med i rygsækken – også tidligere." "Var positivt indstillet som udgangspunkt." "Havde én forståelse af Gud, og ledte efter et sted der praktiserede den forståelse bedst muligt." "Var "gødet" af sin forudgående tro." "Oplevede at få stillet sin tørst." "Værdimæssigt kristen." "Kristendom som kulturelt narrativ." "Hvis det skulle være noget, skulle det være kristendommen."	#1 "Forudgående tro"
"Følelsen af at komme hjem." "Pludselig lykkefølelse." "Nøglen blev drejet rundt." "Tørsten blev slukket." "Det gav mening." "Som at få noget beroligende." "Det faldt i hak." "Både hjerte og hjerne." "At nå i mål."	#2 "Definerende erfaring"
"Mennesker som tog imod." "Mindre gruppe i kirken." "Ledsagere man kan spejle sig i." "Tillid til gatekeeper." "Jeg skal være en del af dem." "Kendte ledsagere allerede." "Oplevede Gud igennem andres livsførelse." "Oplevelsen af ikke at være alene."	#3 "Konversionens ledsagere"
"Helbredelse for smerter." "Har fundet et hjem." "To helt forskellige behov blev mødt." "Søgte efter spiritualitet i mange år." "Har fundet en løsning på uroligheden i den gamle tro." "Troen besvarede store spørgsmål." "Fandt én som var større end hende, som hun havde søgt." "Fik svar på livet." "Behov for at have én at kaste sig over."	#4 "Svar på forskellige spørgsmål"
"Intern effekt, ro, fred." "Håb for fremtiden." "Kan og vil bruge sine kompetencer og erfaringer til at hjælpe andre." "Har fået nye lyster." "Oplever at have et ansvar." "Fokus på at give kærligheden videre til andre." "Oplevelsen af at være hel." "Ændret tilgang til andre mennesker." "Identitet som andet og mere end sine handlinger." "Gud som definerende for rigtigt og forkert."	#5 "Konversionens effekter"

Model 12: Kondensering af bilag 10: Kategorisering

Højre kolonne i tabellen angiver de 5 temaer, som er kategoriseringsfasens resultat, og venstre kolonne angiver et uddrag af de koder, som udgør hvert tema.

Fjerde og sidste trin i den tematiske analyse er "rapportering", hvor man beskriver og forklarer hvert enkelt tema med indragelse af teori. Dette trin findes i næste kapitel, 4. *Analyse*.

4. Analyse

I dette kapitel vil jeg analysere min empiri ved at redegøre for, og diskutere de 5 temaer, som jeg har fundet via min tematiske analyse. Desuden vil jeg anvende teoretiske begreber introduceret i 1. *Problemfelt* og 2. *Teori*, for at kvalificere mine betragtninger. Hvert enkelt tema vil blive diskuteret i hver sin delanalyse, og til sidst vil jeg opsummere analysen ved at anskue alle temaerne i et læringsteoretisk lys. Jeg vil dog starte med kort at præsentere analysen.

I dette speciale forsøger jeg at give en samlet indføring i hvad der kendetegner den læring og forandring, som finder sted ifm. konversion, og derfor betragter jeg det som vigtigt at behandle flere forskellige aspekter af fænomenet. Eksempelvis ikke blot konversionens forudsætninger, sociale kontekst eller effekt, men så vidt muligt alle disse aspekter. Derfor kan de 5 temaer siges at være forskellige kendetegn, som siger noget forskelligt om konversionsprocessen, og til sammen giver de et indtryk af fænomenet. Man kunne have valgt at fokusere særligt på fx ét eller to temaer, men i så fald ville man ikke give noget alsidigt svar på hvad der kendetegner fænomenet.

Første tema handler om konversionens baggrund og forudsætninger. Alle har en række overbevisninger, uagtet i hvilken grad man dyrker disse eller er bevidst om dem, og som minimum har man et indtryk af en given religion eller tro, som former konvertittens første møde med denne (Hiebert 2008). Min analyse peger på at denne trosmæssige baggrund, eller "forudgående tro", som jeg har valgt at kalde den, i høj grad er definerende for konversionsoplevelsen, og for de efterfølgende 4 temaer.

Andet tema peger på at konversioner ikke blot sker tilfældigt. De kan virke tilfældige og uventede, men analysen antyder at man som konvertit har én (eller evt. flere) oplevelser, som bliver definerende og faciliterende for resten af processen.

Tredje tema handler om konversionens sociale karakter. Transformativ læring sker i et samspil med andre mennesker, og analysen viser at bestemte mennesker er særligt afgørende for konvertittens konversionsoplevelse. Disse mennesker er konvertittens ledsagere i processen.

Fjerde tema viser at konversion ikke kan siges at være svar på ét spørgsmål, såsom "hvorfor lever jeg?" eller "hvad mon der sker når jeg dør?". Konversion er i høj grad et

resultat af en lang række personlige undringer, tvivl, søgener og spørgsmål, og derfor kan en konversion løse en mangfoldighed af behov og besvare en række af spørgsmål.

Femte og sidste tema i min analyse handler om konversionens effekter. Disse være sig interne, psykologiske effekter eller eksterne, mere sociale effekter. En konversion er en transformativ læringsproces, og dermed har den en fundamental og livsdefinerende karakter, og derfor er det kun naturligt at den udmønter sig i en række effekter i konvertittens liv.

I de følgende 5 afsnit vil jeg udfolde hvert enkelt tema i separate delanalyser.

4.1. Tema #1: Forudgående tro

En konversion foregår ikke på en ren tavle – alle mennesker har en iboende og eksisterende tro, uagtet om denne retter sig imod en etableret religion eller ej. Eller som minimum har enhver et underliggende indtryk af en given tro. Med Hieberts termer kan man sige, at ingen har intet verdensbillede (Hiebert 2008). Alle har således en række antagelser om virkeligheden, som influerer deres liv og livsførelse, og fælles for disse antagelser (etableret religion eller ej) er at de på hver sin måde danner en forudgående tro, og denne har en betydning og kan karakteriseres som et kendetegn ved den læring og forandring, som finder sted ifm. konversion.

En konvertits forudgående tro er definerende for hvilken af Rambos niveauer af konversion der gør sig gældende, da disse adskiller sig fra hinanden ved hvor meget konvertitten må forandre sig for at blive betragtet som en konvertit. Informanten Lars beskriver sin forudgående tro således:

”Men jeg har altid været kristen, og har været det lige fra barns ben, uden at det har fyldt så meget. Men jeg har altid været troende, igennem hele mit liv, men jeg har ikke dyrket det” (Bilag 7: Kodning af interview med Lars:1)

Han har altså været ikke-praktiserende kristen, og dermed kan man (med Rambos begreber) karakterisere Lars’ konversion som en intensifikation. Han fik revitaliseret en eksisterende tro, og dyrker den i dag i højere grad end tidligere.

Annes forudgående tro var ganske anderledes end Lars'. Hun beskriver sin baggrund således:

"jeg er vokset op i (et tidligere østblok-land) og er ateistisk opdraget, og så da jeg blev ung faldt muren, og så flyttede jeg. Altså jeg begyndte at få nogle alternative venner, og begyndte at interessere mig for urter, hekse, svedehytter og sharmaner, og boede i kollektiv" (Bilag 8: Kodning af interview med Anne:1)

Anne er altså præget dels af ateisme og dels af alternativ religion, og andetsteds nævner hun at hun har dyrket både New Age, buddhisme og hinduisme. Derfor kan hendes konversion betegnes som et traditionsskifte, da både ateisme og de alternative religioner kan karakteriseres som selvstændige religiøse traditioner.

Katrines forudgående tro minder mere om Lars'. Hun beskriver den således:

"Altså før jeg blev kristen var jeg jo nok kristen ift. det at være dansk og ift. det værdimæssige, men jeg tænkte at kristendommen bare var en historie som ér sket, og som bare er noget man skal vide" (Bilag 9: Kodning af interview med Katrine:1)

Katrine brugte kristendom som et kulturelt narrativ, og som en række af værdier, men anså ikke derudover kristendommen som værende noget der kunne tilføre hendes liv noget ekstraordinært. Hun betragtede dog sig selv som værdimæssigt kristen, og dermed kan hendes konversion også karakteriseres som en intensifikation.

Empirien antyder at både oplevelsen af konversion og udlevelsen af troen efter endt konversion varierer alt efter konvertittens forudgående tro. Lars taler fx om at han har dårlig samvittighed pga. en række valg han har truffet tidligere i sit liv, og dette har præget hans konversion. Han siger fx at han ønsker at give noget tilbage:

"Hvis jeg ringer og snakker med nogen... "Jamen, kan jeg ikke få lov til at give noget tilbage?", fordi jeg skylder andre mennesker, og jeg skylder Gud, at gøre noget for andre" (bilag 7:6)

Han taler om at han er taknemmelig for det, som Gud og kirken har betydet i hans liv, og derfor føler han sig forpligtet til at rette de fejl han tidligere har begået. På den måde foregår hans aktuelle udlevelse af troen i lyset af hans forudgående tro.

På samme måde bliver Annes udlevelse af kristendommen påvirket af hendes forudgående tro. Hun kommer fra en trosmæssig baggrund præget af en aktiv søgen efter spiritualitet og en høj grad af relativisme, "multi kult" og "plads til alle", som hun selv kalder det (bilag 8:8). Sidstnævnte kan være en del af årsagen til at hun giver udtryk for, at kristendommen for hende ikke indeholder regler. Anne understreger at hun lever anderledes i dag end før hendes konversion, men den ændrede livsstil skyldes ikke regler, men at hun har lyst til noget andet nu end tidligere:

"det kommer helt af sig selv, fordi jeg har jo ikke lyst til det. Fx er der mange af mine kolleger der drikker sig fulde hele tiden. Det gider jeg ikke. (...) Men de drikker jo hele tiden, eller laver alt muligt. Har kærester og går på swingerklub... Altså alt det der, der er jeg ikke med. Men det er jo ikke en beslutning, jeg har bare ikke lyst." (bilag 8:4)

Anne giver udtryk for at forandringen ikke er baseret på en intentionel eller modvillig beslutning, men at den er sket mere organisk. Hun har således blot ikke lyst til de samme ting som tidligere. Det tyder på at livsførslen er ændret, men at det er vigtigt for Anne at det er sket på en naturlig måde, og uden at hun handler imod egen vilje. Hun uddyber:

"Det ville han (Jesus, red.) jo heller ikke gøre (griner). Jeg tror det kommer helt af sig selv... Det er det jeg plejer at sige, det er ikke nogle forbud, som jeg skal lægge mig ind under. Det er jo bare noget jeg ikke har lyst til." (bilag 8:4)

Det handler altså ikke om regler for Anne. Dette kan have en sammenhæng med hendes forudgående tro, hvor hun anså sig selv som frigjort og eksperimenterende. På den måde kan noget tyde på, at Annes konversion er præget af hendes forudgående tro.

Annes syn på kristendommens normativitet bliver ikke delt af Katrine, som da også har en helt anderledes forudgående tro. Katrine taler om moralske og normative absolutter og relativitet, set i lyset af hendes tro på Gud:

”jeg kunne godt forestille mig at jeg ville have været noget mere relativ. Altså sådan lidt ”alt er relativt”, hvis ikke jeg troede på at der findes nogle absolutter.” (bilag 9:17)

Adspurgte hvor disse absolutter kommer fra, svarer hun følgende:

”Den kommer fra min tro på Gud. At jeg tror på at han er absolut. Jeg tror på at han sætter standarden for hvad der er godt, og hvad kærlighed er, og hvad der er sundt og usundt” (bilag 9:17)

Katrine har lettere ved at tale om at moral og normativitet gerne må blive defineret udenfor hendes egen lyst, følelser og rationale. Hvor Anne derimod holder mere fast i at hendes livsførsel bygger på en naturlig, indre forandring. På den måde har disse to informanter et næsten modsatrettet perspektiv på dette emne, på trods af at de er konverteret til den samme tro. Men det kan som sagt tyde på, at disse to forskellige tilgange til emnet har rod i informanternes forskelle i deres forudgående tro.

En given konvertits forudgående tro kan også bevirke at denne bliver en bestemt søgertype (jf. model 8). Lars, som ifølge ham selv var ikke-praktiserende kristen før hans konversion, kan karakteriseres som en lydhør søger. Han tog oprindeligt i kirke fordi han ville støtte sin søn, som var begyndt at komme i kirken, og ikke fordi Lars selv var en aktiv søger:

”Og lige pludselig en dag, pga. min søn, som er startet i Apostolsk Kirke, og går der, så tog jeg med ham” (bilag 7:1)

Og grundet Lars’ forudgående tro havde han ikke nogen stor grad af skepsis:

”Som sagt har jeg altid været kristen. Det har altid ligget inden i mig, så det der med at møde op i kirken og blive en del af det, det var ikke religionsmæssigt og kristendoms-mæssigt noget der skræmte mig, overhovedet ikke.” (bilag 7:3)

Selvom den pågældende kirke var ny for ham, og at den praktiserede kristendommen på en anden måde end Lars var vant til, så havde han alligevel en tillidsfuld attitude imod

gudstjenesten fordi kristendommen ikke skræmte ham. Måske var kristendommen endda i nogen grad oplagt for Lars at søge imod.

Anne oplevede derimod ikke kristendommen som oplagt. Tværtimod, hun søgte mange andre steder:

"Jeg var 17 da jeg begyndte at interessere mig for Gud. Og der var hele verden jo åben fordi jeg kom fra et ateist-land, så jeg skulle jo finde et eller andet sted, hvor jeg kunne finde Gud. Efter alt det der rod. Der er jo så mange muligheder, ik'os? Så jeg prøvede sådan set det hele af, med New Age og... Ikke så meget med kirke. Det var noget man så ned på i mine kredse, fordi det var sådan noget stenalder-noget." (bilag 8:1)

Anne var en særdeles aktiv søger, som proaktivt og på eget initiativ opsøgte forskellige muligheder i sin søgen efter Gud. Dog var kristendommen i første omgang ikke et oplagt sted at søge for Anne. Altså står Lars og Anne som to modsatrettede eksempler på at forudgående tro er dybt definerende for ens tilgang til og søgen efter kristendom.

Efter en søgen kan der ifølge Rambo forekomme et møde. Og også dette møde med kristendommen kan tyde på at være influeret af en konvertits søgertype og forudgående tro. Fx beskriver Anne at hun, da hun deltager i sin første gudstjeneste i en Apostolsk Kirke, oplever at finde det, som hun har søgt i lang tid. En sådan oplevelse må antages at være betinget af at man betragter sig som en aktiv søger, og er bevidst om sin egen søgen. Anne fortæller at hun i et meditationsfællesskab havde fået tildelt kaldenavnet "guddommelig tørst", og at dette var med til at definere hendes eget selvbillede. Hun var enig, og betragtede sig selv som overordentligt "åndeligt tørstig". Men hun oplevede at tørsten blev slukket, og det skete ifm. lovsang. Måske kan det være hjælpsomt her at nævne at "lovsang" er den musikalske del af gudstjenesten i Apostolsk Kirke. Anne beskriver sin oplevelse med lovsang således:

"Altså jeg blev jo kaldt for "guddommelig tørst", og da jeg hørte de der lovsange blev den slukket. Bum." (bilag 8:2)

Hun uddyber:

”da jeg så kom med for første gang, og hørte det der lovsang, så var det ligesom at nøglen blev drejet rundt.” (bilag 8:2)

Denne erfaring er præget af Annes forudgående tro på den måde, at hun oplevede at få mødt et behov, som kun eksisterede i kraft af Annes forudgående tro. Hendes meget aktive søgen var betinget af hendes ”guddommelige tørst”, og denne tørst blev baggrunden for hendes oplevelse i kirken. Hun kunne ikke have oplevet at få stillet sin tørst, hvis hun ikke havde været bevidst om denne.

Katrines konversion blev også præget af hendes forudgående tro, hvor hun betragtede sig som kulturelt kristen. Hun siger følgende om sine forudgående indtryk af kristendommen:

”Jeg tror at de har betydet det, at jeg aldrig har overvejet om jeg skulle være muslim eller buddhist eller dyrke yoga på sådan et åndeligt plan. Så jeg tror det har betydet at kristendommen var... Hvis det skulle være noget, skulle det være det. Men uden det er noget jeg har opsøgt som sådan. Der var lagt et naturligt kendskab, eller sådan... Det er der, og jeg kender det ikke til fulde, og måske kender jeg kun en flig af det, men der var noget at bygge videre på, når jeg ville blive bevidst nok eller moden nok til at lade kristendommen få en dybere plads.” (bilag 9:3)

Den stabile vished om kristendommens eksistens, og Katrines egen mulighed for at engagere sig mere i den på et givent tidspunkt, dannede et fundament for hendes konversion. Hun nævner også at hendes erfaring som 6-7-årig med kristne mennesker bidrog med en tillid til kristendommen. Dette skyldes at de kristne mennesker hun mødte levede på en måde, som virkede positiv og harmonisk:

”Men efterfølgende har jeg kunnet se at jeg var vildt glad for at komme i de familier. Jeg var også glad for pigerne, men det var lige så meget det at være hjemme hos dem og være sammen med deres familie, som jeg syntes rørte et eller andet ved mig. Noget, som jeg gerne ville have, og blev draget af. Altså den ro der var, og mildhed i måden man talte til hinanden på.” (bilag 9:3)

Katrine taler her om to jævnaldrende veninder hun havde som barn, og deres familier. Familiernes livsførsel var tiltrækkende, og dette indtryk af kristendommen lader til at have fået vedvarende effekt i Katrines liv.

Som allerede nævnt tænker Katrine i dag at Gud er en "absolut" i hendes liv, altså at han er det faste fundament, som alting bygges på og som alting handler om. Men denne forståelse af, at noget i tilværelsen er større end andet er ikke opstået ifm. hendes konversion. Lignende tanker prægede også hendes tankegang før. Allerede som 6-7-årig mener hun at have haft følgende forståelse:

"Så jeg må have haft en forståelse af at der var én der var større end mig, og som måtte tage sig af de ting, som jeg ikke selv kunne klare." (bilag 9:1)

Denne forudgående tro om at der findes nogen eller noget, som er "større end hende" har altså præget Katrine fra et tidligt tidspunkt. Og da hun senere kommer i nærmere kontakt med kristendommen, da hun er udvekslingsstudent i USA, influerer denne forståelse også processen:

"Og når jeg så kom med nogle skeptiske spørgsmål, så var de svar, de gav mig ligesom at blive kærtegnet. Det var ligesom at få noget beroligende. Det var som om det gav mening. Jeg accepterede det bid for bid. Og jeg syntes både det var fornuftigt at høre på, men også at det hang sammen. Og at det lød helt vildt tiltrækkende og attraktivt. Så jeg tror både at det var det, jeg dybest set længtes efter. Altså at der var én der var større end mig. Og at ham, jeg bad til som en lille pige, det var ikke bare en fantasi. Men han fandtes." (bilag 9:6-7)

På samme måde som Anne oplevede Katrine altså at finde et svar, som hun havde søgt efter og håbet at finde, om end Katrines søgen ikke var lige så eksperimenterende og aktiv som Annes. Men begge deres forudgående tro var dybt definerende for hvad de håbede at finde, og også for den oplevelse de fik i mødet med kristendommen. Anne oplevede at få "slukket sin tørst" og Katrine oplevede at "der var én som var større end hende".

Som tidligere nævnt har Katrine allerede fra barndommen troet på at der fandtes en "absolut", selvom hun på daværende tidspunkt ikke nødvendigvis tænkte, at denne havde

så meget at gøre med kristendommen. Men denne forudgående tro var også med til at rammesætte hendes oplevelse af kristendommen. Før hendes konversion anså hun således "kærligheden" som værende en absolut i tilværelsen, og denne forståelse blev ikke brudt ned af kristendommen, men blev bygget ovenpå:

"jeg tror stadig at kærligheden har været det absolutte for mig. Nu har kærligheden bare fået et navn. Så jeg tror at kærligheden er en person. En person som hedder Jesus. Altså jeg tror på at Gud er kærlighed." (bilag 9:17)

Katrine oplevede altså at den universelle kærlighed, som hun anså som en absolut, ikke blev mindre absolut i kristendommen, men blev mindre universel og mere personliggjort.

Første tema, Forudgående tro, beskriver at konversion ikke står alene, men bygger ovenpå et livsforløb og en række eksisterende overbevisninger hos konvertitten. Konvertittens nye liv, post-konversion, kan altså se ud på en måde, som er anderledes end andre konvertitter, som ellers er konverteret til samme tro, på grund af vedkommendes forudgående tro. Rent konversionsteoretisk minder dette både om Hieberts verdensbillede-begreb og om Rambos første trin i hans systemiske model, "kontekst". Rambo inddrager både intern og ekstern kontekst, og mikro- og makrokontekst, og på den måde favner han den komplekse natur, som enhver konvertits forudgående tro har. Ifølge Rambo er kontekst ikke blot et trin, men hele rammen for konversionen. En konvertits kontekst påvirker både forventninger til konversion, oplevelsen af konversion og konsekvenserne af konversionen.

Indenfor læringsteori kan dette tema sammenlignes med Piagets grundlæggende begreb om mentale skemaer, altså hele idéen om at menneskets bevidsthed er struktureret på en given måde, og at denne struktur er dybt definerende for hvordan man tilgår sine omgivelser, og hvordan man oplever en given stimuli. Ifølge Piagets læringsforståelse kan en bestemt stimuli medføre helt forskellig læring i to forskellige lærende, fordi deres skemaer er forskellige. Dette stemmer godt overens med denne delanalyse, hvor der ikke er nogen garanti for at en given gudstjeneste, prædiken, el.lign. vil medføre samme reaktion, endsiige samme erfaringstype eller konversion. Det hele bliver influeret af den pågældende konvertits forudgående tro, og konversion til kristendommen er på den måde

ikke at starte forfra med et blankt stykke papir, men i højere grad at tage udgangspunkt i den eksisterende tegning, og skabe et nyt værk på baggrund af det forudgående.

4.2. Tema #2: Definerende erfaring

Min empiri og min analyse peger på at informanterne alle har haft afgørende og skelsættende oplevelser, som både har igangsat og defineret deres konversion. Disse oplevelser varierer informanterne imellem, men fælles for dem alle er at deres konversion ikke udelukkende er rationelle viljesakter, men at de i høj grad er baseret erfaringer af en slags. Og disse kalder jeg for "definerende erfaringer".

Lars beskriver især to erfaringer, som var afgørende for hans konversion. For det første en følelsesmæssig erfaring af at være velkommen og høre til, og for det andet at han oplevede at blive helbredt for hans sygdom og skavanker. Førstnævnte erfaring beskriver Lars således:

"Og da jeg kommer indenfor døren i Apostolsk Kirke, der var det som om der skete noget med mig. Jeg følte mig virkelig hjemme, jeg kunne mærke at troen ligesom kom igen. Troen på at Gud virkelig var der for mig. Og det var en helt fantastisk oplevelse. Alle de mennesker der kom og tog imod mig. Og jeg fik virkelig sådan et kick med at "her hører jeg hjemme", og det var der jeg skulle have været, også for mange år siden." (bilag 7:1)

Lars oplever altså en følelse af at "komme hjem", og anser ret hurtigt sig selv som værende en del af "familien", som han også udtrykker det:

"at være en del af det og komme ind og være sammen med familien og føle at Gud er der igen, der er jo ikke noget der er større end det." (bilag 7:4)

Denne definerende erfaring er i høj grad følelsesmæssig, og handler om, at Lars meget hurtigt føler sig som en del af noget større end sig selv, og dette fællesskab gør dybt indtryk på ham, og kommer også til at danne grundlag for resten af hans konversion. For at anvende Lofland og Skonovds begreber, så kan denne definerende erfaring karakteriseres som en emotionel erfaringstype. Altså en type, som bl.a. er kendetegnet

ved at deltagelsen kommer før troen, hvilket stemmer godt overens med Lars, som i første omgang tog i kirke for sin søns skyld, og ikke for sin egen. Men i denne indledende deltagelse fik han altså en definerende, emotionel erfaring. Alle 6 erfaringstyper er opsummeret i nedenstående model:

Erfaringstyper	Stikord
Intellektuel	Rationel og logisk
Mystisk	Overnaturlig og uforklarlig
Eksperimental	Afprøvende og nysgerrig
Emotionel	Følelsesmæssig og rørende
Vækkelse	Fælles og intensiv
Tvang	Pres og manipulation

Model 13: De seks erfaringstyper opsummeret (gentagelse af model 5)

Lars' anden definerende erfaring er hans oplevelse af helbredelse fra sin sygdom. Denne erfaring kom i kølvandet på hans første definerende erfaring:

"Og efter jeg kom og begyndte at gå i kirke osv., så begyndte mine skavanker og dårligheder også at blive bedre og bedre." (bilag 7:1)

Lars uddyber:

"Og rent faktisk havde jeg virkelig problemer. Jeg kunne hverken sidde eller stå, og havde også problemer med at ligge. Jeg tog stærk smertestillende for bare at kunne være levende. Og efter jeg så kom i kirke og (præsten) tog sig rigtig godt af mig, der gik mine smerter i ben og ryg faktisk lige pludselig over på en måde, der gjorde, at jeg kunne fungere normalt. Det var en fantastisk oplevelse. Jeg skulle have været opereret i min ryg, og jeg var indskrevet. Og skulle ud på sygehuset for at få det sidste med inden operation, hvor de skulle fortælle mig lidt om narkose og de forskellige ting der hører sig til. Og efterfølgende var jeg sammen med min (mindre gruppe), og ikke mindst (præsten), og der skete der faktisk det, også efter et par besøg ved (præsten), at det blev så godt, at jeg faktisk ikke skulle opereres alligevel. Så det var virkelig fantastisk." (bilag 7:2)

Lars var altså syg og skulle have været opereret, men endte med at få operationen aflyst fordi hans smerter ophørte, som han siger, efter en periode, hvor han var begyndt at komme i kirke, og var begyndt at mødes både med præsten, og med en såkaldt "mindre gruppe" (denne vil jeg vende tilbage til under 4.3. *Tema #3*). Med afsæt i erfaringstyperne må denne erfaring karakteriseres som en mystisk erfaringstype, da den indeholder et uforklarligt, uventet element. Lars oplevede således at smerterne forsvandt efter hans sidste samtale på hospitalet inden operationen, hvilket var overraskende for Lars. Samlet set har Lars' definerende erfaring, via hans emotionelle og mystiske erfaringstyper, altså efterladt ham med en skelsættende oplevelse, som igangsatte hans konversion. For Lars var især den første gudstjeneste han deltog i afgørende. Det var her den første definerende erfaring fandt sted, og interessant nok har Anne en lignende historie. Jeg har tidligere anvendt det citat, hvor hun beskriver, at "nøglen blev drejet rundt" ifm. lovsangen ved hendes første gudstjeneste. Hun uddyber hvad denne oplevelse affødte i hende følelsesmæssigt:

"Sådan forelskelse og lykke og... Jamen den er jo ikke holdt op, den lykkefølelse."
(bilag 8:2)

Anne oplevede altså, ligesom Lars, hvad man kan karakterisere som en mystisk og emotionel erfaringstype. Hun blev fyldt af forelskelse og lykke, og det skete spontant og uventet ifm. sang og musik. Hendes erfaring er også præget af en eksperimentel erfaringstype, fordi hun havde søgt efter svar i forskellige religioner indtil da, men hendes definerende erfaring kom uventet, og i form af en mystisk og emotionel erfaringstype. Og siden da har denne erfaring præget hendes liv. "Den er jo ikke holdt op", som hun siger. Og ligesom hos Lars fik Anne en definerende erfaring allerede ved hendes første gudstjeneste. Hun svarer endda, på et spørgsmål om hvornår hun tog en beslutning om at hun ville være kristen, og dermed trådte op på Rambos sjette trin, at det skete i løbet af denne gudstjeneste:

"Jamen det var med det samme. Da jeg kom med til gudstjeneste og lovsang." (bilag 8:3)

Hun begrundet beslutningen på denne måde:

"Det var denne her følelse af at få slukket sin tørst. Fordi der var det med Jesus og hans navn, og han er Kongernes Konge (griner). Og så behøver jeg jo ikke søge videre, altså." (bilag 8:5)

Anne, som op til denne erfaring havde været en meget aktiv søger, fik altså til sin første gudstjeneste i en fremmed kirke en definerende erfaring, som gjorde tilpas indtryk på hende, til at hun tænkte, at hendes søgen nu var slut. Især lovsangen og termen om Jesus som "kongernes konge" gjorde indtryk på hende. Måske fordi hun i lang tid havde søgt efter svar i en lang række religioner, filosofier og åndelige discipliner, og at én person, ifølge sig selv, er de andre overlegen, kan have gjort indtryk i denne pluralistiske tilgang til åndelighed. Hvorom alting er, så beskriver Anne at hendes definerende erfaring var tiltrængt og værdsat:

"Det er ligesom hvis du har haft hovedpine i 20 år, og så får du nogle panodiler. Og de virker! Fordi jeg var virkelig forpint, for jeg kunne ikke finde... Jeg ledte og ledte, og så tror man jo hele tiden "åh, det er det" eller "åh, det er det herovre". Men det er bare ikke det..." (bilag 8:9)

Annes definerende erfaring var altså præget af lettelse, klarhed og forløsning, og var så afgørende for hendes liv, at hun ikke længere betragtede sig selv som søgende fra den dag.

Katrines definerende erfaring var derimod mere processuel. Hun havde således sin definerende oplevelse i USA, hvor hun var udvekslingsstudent. Her boede hun hos en amerikansk familie, som var kristne og gik i kirke, og da Katrine blev en midlertidig del af familien var det også naturligt at hun tog med i kirke:

"fra jeg kom til USA og blev en del af den kirke og mødte min værtsfamilie, så kendte jeg kun Folkekirken og det der med at kristendommen er en historie, som er sket. Og så kunne det godt være at man mødte folk, som var søde og rare mennesker. Men jeg tænkte ikke at det havde noget med Gud at gøre. Men i USA var det, lige så vel som det var overvældende, så kom der indenfor et par måneder en følelse af at

komme lidt hjem. Altså at her i denne her kristendom... De giver mig jo svarende på alt det jeg har undret mig over de sidste 5 år. Alt det jeg har spurgt mig selv om, eller den uro og usikkerhed jeg har oplevet. Det, der havde fyldt i mine teenageår... Det var som om det lagde sig.” (bilag 9:5)

Katrine mødte altså en anderledes kirke end hun var vant til. Og for at sammenligne med en anden informant, så var det allerede i dette første møde med menigheden at Lars havde sin definerende oplevelse. Men for Katrine gik der længere tid. Efter et par måneder fik hun en følelse, som hun beskriver med samme udtryk som Lars: ”At komme hjem”. Og denne følelse blev kombineret med en tilfredsstillelse ved at få svar på sine spørgsmål. Man kan med Rambos termer sige, at Katrine i sin værtsfamilie mødte en fortaler, og at hun under sit ophold befandt sig i en indkapsling hvor hun udforskede troen. Den fysiske del af indkapslingen bestod i at hun boede i et andet land, den sociale indkapsling i at hun blev en del af familien og desuden færdedes i familiens kirkenetværk. Og den ideologiske indkapsling skete ved at Katrine stillede spørgsmål og fik svar, samt at hun var med i kirke, hvor hun hørte mere om troen (jf. model 9).

Oplevelsen af at komme hjem skete særligt ifm. en prædiken, som Katrine hørte:

”Men sidst i november kan jeg huske, at jeg i prædikenen oplevede at ordene betød noget. At prædikenen, som præsten holdt, relaterede til mig og det, som lige havde fyldt for mig i skolen i den uge. (...) Ellers har jeg aldrig oplevet at... Jeg har hørt efter, men jeg har aldrig rigtig hørt hvad der blev sagt. Det var bare en masse ord. Så det var første oplevelse af at kristendommen jo er... Det er nu. Det er noget man kan bruge. Det er en del af livet nu. Det var første gang jeg oplevede det. Og jeg kan huske at jeg bad med på den frelsesbøn der var til sidst, om at invitere Jesus til at vise sig for én, eller hvad det nu var vi bad. Så fra den dag af... Det er jo ikke fordi jeg før det har været sur på Gud, eller ikke ville have noget med ham at gøre. Men den dag mente jeg, at ham ville jeg gerne have som en del af mit liv. Han måtte gerne komme tættere på.” (bilag 9:5-6)

Katrine oplevede altså at budskabet modsagde hendes hidtidige tanke om kristendommen, nemlig at det var en historie, som var afsluttet. Denne dag oplevede hun at kristendommen var relevant og aktuel, også for hende. Og samme dag, altså efter et par måneders indkapsling, tog hun en beslutning om at hun ville have Gud ”som en del af

sit liv". Og Katrines definerende erfaring var præget af to forskellige erfaringstyper, den emotionelle og den intellektuelle:

"At blive elsket og at der er en mening med livet og at der er en større sammenhæng og at der er svar på nogle af de ting som er svære og mærkelige i livet. Og samtidig... Den kritiske indgangsvinkel, som jeg opbyggede i løbet af mine teenageår, den blev også besvaret og mødt." (bilag 9:7)

Hun oplevede både at hendes definerende erfaring besvarede noget, som hun længtes efter, nemlig et ønske om mening og kærlighed, men også det, som hun ikke forstod og som hun var kritisk overfor. Katrine opsummerer selv sin definerende erfaring således:

"hvis man skal sige det kort, så oplevede jeg at kristendommen både talte til mit hjerte og til mit hoved" (bilag 9:7)

Altså kan Katrines definerende erfaring karakteriseres dels som en emotionel erfaringstype, som besvarede hendes håb og længsel, og dels som en intellektuel erfaringstype, som besvarede hendes undren og spørgsmål.

Konversion er som bekendt ikke kun én beslutning. Lars havde en definerende erfaring og følte sig som en del af familien, og først derefter begyndte hans helbred at blive bedre ligesom han blev i stand til at komme videre i sit liv. Anne fik slukket sin åndelige tørst, og har været præget af en lykkefølelse lige siden, ligesom hendes aktive søgen har været slut siden da. Og for Katrine blev denne dag også blot begyndelsen:

"Det startede der. Og jeg siger "startede" fordi det var jo ikke sådan at alt bare... "wupti, og så var det på plads og så var jeg et nyt menneske". Men det var starten på noget nyt. Og starten på... Fra at mine spørgsmål havde været meget skeptiske og testende (...) Men derefter blev mine spørgsmål mere... Ligesom en helt tør svamp som bare ville have en masse vand. Jeg ville bare gerne forstå det, og vide en helt masse." (bilag 9:6)

Katrine oplevede altså, ligesom de andre informanter, at hun én bestemt dag havde en særlig oplevelse, som blev definerende for hendes konversion, og som igangsatte resten af processen, samt prægede denne proces. Hun siger således følgende om hvordan hun har læst i Bibelen sidenhen:

"Pludselig troede jeg på det jeg læste. Jeg læste det som sandhed mere end som skeptisk. Jeg var stadig kritisk, så jeg slugte ikke alt råt. Men jeg tænkte "nu arbejder vi med det". Ikke for at modbevise det, men for at arbejde på at tage imod det." (bilag 9:7)

Katrine havde fået en definerende erfaring, som bevirkede at hun nu var blevet nysgerrig. For at bruge Rambos termer kan man sige, at hendes forpligtelse (sjette trin) igangsatte hendes søgen (tredje trin) for alvor, hvilket også understreger at Rambos trinmodel ikke udelukkende skal forstås lineært. Katrine fik smag på troen, og ønskede at dyrke den i højere grad.

Andet tema, Definerende erfaring, handler om den oplevelse som en konvertit kan opleve, og som viser sig at danne grundlag for meget af resten af processen. Med konversionsteoretiske begreber er det oplagt at bruge Lofland og Skonovds erfaringstyper til at tale om dette tema. Erfaringstyperne er forskellige idealtyper på grundtemaer, som kendetegner den indledende oplevelse i en konversion, og på den måde er de meget sammenlignelige med temaet om definerende erfaring.

Mht. læringsteori kan den definerende erfaring minde om en stimuli, som udfordrer ligevægten i den lærende, altså den udløsende årsag som forårsager kognitiv dissonans. En definerende erfaring er nemlig en "forstyrrelse", som tvinger den potentielle konvertit til at reagere. Nogle vil givetvis afvise forstyrrelsen, og derfor ikke indlede en konversionsproces. Men hvis forstyrrelsen forsøges optaget i vedkommendes mentale skemaer (via én af de 4 læringstyper), så kan konversion finde sted. Og i givet fald vil konversionen blive præget af denne definerende erfaring.

4.3. Tema #3: Konversionens ledsagere

Dette tema drejer sig om konversionens socialitet, og det faktum at alle konversioner i nogen grad finder sted i en social sammenhæng. Når jeg i denne delanalyse bruger ordet "ledsager", så mener jeg et andet menneske end konvertitten selv, som influerer konversionen ved at støtte, vejlede eller følge den. Jeg vil komme ind på Rambos fortalerbegreb, og hvad det betyder at møde en fortaler, som man har tillid til, behovet for fællesskab og nogen at tro sammen med, samt udfordringer forbundet med de mennesker, som ikke er konversionens ledsagere, altså dem, som ikke tror sammen med én.

Analysen viser at det generelt er vigtigt for en troende, og måske særligt for en konvertit, at have ledsagere, som man kan dele sin tro med. Anne udtrykker det således:

"Du skal jo have nogen mennesker, som du kan være sammen med ift. at være sammen med Gud. Og så skal man finde en retning hvor det passer sammen med det." (bilag 8:3)

For Anne er det altså en præmis at tro og gudsdyrkelse bør foregå sammen med nogen. Hun har således selv prøvet, før sin konversion, at savne fællesskabet om troen:

"Jeg får mine batterier ladet op på en anden og mere sikker måde. Fordi det andet var lidt hårdt, fordi jeg havde ikke rigtig nogen menighed. Og ikke rigtig noget... Altså de der gudstjenester, der får jeg jo også mine batterier ladet op. Og lovsang og bøn og... Der er mange muligheder for at blive ladet op." (bilag 8:8)

Før sin konversion praktiserede hun forskellige former for alternativ religion, men gjorde det meget på egen hånd. Efter sin konversion finder hun stor glæde i kirken og fællesskabet. Lars giver udtryk for en lignende glæde:

"Og alle jeg sådan set har mødt i kirken, og i (den mindre gruppe), har betydet meget for mig. Bare det at snakke med de mennesker der er i kirken hver søndag, det har betydning for mig. Og de har hver især betydning fordi jeg føler, at de interesserer sig for én" (bilag 7:2)

Udover en generel glæde ved, og behov for ledsagere, så beskriver alle informanterne at deres fortalere (jf. 2.4.4. *Møde med fortalere*) var mennesker, som de havde tillid til. Det er således ikke ligegyldigt hvem der præsenterer en potentiel konvertit for troen. Lars beskriver at han i første omgang tog i kirke fordi hans egen søn var begyndt at komme der (bilag 7:1). På den måde havde sønnen indirekte kommunikeret til Lars, at dette sted var værd at stole på. Og som tidligere beskrevet blev Lars' første gudstjeneste da også til en definerende erfaring for ham.

Anne beskriver at hun over en periode havde gået til gospel i den lokale apostolske kirke, uden dog at være medlem af kirken eller i det hele taget være kristen. Og da Annes mand så blev nysgerrig og ville tage til gudstjeneste i netop denne kirke tog Anne med. Måske fordi hun allerede kendte til stedet, og havde en begyndende tillid til kirken. Og i løbet af denne gudstjeneste gjorde lovsangen et stort indtryk på Anne, især fordi hun kendte dem, der sang for:

"jeg kendte jo dem der sang lovsang fra gospelkoret. Og så så jeg dem synge de der lovsange, og jeg tænkte "sig mig engang, jeg tror faktisk at de mener det der... Det kan da ikke passe at de synger sådan noget". Altså jeg syntes at det var meget, meget mærkeligt at de sang de ting, de gjorde, og mente det. Og så tænkte jeg, at så kunne jeg lige så godt bare synge med. Og så var det det." (bilag 8:3)

Anne blev altså særligt nysgerrig på lovsangen og kristendommen fordi det gjorde indtryk på hende, at mennesker, som hun kendte, sang disse sange og tilsyneladende selv troede på sangenes budskab. Man kunne forestille sig et lignende scenarie, men hvor det var komplet fremmede mennesker der sang sangene, og i dette tilfælde kan det tyde på at sangen ikke ville have gjort samme indtryk på Anne. Tilliden til troens fortalere var nemlig afgørende.

Katrine beskriver noget lignende. Hun var udvekslingsstudent i USA, hvor hun boede hos en værtsfamilie:

”jeg kom til at bo ved en afroamerikansk, kristen familie. På østkysten derovre. Og det er mødet med dem, og deres livsførelse der viser mig Jesus fra en helt anden side, som jeg ikke har oplevet før. Fordi de lever et liv med Gud som en levende gud der er i blandt os og... Altså lidt ála det, som jeg kender nu og som jeg oplever i Apostolsk Kirke.” (bilag 9:4)

Katrine siger altså at det var værtsfamiliens livsførelse der gav hende et indtryk af Jesus og kristendommen. Derfor må det betegnes som afgørende at Katrine fik et indtryk af netop værtsfamiliens livsførelse, hvilket hun kun gjorde fordi hun kendte dem og var en del af deres hverdag. Igen tyder det på at fremmede ikke kunne have haft samme indflydelse. Katrine uddyber:

”Før gav det ikke mening fordi jeg ikke rigtig forstod bibelen, og hvem skulle også læse i den, for det var jo ren volapyk... Men ud fra det, min værtsfamilie fortalte om Jesus, så lød det jo fantastisk. Jeg oplevede hvad han gjorde for dem. Den fred... Den klippe og det holdepunkt, som han var for dem.” (bilag 9:6)

Her understreger hun at den kontinuerlige interaktion med hendes fortalere var afgørende, som også Rambo beskriver (jf. 2.4.4. *Femte trin: Fortsat interaktion med fortalere*). Der var ikke blot tale om ét møde, men om en løbende samtale om troen. Katrine blev overrasket og overbevist af fortalernes personlige historier om hvilken forskel troen gjorde i deres liv. Desuden var værtsfamilien klar med konkret vejledning efter selve forpligtelsen (Rambos sjette trin) havde fundet sted:

”Efter gudstjenesten fortalte jeg til min værtsfamilie at jeg havde bedt med på den der bøn, og jeg begyndte at læse Johannesevangeliet. Det var det min værtsfar sagde jeg skulle. Det tager 3 uger, der er 21 kapitler. Han sagde ”start med det. Og når du har læst det, og hvis du giver det 3 uger, så vil du ikke kunne lade være med at ville have mere”. Han sagde noget i den stil. Så det gjorde jeg.” (bilag 9:6)

Katrines fortalere, som var blevet hendes ledsagere i hendes konversion, stod altså klar med konkrete råd, som Katrine fulgte. Måske fordi tilliden allerede var etableret.

Desuden antyder empirien at informanternes konversioner har været særligt prægede af ledsagere, som minder om konvertitten selv, og som vedkommende kan spejle sig i. Lars beskriver fx at han tidligt i sin konversion blev medlem af en såkaldt "mindre gruppe":

"en (mindre gruppe) er, for mit vedkommende, en gruppe af mænd som samles, vi er en 5-6 personer der mødes (en aften med jævne mellemrum). Og der sidder vi og snakker om hvad der er sket hos os hver især siden sidst, og vi har fortalt lidt om vores barndom og vores opvækst. (...) Og det er en fantastisk lettelse at man kan sidde der og snakke med nogen der virkelig lytter, og virkelig ønsker én det godt, og gerne vil hjælpe én alt det de nu kan." (bilag 7:2)

Lars er altså taknemmelig for muligheden for at mødes med ligesindede mænd, som "virkelig lytter", og som han kan dele sin tro med. Her er virkelig tale om ledsagere, fordi gruppen mødes fast og primært eksisterer for at facilitere en samtale om tro, trivsel og livet.

Anne beskriver at især én anden kvinde var nærværende og tilgængelig i starten af Annes konversion:

"Jeg tror (en kvinde fra menigheden) var... Det var faktisk meget mærkeligt, fordi hun rendte simpelthen efter mig (griner), og det var jeg jo ikke vant til fra andre her i (vores by), for eksempel. Det var som om jeg havde en magnet på. Hun var der, og hun kom hele tiden når vi var oppe i kirken, og hun kom også på besøg." (bilag 8:2)

Altså en anden kvinde, som var vedholdende og støttende, og som på den måde prægede Annes konversion som ledsager. Katrine beskriver noget lignende, hvor hun fik en jævnaldrende veninde, som var en støtte for hende:

"Og så startede jeg i gymnasiet, og det var også en fed start. Jeg blev en del af... Eller, lagde mærke til ret hurtigt at der var noget der hed KFS. Og jeg tænkte "godt, det er der vi starter". Og der blev jeg veninder med én, som kom i (den lokale Apostolsk Kirke). Og det startede bare med at vi snakkede godt sammen. Og det at mødes i KFS på gymnasiet, det at se, at her på det her store gymnasium, der er der i hvert fald dem her, som også vedkender sig at være kristne. Så bare det at opleve, at kristne mennesker også findes hjemme i Danmark, og de findes på gymnasier. De

findes blandt unge mennesker, det er ikke gamle mennesker og folk som er mærkelige. Det er faktisk folk som mig, som går på gymnasiet. Måske er vi et mindretal og vi er ikke så mange, men jeg er ikke alene. Det var virkelig en stor oplevelse.” (bilag 9:8)

Katrine udtrykker her meget præcist hvor afgørende det tilsyneladende kan være at have ledsagere i sin konversion, som minder om én selv. For Katrine gjorde det i hvert fald indtryk at hun kunne få ledsagere, som var på hendes egen alder, som havde lignende interesser og som hun kunne spejle sig i. Udover veninder i KFS beskriver Katrine også at hun fik tilsvarende veninder i sin lokale kirke:

”Jeg læste bibelen, og havde den ungdomsgruppe i Apostolsk Kirke, og det var igen oplevelsen af ikke at være alene. Og jeg havde nogle veninder som også var seje og almindelige og som også gik i gymnasiet, og som også godt kunne lide at hygge og feste. Så vi kom godt ud af det med hinanden, både i vores fællesskab om at tro på Gud, men også bare som personer.” (bilag 9:9)

Dette behov for relationer, som man kan spejle sig i, stemmer godt overens med Rambos tanker om konversionens femte trin, den fortsatte interaktion med fortaleren. Han beskriver at den løbende transformation af konvertitten foregår i det, som han kalder for transformationens matrix (jf. model 10). Én del af dette matrix er ”relationer”, som er med til at facilitere trivsel, fællesskab og en følelse af samhørighed, som bidrager til konvertittens løbende transformation. Så konversionens ledsagere spiller en vigtig rolle, også ifølge Rambo.

Som beskrevet i 1.4. er Apostolsk Kirke (og frikirker generelt) en minoritetskirke i Danmark sammenlignet med Folkekirken. Derfor er det en præmis for informanterne at de møder flere mennesker, som ikke er deres ledsagere i konversionen, end de møder mennesker som er. Denne oplevelse af at tro på noget, som er dybt definerende for ens eget liv, men som for mange andre ikke er det, kan medføre udfordringer, antyder empirien. Især hvis disse ”andre” er mennesker, som man har kær, evt. ens familie:

”Jeg synes det sværeste altid er at være sammen med nogen der ikke tror på det. Altså også fordi børnene ikke er interesserede, heller ikke dem der er blevet døbt. Det synes jeg tit har været lidt hårdt.” (bilag 8:6)

Anne beskriver her at det kan være hårdt, når hendes egne børn ikke er interesserede i troen, på trods af at de egentlig er blevet døbt. Hvilket givetvis skyldes at Anne selv oplever megen glæde og meningsfuldhed ved sin tro, og derfor selvsagt ønsker det samme for sine børn.

Denne udfordring kan også komme til udtryk på den omvendte måde, hvor konvertitten er barnet i familien. Katrine beskriver det således:

”Men lige pludselig var der et ret stort emne, som det kun var mig der havde et forhold til, eller det var kun mig det betød noget for. Så når jeg snakkede med min far om det, så kunne jeg ikke bare snakke om det som én eller anden ting, fordi det blev meget personligt for mig. Og jeg følte mig angrebet, og så gik jeg jo i ”forsvarsmode”, og så skændtes vi, og jeg blev enormt ked af det... Ja, det var virkelig intenst. Så til sidst blev det noget vi undgik, men samtidig lå det jo imellem os. Der var bare en afstand imellem os, og jeg kunne mærke... Jeg følte virkelig at jeg havde skuffet ham. At jeg havde skuffet min far, ved at tro på noget, som for ham bare ikke gav mening.” (bilag 9:11)

Ligeså vel som ledsagere i en konversion kan være afgørende og vigtige, så kan manglen på helt bestemte ledsagere være smertelig. Når noget så definerende og grundlæggende i ens liv ikke bliver delt af ens nærmeste familie kan det forårsage skænderier og afstand. Hvis man har oplevet at en stor del af ens meningssystem er blevet forandret, og denne forandring ikke anerkendes eller påskønnes af mennesker, som man ellers i alle andre henseender deler alt med, og har en tæt relation til, så kan det medføre sorg og frustration. Hvilket dels er et udtryk for konversionsfænomenets distinkthed og kompleksitet, og dels for det generelle menneskelige behov for fællesskab, samhørighed og relation.

Tredje tema om konversionens ledsagere italesætter fænomenets socialitet. Af den årsag kan noget psykologisk orienteret teori være misvisende da her kan være en tendens til at

fokusere isoleret på individet. Bl.a. for at undgå denne simplificering af konversionsfænomenet anvender jeg også sociologer og socialpsykologer som teoretikere i dette speciale (fx Lofland og Skonovd). Mht. konversionens ledsagere og konversionsteori har Rambo sit fortaler-begreb, som er et menneske, som introducerer konvertitten for troen eller trosfællesskabet. Dette begreb italesætter ligeledes konversions sociale dimension, men Rambo har dog ikke udpræget fokus på at en mindre gruppe eller en hel menighed kan være fortaler, sådan som mine informanter har oplevet. Rambo er på dette punkt mere individ-orienteret og taler primært om en fortaler som én person, som advokerer for en konversion. Desuden beskriver Rambo at konvertittens samspil med fortaleren først sker via et "møde" (fjerde trin) og dernæst fortsætter med en løbende interaktion (femte trin). Denne kontinuitet ses også i analysen, hvor informanterne bl.a. giver udtryk for at have haft forskellige ledsagere over længere tid. Mht. læringsteori kan man sige, at dette tema generelt er udtryk for læringens samspilsdimension, og at al læring sker i interaktion med en omverden. Således også transformativ læring og konversion.

4.4. Tema #4: Svar på forskellige spørgsmål

Alle informanter beskriver deres konversion som proces, der har løst udfordringer, besvaret spørgsmål eller mødt behov. Dette har de til fælles, men de adskiller sig ved variationen mellem disse udfordringer, spørgsmål og behov. Dette fjerde tema drejer sig om konversionsfænomenets individualitet og flertydighed, illustreret ved at informanterne giver udtryk for at deres respektive konversion har mødt individuelle behov og svaret på individuelle spørgsmål, som varierer fra de andre informanter. Altså kan konversion ikke betegnes som én løsning på ét problem, som et resultat af én type af søgen el.lign. Jeg vil i denne delanalyse belyse informanterne én af gangen, netop fordi deres udsagn på dette område er meget forskellige.

Lars beskriver at han i første omgang ikke søgte svar i kristendommen. Han havde det dårligt, og var syg både fysisk og psykisk, og befandt sig (med Rambos termer) i en krise. Men han søgte ikke aktivt en løsning i kristendommen. Lars' konversion begyndte i stedet pga. hans søn, som jeg også allerede har redegjort for:

"Men det var jo... Min søn, der gjorde sådan at jeg fandt ud af, at det her, det skal du dyrke, og nu følte jeg mig hjemme." (bilag 7:3)

Dette relaterer sig naturligvis til tredje tema, "Konversionens ledsagere", men siger også noget om, at Lars ikke som sådan søgte svar på sine ellers åbenlyse udfordringer, nemlig sygdom, i kristendommen. I stedet startede konversionen med et hensyn til sønnen:

"Og han sagde at han havde fået en kæreste, og at han så var blevet en del af Apostolsk Kirke, og var i kirke og hjalp med det, og ville gerne bruge hans kræfter på det. Og jeg var helt rystet. Men da han havde fortalt det, så kom jeg alligevel på den tanke, at nu havde jeg fulgt ham og ville selvfølgelig gerne fortsætte med at følge ham, og være en del af hans liv. Så jeg tog med i kirke, for at se hvad det var for noget. På baggrund af at jeg gerne ville være en del af hans liv, sådan var det i starten." (bilag 7:2)

Lars ville altså fortsat være en del af sin søns liv, og tog derfor med i kirke, hvor han fik en definerende erfaring, som allerede beskrevet. Og da først denne definerende erfaring var indtruffet oplevede Lars at kristendommen blev løsningen på især to behov. Dels et psykisk behov, og dels et fysisk behov:

"Ja, men den væsentligste del har jo været en følelse af at jeg er kommet hjem. Følelsen af at jeg har fået mere ro inden i mig selv, jeg har fået det meget bedre psykisk." (bilag 7:3)

Her beskriver Lars sin emotionelle erfaringstype. Han uddyber baggrunden for erfaringen således:

"den psykiske del med at komme hjem og mærke at nu er man hjemme og Gud er der og vil mig det godt, og hele denne her følelse, er jo nok den del der har ændret mit liv fuldstændigt. Hele min tro på livet. Fordi før, inden jeg kom i kirke første gang, der havde jeg et liv som jeg tit følte at jeg egentlig ikke havde lyst til. Det var så lidt livsbekræftende, at jeg følte at det... Jeg vil ikke sige, at det ikke var værd at leve, men jeg havde i hvert fald et meget trist syn på tilværelsen og troede ikke meget på fremtiden. Og efterfølgende er det meget livsbekræftende, og jeg føler at livet er

dejligt igen, og det er værd at leve og værd at kæmpe for. Og den del har jo nok været den største for mig" (bilag 7:4)

Ét af de behov som Lars' konversion har mødt er altså et psykisk behov for meningsfuldhed, fællesskab og håb. Og denne oplevelse har "ændret hans liv fuldstændig", som han selv udtrykker det. Men konversionen har også besvaret et andet behov hos Lars, nemlig behovet for helbredelse fra sin fysiske sygdom:

"Og fysisk har jeg jo også fået det bedre i og med at den fysiske og helbredende del også er blevet bedre. Så jeg har fået utroligt meget (...)" (bilag 7:3)

Lars siger altså at de største behov som er blevet mødt ifm. konversionen, er hhv. et psykisk behov om at føle livsglæde og håb, og et fysisk behov om at blive fri for smerter.

For Anne er det anderledes. Hun var en langt mere aktiv søger, og hendes søgen var mere religiøst eller åndeligt betinget, og ikke i ligeså høj grad præget af følelsesmæssige eller fysiske behov. Annes behov bestod i højere grad af en længsel efter sand åndelighed. I sin tidligere religiøse sammenhæng havde hun det således:

"Jeg følte bare at Gud er kæmpestor. Og det kunne ikke være der. Jeg følte det indsnævrende, og det var som om at der manglede 90% af Gud." (bilag 8:2)

Hun var altså aktiv i et religiøst fællesskab, men havde en fornemmelse af at genstanden for gudsyndelsen var forkert, og at der måtte være noget andet og mere ægte, som hun måske kunne finde. Og da hun mødte kristendommen følte hun, at hun måtte give den en chance:

"Altså det var simpelthen for fristende. Jeg var nødt til bare at fortsætte ligeud. Fordi det var jo der jeg kunne få stillet min usædvanligt store tørst. For det var også en pinsel for mig, de 20 år hvor jeg ledte. For jeg ledte og ledte og ledte... og det var så frustrerende. Alle de bøger... Jeg har læst alt om Buddha og sufisme og... Jamen alle mulige mærkelige ting om shamanisme og indianere og naturtro, og jeg kunne bare ikke finde noget der var til mig." (bilag 8:3)

Annes søgen havde altså stået på i 20 år, og hun var på dette tidspunkt træt af at søge. Hun har selv et bud på hvor denne søgen og dette behov stammer fra:

”Ja, den der søgen... Jeg tror den kommer fra at jeg som barn har (...) prøvet at forlade min krop nogle gange, og det lyder mega sindsygt, men jeg tror jeg har oplevet en del lort (griner), hvor man er nødt til lige at smutte... Ud af kroppen. Ud-af-kroppen-følelser.” (bilag 8:3)

Anne havde nogle ubehagelige oplevelser som barn, som gjorde at hun fik en række ”ud-af-kroppen-oplevelser”, og dette har pirret hendes nysgerrighed i retning af åndelighed og religiøsitet. Og netop dette behov for at finde den mest passende åndelighed blev mødt i Annes konversion:

”Det bedste for mig var jo at få slukket den der ulidelige tørst. Fordi jeg var så meget... Det var så stressende at lede og lede og lede, og være sådan lidt fortabt i den der store gryde af tilbud. Så det er godt at have sådan... Én vej man kan gå på. Det er fedt.” (bilag 8:6)

Annes søgen, som havde varet helt fra hendes barndom, er altså blevet erstattet af klarhed og retning, og på den måde er hendes individuelle behov blevet mødt i hendes konversion.

Katrine beskriver at hun siden hendes barndom har været søgende og stillet store spørgsmål om tilværelsen:

”Ligesom man lærer om 2. Verdenskrig og sådan noget, så jeg havde ingen forståelse for at kristendom er aktivt og levende og relevant i dag. Men når det er sagt, så har jeg altid været søgende. Fra jeg var helt lille har jeg gjort mig store tanker og stillet de store spørgsmål i livet. Og haft brug for at få svar på hvorfor jeg var, eller hvad meningen med livet var” (bilag 9:1)

Denne søgen blev til et behov for mening, kærlighed og at noget i livet var større end Katrine selv, som hun udtrykker det. Og netop dette behov blev dækket af kristendommen, oplevede hun:

”Så jeg tror både at det var det, jeg dybest set længtes efter. Altså at der var én der var større end mig. Og at ham, jeg bad til som en lille pige, det var ikke bare en fantasi. Men han fandtes.” (bilag 9:7)

Som allerede nævnt oplevede Katrine to forskellige erfaringstyper, hvoraf denne oplevelse af meningsfuldhed og kærlighed er den emotionelle erfaringstype. Men hun oplevede også en intellektuel erfaringstype. Katrine havde nemlig også et behov for rationelle svar på eftertænksomme spørgsmål, og dette behov blev også mødt:

”Og i den proces hvor jeg tog imod kristendommen oplevede jeg også at der var svar på de spørgsmål jeg havde, og på den skepsis jeg havde fået bygget op overfor det at tro, eller bibelens troværdighed og sådan noget.” (bilag 9:7)

Dette tema beskriver altså hvordan konversion kan bidrage med svar på forskellige behov og spørgsmål afhængig af konvertitten. Lars har oplevet at få dækket et psykisk behov for fællesskab og håb, samt helbredelse for fysiske smerter. Anne har oplevet at få dækket sit behov for åndelighed og at hendes søgen blev indstillet af den grund. Og Katrine har oplevet både at finde svar på sin egen søgen efter meningsfuldhed og kærlighed, men også at finde rationelle svar på sine svære spørgsmål. Altså blev samme tro svar på vidt forskellige spørgsmål. Man kan med konversionsteoretiske begreber sige, at forskellige konversioner til den samme tro kan besvare forskellige ”kriser” og ”søgener”, som Rambo kalder det. Han taler om at konversioner indeholder en krise af en slags, samt at der i én eller anden grad finder en søgen sted. Men tilsyneladende kan samme tro agere løsning eller svar på vidt forskellige spørgsmål.

Anskuer man dette tema fra et læringsteoretisk synspunkt kan man sige, at temaets eksistens ikke er overraskende, jf. transformativ lærings natur. Denne type af læring er jo netop ikke isoleret og problemløsende, men omfattende og identitetsdefinerende.

Transformativ læring vil aldrig kun besvare ét spørgsmål, og derfor er det ikke

overraskende at konversion heller ikke gør det, hvis man betragter konversion som en transformativ læringsproces.

4.5. Tema #5: Konversionens effekter

Dette tema handler om de effekter som konversionen fører med sig. Da konversion kan betragtes som en transformativ læringsproces er det også logisk at effekterne af en sådan proces ikke kan sammenfattes i eksempelvis tre udtømmende punkter. Dertil er forandringen for gennemgribende. Dog må jeg i en delanalyse som denne alligevel forsøge at afgrænse og kategorisere effekterne. Det er dog vigtigt at slå fast, at forandringen ikke blot består af de her nævnte effekter. Tværtimod, informanterne giver netop udtryk for at forandringen er fundamental og kompleks. Men i denne delanalyse vil jeg forsøge at diskutere en række effekter, som særligt viser sig i analysen.

Desuden er det vigtigt at slå fast, at effekter af en konversion er fortløbende.

Informanterne giver ingenlunde udtryk for at være færdige med forandringsprocessen, eller at have et fuldt overblik over processens effekter. Katrine udtrykker det meget præcist:

”jeg er helt overbevist om at intet kan forhindre mig i at tro på Gud. Så mht. den konversion, så startede den i USA og sluttede i USA. Jeg begyndte at tro, og jeg vidste at det ikke bare var for dén tid, det var for altid. Men mht. udlevelsen af troen og hvilken rolle den har, og hvordan den spiller ind på mig som person og de valg jeg tager i livet, og den måde jeg lever på... Det startede jo samtidig, men er stadig i gang.” (bilag 9:13)

Processen er stadig i gang, og de her nævnte effekter kan siges at være hidtidige. Senere i processen kan der således opstå andre effekter.

Paloutzians meningssystembegreb består af meget forskelligartede komponenter, og derfor kan effekten af konversion være meget mangfoldig, ifølge Paloutzian.

Meningssystembegrebet antyder også at forandringen kan være primært ”intern” eller primært ”ekstern”. Altså at den kan rette sig imod konvertittens ”indre liv”, følelser, velvære osv., eller den kan rette sig imod konvertittens socialitet, handlinger og interaktion med

andre mennesker. Med en simplificering kan man sige, at de tre første komponenter i meningssystemet primært er interne, og at de tre sidste komponenter primært er eksterne.

#	Komponent	Besvarelse af følgende spørgsmål
1	Tanker om ultimative størrelser	Hvad er størst, evigt og/eller helligt?
2	Identitet og selvforståelse	Hvem er jeg?
3	Formål	Hvorfor lever jeg?
4	Mål	Hvad vil jeg opnå eller yde?
5	Værdier	Hvad er godt og vigtigt at gøre frem for andet?
6	Attituder og overbevisninger	Hvordan tænker, føler og handler jeg mht. bestemte ting, emner og mennesker? Og hvorfor gør jeg dette?

Model 14: Meningssystemets komponenter (gentagelse af model 11)

Denne kategorisering vil jeg tage udgangspunkt i i denne delanalyse, og vil således diskutere tre interne effekter af konversion, som analysen peger på, samt tre eksterne. Uden at effekterne dog knytter sig an til komponenterne, således at hver komponent har én effekt.

Den første primært interne effekt af konversion, som jeg vil diskutere handler om psykisk og emotionel trivsel. Informanterne udtrykker denne effekt forskelligt, men alle omtaler den. Lars kalder det "ro inden i sig selv":

"Det har mest givet mig den ro jeg har fået, og den bedre psyke jeg har fået. Så jeg føler jeg har meget mere ro inden i mig selv." (bilag 7:3)

Anne udtrykker denne ro anderledes, og taler om at hun altid føler sig elsket, uanset hendes omstændigheder og handlinger:

"Altså jeg kan godt lave fejl, men det gør ikke så meget. Ikke med vilje, selvfølgelig. Men jeg føler mig elsket uanset hvad. Uanset om jeg laver fejl." (bilag 8:8)

Og endelig taler Katrine om at hendes identitet ikke udelukkende er defineret af hendes handlinger, men af Gud:

”Den udgøres også af det jeg siger og gør, men er ikke kun det jeg siger og gør. Men at min identitet som udgangspunkt er baseret på at jeg tror på Jesus og på at han elsker mig, og han er for mig, og at han er en almægtig gud, som jeg tilhører.”
(bilag 9:17)

Samme tanke uddyber hun på følgende måde:

”Så sådan lidt mere, ikke at skulle kæmpe for at blive noget, men at tro på at jeg allerede er noget.” (bilag 9:16)

Informanterne oplever altså alle en kærlighed og en ro, som øger deres trivsel. Deres konversion har bidraget med en tryghed som bl.a. påvirker meningssystemkomponent nr. 2, identiteten. De oplever således at deres identitet er defineret af Gud, og hans kærlighed til dem og ikke i lige så høj grad af andre ting. Katrine udtrykker denne komponent mest eksplicit, men alle informanterne giver udtryk for en øget glæde og kærlighed.

En anden intern effekt af konversion kan være, at man begynder at tillægge ”Guds mening” om et givent forhold høj vægt. Man betragter Guds tanker som overlegne ift. sine egne, og derfor får man én i sit liv, som man står til ansvar overfor. Alle mennesker står naturligvis til ansvar overfor andre mennesker, men informanterne giver udtryk for en bevidsthed, som er præget af ansvarsfølelse overfor noget overmenneskeligt, nemlig Gud. Jeg har tidligere beskrevet at Lars har dårlig samvittighed pga. en række prioriteringer han tidligere havde i sit liv, og at han derfor nu er opsat på at ”give tilbage”. Denne tanke kan også være begrundet i at han nu, efter sin konversion er startet, står til ansvar overfor noget større end sine egne ambitioner. Han uddyber sine tanker således:

”Hvis jeg kan hjælpe nogen, så har det en stor værdi for mig. Hvis jeg kan gøre noget, som Gud gerne vil have mig til, og det er noget jeg kan, så har det en stor værdi for mig.” (bilag 7:5)

At det er Gud der vil have Lars til at gøre noget er således afgørende for handlingens værdi i Lars’ øjne. Dette uddyber han også i relation til sin dårlige samvittighed:

”Jeg har haft så dårlig samvittighed over nogle af de ting jeg gjorde, ikke bevidst for at skade nogen, men for at nå mine egne mål. Det har jeg så dårlig samvittighed over at jeg i dag vil give alt det tilbage jeg kan give tilbage.” (bilag 7:6)

Lars har altså dårlig samvittighed, og oplever at Gud tilskynder ham til at give tilbage til andre mennesker.

Denne oplevelse af at stå til ansvar overfor noget større end sig selv genkender Anne også. Hun udtrykker det sådan at Gud er den eneste ”dommer” som er afgørende i hendes liv, fx ifm. hendes job:

””Jeg har jo kun én dommer, og det er i hvert fald ikke dig”, tænker jeg tit, når jeg møder sådan nogle utilfredse borgere, eller brokrøve” (bilag 8:7)

Anne oplever altså at én effekt af hendes konversion er at hun ikke bliver lige så påvirket af andre menneskers udsagn som tidligere, fordi hun lever ud fra en erkendelse af at Guds mening betyder mere end menneskers. Anne taler også om at det påvirker hendes handlinger, at hun tænker, at ting i hendes liv er gaver fra Gud. Fx hendes krop:

”Når jeg nu har fået en krop skal jeg passe på den. Og alene det, når jeg vil passe på min krop, så er det klart hvad jeg skal gøre. Så skal jeg holde mig rask, fordi alt andet, så sviner jeg en gave, som jeg har fået, til. Og alene den ene lille ting gør at man opfører sig ordentligt. Jeg er bevidst om at jeg har fået en gave af Gud, og det er min krop, og så kommer resten af sig selv.” (bilag 8:5)

Tanken om at hendes krop er en gave fra Gud, gør altså at hun er bevidst om at værdsætte den og forvalte den bedst muligt. Igen et udtryk for at hun står til ansvar for noget udover hende selv og andre mennesker.

Katrine deler denne tanke om at Gud har givet hende visse ting, og at hun derfor står til ansvar overfor ham:

”Det gør at forholdet til Gud, som du siger så fint... At der netop også er et ansvar. Fordi bibelen er jo også meget klar på at man skal stå til ansvar overfor ham, og man skal bruge det, man er blevet givet” (bilag 9:14)

Jeg har tidligere beskrevet hvordan Katrine anser Gud som en moralsk absolut, og at Guds tanker er definerende for hvad der er godt, sundt og efterstræbelsesværdigt. Denne tanke kan siges at være overlappende med Annes dommer-tanke. Begge bygger de på en bevidsthed om at Guds tanker er vigtige, og at man står til ansvar overfor ham. Denne bevidsthed er et godt eksempel på første komponent i meningssystemet, nemlig tanker om ultimative størrelser. Hvis man mener at én størrelse er større og mere betydningsfuld end alt andet, så får denne størrelses ord og tanker en signifikant vægt, og kan ikke umiddelbart ignoreres. Den får dermed betydning for alle de andre komponenter, heriblandt identitet og værdier.

En tredje intern effekt af konversion handler om at informanterne giver udtryk for at have fundet et fast holdepunkt i tilværelsen, som giver dem tryghed. Katrine taler om hvad det betyder at tro på Gud, når man er midt i en svær tid:

”jeg øver mig i hvert fald lige nu på at stole på ham. Og at uanset hvilken smerte man kommer ud i, så er Gud stadigvæk nok. Gud går ikke kun til smerten, og så stopper han. Han dækker udover og i den.” (bilag 9:16)

Katrine finder altså håb i tanken om at Gud er uafhængig af hendes omstændigheder, og at han er den samme uanset om hun en dag oplever enorm smerte. På den måde er Gud et fast holdepunkt i livet for Katrine. Anne taler om noget tilsvarende:

”Men Gud er der jo altid. Det er ligesom at solen står op, eller at der er en himmel, eller at der er jord under mine fødder. Det er der jo altid.” (bilag 8:6)

Anne sammenligner her Gud med solen og jorden, på den måde at de er konstante. På samme måde lever hun med en tro på at Gud er der og at han er uforanderlig, og dette bidrager med en intern effekt af tryghed. Dette relaterer sig også til tanker om ultimative størrelser. Altså, hvis Gud er evig og uforanderlig, så kan det få en betydning for en konvertit og afføde en effekt, fx tryghed.

Det var altså tre interne effekter: Indre ro og kærlighed, oplevelsen af ansvar samt et fast holdepunkt som kan give tryghed. Nu kommer jeg til tre effekter, som er mere eksterne og altså involverer andre mennesker end selve konvertitten.

Én ekstern effekt af konversion kan siges at være en øget omsorg, tilgivelse og tålmodighed overfor andre mennesker. Lars taler fx om sit temperament, som er mindre i dag end tidligere:

”Jeg har haft noget temperament, og jeg kunne godt blive sådan lidt impulsiv. Blive irriteret på nogen... Bilister! (griner) Og tidligere ville jeg have vist min irritation og skældt ud, eller vist min irritation på forskellige måder... Ikke voldeligt, slet ikke. Men rent kommunikativt. Og jeg kunne gøre opmærksom på at jeg syntes at nogen var en klaphat, ikke? Men i dag kan jeg styre mig, på den måde at når jeg synes at nogen er irriterende, eller synes at nogen gør noget forkert, så tænker jeg: Gud siger vi skal tilgive” (bilag 7:6)

Når bølgerne går højt minder Lars altså sig selv om, at Gud siger, at Lars skal tilgive. Dette relaterer sig til førnævnte interne effekt om signifikansen af Guds tanker og ord. For Lars lader det i hvert fald til at have påvirket hans temperament og hans evne til at tilgive andre mennesker.

Anne kan genkende noget lignende. Særligt ifm. hendes arbejde i plejesektoren:

”Jamen det er sådan det er når man passer gamle mennesker i eget hjem. Og der er det jo perfekt at være kristen, altså for at kunne holde det ud.” (bilag 8:7)

For Anne er hendes kristne tro altså hjælpsom fordi den hjælper hende med at ”holde det ud”. Hun uddyber på denne måde:

”selvom de er mega sure og siger, at man er en total idiot og det værste der er sket i ens liv, så kan man... Og det er jo tit sådan noget de siger, dem jeg møder på mit arbejde. Så kan man bare tage det og rumme det, og elske dem. Og så kan de mærke det, og komme videre. Komme over det. I stedet for at jeg står og himler op over det, så kan jeg rumme dem. Og det kan jeg jo tydeligt se, at det kan vi ikke alle sammen. Jeg bliver tit sendt ud til alle mulige, fordi jeg kan rumme mange.” (bilag 8:8)

For Anne bidrager kristendommen altså med en overbærenhed og en udholdenhed, som hjælper hende med at rumme mennesker, som behandler hende uretfærdigt.

Også Katrine sætter ord på noget tilsvarende:

”Jeg synes tilgivelse er én af mine værdier også. Og det ved jeg ikke om jeg ville have syntes, hvis ikke jeg troede på tilgivelse sådan som jeg gør. Så ville jeg nok have været mere... Kontant eller fordømmende. Have holdt på min ret til at være vred over nogle ting, eller på mennesker” (bilag 9:17)

Igen en overbærenhed, som gør konvertitten i stand til at tilgive andre mennesker. Katrine har også tanker om hvor denne effekt mere konkret stammer fra:

”Fordi det er sådan jeg tror at Gud er overfor os. Jeg tror på at han tilgiver os. At han har tilgivet mig, og stadig tilgiver mig når jeg gør ting som er åndssvage, selvom det er bevidst. Og jeg tænker, at hvis Gud gør det ved mig, hvem er jeg så hvis jeg ikke gør det... Det er jo fordi jeg tror på, at sådan som Gud er overfor os, sådan skal vi være overfor hinanden. (...) Han er ikke ligesom mennesker. Han kan noget, som vi ikke kan, men det giver os mulighed for at gøre det samme. Eller give det videre man selv har fået.” (bilag 9:17)

Hun taler om at give det videre, som man har fået, og siger helt specifikt at hun har oplevet at få tilgivelse. Og derfor forsøger hun også at være tilgivende i sin omgang med andre mennesker.

Dette fokus på andre mennesker relaterer sig også til den anden eksterne effekt, som jeg vil fremhæve. Denne handler om at konversion og den efterfølgende tro kan vende konvertittens fokus i retning af andre mennesker, så man bliver mere opmærksom på at være nærværende, gøre en forskel og øve indflydelse på sine omgivelser. Lars giver udtryk for at have oplevet en radikal forandring på dette område. Han siger følgende om sit fokus før sin konversion:

”Men ellers var min livsværdi jo tidligere at opnå nogle af alle de ting jeg gerne ville opnå selv. At rejse og arbejde, tjene mange penge.” (bilag 7:6)

Altså i stor stil at leve for sine egne ambitioner og sin egen glæde. Men som sagt har dette ændret sig radikalt for Lars:

”efter jeg ikke havde noget syn på fremtiden eller på det liv der kom i morgen, så er det i dag sådan, at det er nogle meget kortsigtede mål jeg har. Det er her og nu at jeg vil hjælpe. At gøre nogen ting... Jeg har ikke nogle store mål med mig selv om at jeg skal opnå det, og opnå det. Jeg er glad hvis jeg kan hjælpe og være noget for mine børn, og hvis jeg kan hjælpe (nogle unge mennesker), hvis jeg kan hjælpe nogle (kulturforeninger) med at starte op.” (bilag 7:5)

Lars er altså både blevet mere kortsigtet og udadvendt i sit fokus og sine mål, som er komponent nr. 4 i meningssystemet. Han ønsker at hjælpe andre, og gerne unge mennesker.

Anne taler om at hun i kraft af sit tidligere engagement i alternativ religion mødte mange mennesker, som havde en ”dødslængsel”. Men denne længsel fylder ikke i kristendommen, ifølge Anne:

”Ja, før var det jo med dødslængsel. At man bare ville væk herfra, og blive fri for det jordiske liv. Og nu er det... Altså selvfølgelig er der også fokus på paradiset nu, men man skal også leve sit liv og sprede det glade budskab blandt folk. Og det gør jo at man lever sit liv en smule mere intenst, vil jeg sige. At være i kontakt med andre... Altså, og det er jo ikke fordi jeg kan finde ud af det hele tiden. Men du kunne godt lige skrue lidt op for kontakten når du møder nogen. Så det giver en anden form for liv, i stedet for at rende rundt og have dødslængsel, ikke? (griner)” (bilag 8:7)

Anne oplever altså at hendes konversion har ført et nærvær og en social dimension med sig, som handler om at være i kontakt med andre mennesker. Og dette står i stærk kontrast til hendes tidligere åndelige praksis. Hun uddyber sit nye fokus på denne måde:

”Og hvor man, når man er kristen, har lidt mere fokus på relationer og at være noget for andre. Vise næstekærlighed og omsorg og alle de der ting. Altså have nogle stærke relationer til alle mulige mennesker hele tiden.” (bilag 8:7)

Altså et øget engagement i relationer, som også Katrine genkender. For hende er det logisk at hendes konversion medfører ændrede handlinger overfor andre mennesker:

”Guds tillid handler jo netop om at når man stoler på ham, så forandres man. Så er der nogle ting man gør anderledes, eller noget man opgiver, eller noget man tager imod, fordi det handler om at forandre den man er. Fordi man tror på, at Gud er den, han er” (bilag 9:13)

Katrine mener altså at man bliver forandret af at begynde at ”stole på Gud”, og hun har da også selv oplevet en forandring mht. hendes syn på andre mennesker. Adspurgte hvad det bedste ved hendes konversionsproces har været, svarer hun følgende:

”Det er 100% det her med at det hverken er i andre mennesker eller i mig selv at jeg har oplevelsen af at være hel. Eller at min måde at være sammen med andre mennesker ikke handler om hvad jeg kan få fra dem, men i høj grad er med et ønske om hvad jeg kan være med til at give til andre. Fordi jeg i relationen med Gud tror at det er ham der giver mig alt hvad jeg har brug for. Så det handler om at jeg bliver fyldt på og bliver hel og har en kilde til liv og til rigdom. Til et rigt liv, som ikke afhænger af hvor godt et job jeg har, eller hvor meget opmærksomhed jeg kan få fra andre mennesker. Så det her med, at det lidt ændrer tilgangen til andre mennesker” (bilag 9:15)

Katrine oplever altså ”at være hel” i kraft af sin relation til Gud, og dette tjener som et grundlag ud fra hvilket hun kan relatere til andre mennesker uden at fokusere på hvad hun selv kan få ud af relationen, men i højere grad på hvad hun kan være med til at give. Denne udadvendte effekt af sin konversion opsummerer hun således:

”Men i sidste ende synes jeg jo at formålet må være udover mig selv, i hvert fald. At jeg gerne vil leve for andres gavn og glæde, frem for kun min egen. Det har ændret sig, ja” (bilag 9:16)

Her taler Katrine om meningssystemets tredje komponent, formålet med livet. Hun siger at formålet under alle omstændigheder må være rettet imod andre mennesker.

Alle informanter oplever altså i forskellig grad at deres konversion har medført en effekt af øget nærvær og lyst til at gøre en forskel for andre mennesker.

Sidste eksterne effekt som jeg vil beskrive i denne delanalyse handler om at konversion til kristendommen kan tyde på at have en relevans for konvertitternes tanker om egne kompetencer, karriere og job. Tro og karriere kan med andre ord siges ikke at være skarpt adskilte elementer, men gensidigt påvirkende. For Anne kan troen bidrage med udholdenhed og overskud i en presset hverdag, som også allerede nævnt. Hun siger fx følgende:

”man kan da også holde bedre ud når det hele går skidt. Altså nu er jeg ansat i (sundhedssektoren), og jeg har tit sagt til min chef at det er så godt at jeg er blevet kristen” (bilag 8:7)

Jeg har tidligere anvendt citater fra Anne, hvor hun siger, at hun kan blive udsat for meget kritik på sit arbejde, og hun er altså meget afklaret om at hendes nyfundne kristne tro gør en positiv forskel i den forbindelse.

Katrine er ung og står overfor at skulle vælge en uddannelse. Også dette valg bliver set i lyset af hendes konversion:

”det er faktisk også i tillid til at Gud synes at det også er den vej jeg skal gå. Jeg tror at det også er hans vilje. At han i hvert fald bakker op og baner en vej for at jeg kan (få den uddannelse). Fordi det er altså ikke bare lige... Jeg ved godt at der er mange der gør det, men det er altså ikke bare lige sådan at man (søger ind og så klarer man det nemt). Det er en proces, synes jeg. Og i det har jeg tillid til at Gud er med i det, og at han baner vej for det.” (bilag 9:14)

Katrine er altså overbevist om at hendes tro ikke er isoleret og afgrænset til fx kirkerummet, men at den spiller en rolle i hendes karriere. Og hun finder særligt trøst i troen fordi hendes foretrukne uddannelse er udfordrende, og derfor håber hun på Guds hjælp til at gennemføre. På baggrund af at ”det også er hans vilje”, som hun siger.

Lars er ikke erhvervsaktiv, men har tidligere haft lederjobs og et stort fokus på egen karriere. På trods af hans nuværende erhvervsstatus oplever han at hans konversion har gjort ham i stand til at bruge sine kompetencer igen:

”Altså hvor jeg før ikke kunne noget som helst, og troede simpelthen bare at mit liv, det var bare... Jeg kunne ingenting, jeg kunne ikke foretage mig noget. Og jeg kunne ikke bruge nogle af mine kompetencer, de ting jeg før har brugt. Så skete der pludselig det at Gud har vist mig vejen til at jeg kunne komme videre med mit liv. Og det lykkedes, og det er helt fantastisk.” (bilag 7:5)

Før hans konversion, mens han var syg, oplevede Lars stor utilfredshed ved ikke at kunne bruge sine evner, sådan som han tidligere havde gjort i stor stil. Men efter sin konversion har han fået mulighed for igen at gøre en forskel med de kompetencer han besidder. Men nu ønsker han at bruge kompetencerne til andres glæde, som tidligere illustreret. Helt specifikt hjælper han med forskellige projekter, som har væsensligheder med hans tidligere jobs. Og på den måde har Lars’ konversion, ligesom Annes og Katrines, haft en indvirkning på deres beskæftigelse og karriere. Troen spiller en aktiv rolle heri, og er dermed også relevant for konvertitternes beskæftigelse o.lign.

Denne sidste delanalyse drejer sig om konversionens effekter, og dette er både sammenligneligt med Rambos syvende trin, konsekvenser, og med Paloutzians meningssystembegreb. Førstnævnte italesætter at en konversion må føre noget med sig, og at der må ske en forskel på en række områder, og sidstnævnte begrebsliggør disse områder i 6 komponenter. Mine informanter giver bl.a. udtryk for at der er sket en effekt i deres tanker om ultimative størrelser, deres identitet og deres mål, som er hhv. komponent nr. 1, 2 og 4.

Med læringsteoretiske begreber kan man sige at transformativ læring er kendetegnet ved at omstrukturere flere skemaer på én gang, og derfor er definerende for hele livet og den lærendes bevidsthed, og ikke blot for et specifikt område. Derfor er det også naturligt at en sådan læring vil medføre forskelligartede effekter, selvom læringen ikke kan reduceres til disse effekter i sig selv. Men en så fundamental læring må forventes at medføre effekter.

4.6. Opsummerende diskussion

Som beskrevet i 1.2. *Konversion som forskningsfelt* befinder dette speciale sig i krydsfeltet mellem konversionsteori og læringsteori. Konversionsteorierne har dog været de mest operationelle og har således været anvendt både i interviewguide og analyse. Men i dette afsnit vil jeg sammenfatte analysen, og relatere den til forskningsfeltet om transformativ læring.

Helt generelt kan man på baggrund af de 5 delanalyser sige, at transformativ læring tyder på at kunne forekomme ifm. konversion, sådan som Bateson antager (jf. 1.2.). Jeg har i analysen beskrevet flere træk ved konversion, som det opleves af informanterne, som kan karakteriseres som typiske træk ved en transformativ læringsproces. Heriblandt konversionens potentiale til at forandre identitet og meningssystem, som især femte tema om konversionens effekter italesætter. Dette ligger tæt op af fx Illeris' beskrivelse af transformativ læring (jf. 2.1.).

Desuden viser analysen tegn på at konversion i høj grad er en proces, og ikke en pludselig forandring. Selvom noget tyder på at visse forandringer kan forekomme meget pludseligt ifm. konversion, som illustreret ved Lars' og Annes definerende erfaringer, så tyder det også på at det virkeligt transformative element forekommer gradvist. Ligesom teorien om transformativ læring beskriver.

Konversion tyder på at kunne aktivere alle læringens tre dimensioner, både indhold, drivkraft og samspil. Indholdsdimensionen italesættes særligt af tema 4 og 5 om hhv. konversionens svar på spørgsmål og dens effekter. Konversionens effekter er udtryk for det tillærte indhold, altså en transformeret identitet og verdensbillede. Og det samme er de svar, som konvertitten har fået på vedkommendes spørgsmål.

Drivkraftdimensionen berøres af både tema 1, 2 og 4 om hhv. konvertittens forudgående tro, definerende erfaring og forskellige spørgsmål. Konversion er ikke en universel læringsproces, som finder sted uafhængigt af det lærende subjekt, men er i høj grad defineret og påvirket af netop konvertitten. Både via vedkommendes baggrund og kontekst, vedkommendes individuelle behov, længsler og spørgsmål, samt vedkommendes konkrete erfaring, som i høj grad er definerende for hele læringsprocessen.

Konversionens samspilsdimension italesættes primært af tema 3 om konversionens ledsagere. Konvertitten lærer ikke alene, men er i løbende samspil med sin omverden igennem relationer til ledsagere.

Opsummerende kan man sige, at analysen med dens 5 temaer antyder at konversion kan anses som et eksempel på en transformativ læringsproces som forandrer den lærendes identitet og verdensbillede, som kan udspille sig over lang tid, og som berører alle læringens tre dimensioner.

Analysen har også rejst en række nye spørgsmål om konversion som transformativ læring. Det er fx uvidst om den her beskrevne læring og forandring er særligt knyttet til kristendommen, eller om den også finder sted ifm. konversion til andre religioner og trosretninger, samt om den varierer imellem forskellige kristne konfessioner. Og i givet fald, hvor meget den gør det. Desuden kunne man undersøge hvert enkelt af de 5 temaer, og analysere mere grundigt hvad der kendetegner fx konversionens definerende erfaring eller dens effekter. På den måde kunne man blive klogere på den omfattende og komplekse lærings- og forandringsproces, som konversion er.

5. Konklusion

I dette speciale har jeg ønsket at besvare følgende problemformulering:

Hvad kendetegner den læring og forandring, som finder sted ifm. konversion til kristendommen?

Dette har jeg forsøgt at gøre via en fænomenologisk inspireret interviewundersøgelse med 3 informanter, som alle har oplevet at konvertere til kristendommen i deres ungdom eller voksenalder. Den institutionelle kontekst for undersøgelsen har været Apostolsk Kirke Danmark, hvor alle informanterne i dag er medlemmer i forskellige lokale kirker.

Undersøgelsen har trukket på både konversionsteori og læringsteori. Af konversionsteori har jeg anvendt Lewis Rambo, Raymond Paloutzian, John Lofland, Normand Skonovd m.fl. og mht. læringsteori har jeg trukket på Jean Piagets grundlæggende læringsforståelse. Mere specifikt har jeg anset konversion som en transformativ læringsproces, pba. den definition som Knud Illeris anvender.

Jeg har lavet en tematisk analyse af de 3 interviews, og resultatet af denne blev 5 temaer, som tilsammen danner et svar på hvad der kendetegner den læring og forandring, som finder sted ifm. konversion til kristendommen. De 5 temaer er følgende:

- 1) Forudgående tro. Konversion til kristendommen har en baggrund, og enhver konvertit har én eller anden trosmæssig kontekst, som konversionen finder sted i og bliver præget af. Både selve processen og effekterne af konversionen lader til at blive præget af den pågældende konvertits forudgående tro.
- 2) Definerende erfaring. Konversion er en personlig og transformativ forandringsproces, som kan udløses af en lang række årsager og oplevelser. Disse kan variere fra konvertit til konvertit, men det lader til at være afgørende at konvertitten får en erfaring, som påbegynder, faciliterer og definerer en stor del af resten af konversionsprocessen.
- 3) Konversionens ledsagere. Konversion er en personlig proces, men foregår ikke i isolation. Den bliver faciliteret og præget af en række ledsagere, som vejleder og støtter konvertitten i sin forandringsproces.
- 4) Svar på forskellige spørgsmål. Selvom konversion er blevet undersøgt som én forandringsproces, som retter sig imod én gren af kristendommen, så tyder det på at konversion besidder et potentiale til at besvare en mangfoldighed af spørgsmål og behov,

som kan variere fra konvertit til konvertit. Den samme proces kan, med andre ord, opleves meget forskelligt afhængig af hvilke spørgsmål man som individ søger at få besvaret, og hvilke behov man møder fænomenet med.

5) Konversionens effekter. Konversion kan betegnes som en transformativ læringsproces, og derfor er det naturligt at den præger mere end én sfære af konvertittens liv. Konversion til kristendommen danner grundlag for mange andre elementer i livet, og derfor kan processen få indflydelse på disse. Af potentielle effekter kan nævnes både interne, psykologiske effekter samt mere eksterne, sociale og praktiske effekter.

Samlet set kan man sige, at denne undersøgelse indikerer, at konversion til kristendom i Danmark (og specifikt i Apostolsk Kirke) kan være kendetegnet ved at være præget af konvertittens egen forudgående tro, at den bliver defineret af en personlig, skelsættende erfaring med troen, at den bliver faciliteret i et fællesskab og af en række ledsagere, at konversionen ikke blot er ét svar på ét spørgsmål, men at den kan besvare en mangfoldighed af spørgsmål hos hver enkelt konvertit, samt at konversionen har en række kontinuerlige og længerevarende effekter i konvertitten, heriblandt både interne og eksterne effekter. Pba. dette antyder analysen at konversion er et eksempel på transformativ læring, da processen ligner teorien på flere punkter.

Det er svært at sige, om denne konklusion også vil være gældende for en lignende analyse af andre frikirkelige kirkesamfund i Danmark, eller for kirker i andre lande. Et mål om statistisk generaliserbarhed er således både umuligt og irrelevant indenfor dette speciales metodiske og videnskabsteoretiske tradition.

Ligeledes er denne konklusion baseret på 3 informanter, og det er muligt at en lignende undersøgelse med andre informanter ville medføre en anden analyse og dermed en anden konklusion. Ligesom det sandsynligvis ville være tilfældet hvis nærværende undersøgelse var foretaget af en anden forsker. Men med den foreliggende empiri kombineret med den tilgængelige teori på området står denne konklusion som et rimeligt bud på en besvarelse af førnævnte problemformulering. Og dermed som et sjældent forskningsmæssigt indblik i konversionsfænomenets natur i en dansk kontekst.

6. Litteratur

Her findes referencer på al anvendt litteratur, fordelt på tre kategorier af kilder: Bøger og kapitler i antologier, artikler samt hjemmesider. Referencerne er sorteret alfabetisk indenfor hver kategori.

6.1. Bøger og kapitler i antologier

Alheit, Peter (2012): "Biografisk læring – indenfor den nye diskurs om livslang læring" i Illeris, Knud (red.): *49 tekster om læring*, s. 214-229. Samfundslitteratur, Frederiksberg.

Andersen, Heine og Lene Koch (2015): "Hermeneutik og fænomenologi" i Jacobsen, Michael Hviid, Kasper Lippert-Rasmussen og Peter Nedergaard: *Videnskabsteori*. Hans Reitzels Forlag, København.

Bateson, Gregory (1973): *Steps to an Ecology of Mind: Collected Essays in Anthropology, Psychiatry, Evolution and Epistemology*. Paladin Granada, London.

Bishop, Detra (2019): *Adult Religious Education as Transformative Learning: The Use of Religious Coping Strategies as a Response to Stress*. WestBow Press.

Blasi, Anthony J. (2009): "The meaning of conversion: Redirection of foundational trust" i Giordan, Guiseppe (red.): *Conversion in the age of pluralism*, s. 11-32. Koninklijke Brill, Leiden.

Brinkmann, Svend (2010): "Etik i en kvalitativ verden" i Brinkmann, Svend & Lene Tanggaard (red.): *Kvalitative Metoder – en grundbog*, s. 429-445. Hans Reitzels Forlag, København.

Engestrøm, Yrjö (1998): "Den nærmeste udviklingszone som den basale kategori i pædagogisk psykologi" i Hermansen, Mads (red.): *Fra læringens horisont*. Klim, Århus.

Engestrøm, Yrjö (2012): "Ekspansiv læring – på vej mod en nyformulering af den virksomhedsteoretiske tilgang" i Illeris, Knud (red.): *49 tekster om læring*, s. 443-466. Samfundslitteratur, Frederiksberg.

FrikirkeNet (2014): *Frikirke for alle*. FrikirkeNets Forlag, København.

Hansen, Johannes (1997): "Apostolsk Kirke" i Larsen, Birgitte og Peter Lodberg (red.): *Kristne Kirkesamfund i Danmark*. Forlaget ANIS, Frederiksberg.

Hiebert, Paul G. (2008): *Transforming worldviews: An anthropological understanding of how people change*. Baker Academic, Grand Rapids (udgivet post mortem. Rettighedsindehavere er Meneses, Eloise, Barbara Rowe og John Hiebert).

Hood, Ralph W., Bernhard Spilka, Bruce Hunsberger & Richard Gorsuch (1996): *The psychology of religion: An empirical approach*. Division of Guilford Publications, New York

Illeris, Knud (2012): "Læringsteoriens elementer – hvordan hænger det hele sammen?" i Illeris, Knud (red.): *49 tekster om læring*, s. 17-38. Samfundslitteratur, Frederiksberg.

Illeris, Knud (2015): "Læring". Samfundslitteratur, Frederiksberg.

Jacobsen, Bo, Lene Tanggaard & Svend Brinkmann (2010): "Fænomenologi" i Brinkmann, Svend & Lene Tanggaard (red.): *Kvalitative Metoder – en grundbog*, s. 185-205. Hans Reitzels Forlag, København.

James, William (1902): *The Varieties of Religious Experience: A Study in Human Nature*. Longmans, Green and Co., New York.

Johannesen, Lars E.F., et.al. (2018): "Tematisk Analyse" i Johannesen, Lars E.F., Tore Witsø Rafoss & Erik Børve Rasmussen: *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*, s. 278-313. Universitetsforlaget, Oslo.

Kvale, Steinar & Svend Brinkmann (2009): *InterView*. Hans Reitzels Forlag, København.

Kyndal, Erik (1997): "Den ene tro og de mange kirker" i Larsen, Birgitte og Peter Lodberg (red.): *Kristne Kirkesamfund i Danmark*. Forlaget ANIS, Frederiksberg.

La Cour, Peter (2007): "Konversion psykologisk set: Klassisk og nyt – og klassisk igen" i Mogensen, Mogens S. & John H. M. Damsager (red.): *Dansk Konversionsforskning*, s. 194-224. Forlaget Univers, Højbjerg.

Lodberg, Peter (1997): "Kirkens enhed og splittelse – et historisk rids" i Larsen, Birgitte og Peter Lodberg (red.): *Kristne Kirkesamfund i Danmark*. Forlaget ANIS, Frederiksberg.

Iyadurai, Joshua (2015): *Transformative Religious Experience: A Phenomenological Understanding of Religious Conversion*. Pickwick Publications, Eugene, Oregon

Mezirow, Jack (2005): "At lære at tænke som en voksen" i Illeris, Knud og Signe Berri (red.): *Tekster om voksenlæring*. Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.

Mezirow, Jack (2012): "Hvordan kritisk refleksion fører til transformativ læring" i Illeris, Knud (red.): *49 tekster om læring*, s. 156-168. Samfundslitteratur, Frederiksberg.

Nissen, Thomas (2012): "Indlæringsformer – særlige procedurekrav og kriterier" i Illeris, Knud (red.): *49 tekster om læring*, s. 87-97. Samfundslitteratur, Frederiksberg.

Paloutzian, Raymond F. (2005): "Religious conversion and spiritual transformation: A meaning-system analysis" i Paloutzian, Raymond F. & Crystal L. Park (red.): *Handbook of the psychology of religion and spirituality*, s. 331-347. The Guilford Press, New York.

Piaget, Jean (2012): "Ligevægtsbegrebets rolle i psykologien" i Illeris, Knud (red.): *49 Tekster om læring*, s. 69-78. Samfundslitteratur, Frederiksberg.

Rambo, Lewis R. (1993): *Understanding religious conversion*. Yale University Press, New Haven.

Rendtorff, Jacob Dahl (2004): "Fænomenologien og dens betydning" i Fuglsang, Lars og Poul Bitsch Olsen (red.): *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne: På tværs af fagkulturer og paradigmer*. Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.

Rogers, Carl R. (1951): *Client-centered therapy*. Houghton-Mifflin, Boston.

Rogers, Carl R. (1961): *On becoming a person*. Houghton-Mifflin, Boston.

Starbuck, Edwin D. (1899): *The Psychology of Religion: An Empirical Study of the Growth of Religious Consciousness*. The Walter Scott Publishing Co, New York.

Tanggaard, Lene & Svend Brinkmann (2010): "Interviewet: Samtalen som forskningsmetode" i Brinkmann, Svend & Lene Tanggaard (red.): *Kvalitative Metoder – en grundbog*, s. 29-54. Hans Reitzels Forlag, København.

6.2. Artikler i tidsskrifter og andre medier

Beckford, James A. (1978): "Accounting for conversion" i *British Journal of Sociology*, nr. 29, s. 249-262.

Braun, Virginia & Victoria Clarke (2006): "Using thematic analysis in psychology" i *Qualitative Research in Psychology*, nr. 3, 77-101.

Çekin, Abdulkadir (2013): "The Reflections of Transformative Learning Theory on Religious Education in Constructing of "The Learning Society" i *Journal of Faculty of Education*, nr. 2(1), s. 97-106.

English, Leona M. (2012): "Transformative Learning Theory: Implications For The Adult Religious Education Of Women" i *Journal of Religious Education*, nr. 60(1), s. 41-47.

Fleischer, Barbara (2006): "Mezirow's Theory of Transformative Learning and Lonergan's Method in Theology: Resources for Adult Theological Education" i *Journal of Adult Theological Education*, nr. 3(2), s. 147-162.

Hviid, Mia Leth Frisch (2018): *Anna Libak: Mange medlemmer skyldes rummelighed*. Tilgået på <https://www.folkekirken.dk/aktuelt/nyheder/anna-libak-mange-medlemmer-skyldes-rummelighed> (besøgt d. 6/3-2020)

Jensen, Lars Ulrik (2005): *Kristne kirker i Danmark*. Tilgået på https://www.kristendom.dk/kirkeretninger/kristne-kirker-i-danmark?_ga=2.85781465.1104800141.1585213560-1269294390.1585213560 (besøgt d. 10/4-2020)

Lofland, John & Norman Skonovd (1981): "Conversion Motifs" i *Journal for the Scientific Study of Religion*, nr. 20(4), s. 373-385.

Meneely, Colin (2015): "Transformative Learning and Christian Spirituality: Towards a Model for Pedagogical and Theological Clarity?" i *Adult Learner: The Irish Journal of Adult and Community Education*, s. 88-101.

Morsø, Åse Merete (2005): *Hvad er trosbekendelsen?*. Tilgået på https://www.kristendom.dk/indf%C3%B8ring/hvad-er-trosbekendelsen?_ga=2.56052459.1104800141.1585213560-1269294390.1585213560 (senest opdateret januar 2020, besøgt d. 10/4-2020)

Paloutzian, Raymond F., James T. Richardson & Lewis R. Rambo (1999): "Religious conversion and personality change" i *Journal of Personality*, nr. 67(6)

Rambo, Lewis R. (1989): "Conversion: Toward a holistic model of religious change" i *Pastoral Psychology*, nr. 38(1).

Richardson, James T. (1985): "The Active vs. Passive Convert: Paradigm Conflict in Conversion/Recruitment Research" i *Journal for the Scientific Study of Religion*, nr. 24, s. 163-179

Silberman, Israela (2005): "Religion as a meaning-system: Implications for the new millenium" i *Journal of Social Issues*, nr. 61.

Streib, Heinz & Barbara Keller (2005): "The Variety of Deconversion Experiences: Contours of a Concept in Respect to Empirical Research" i *Archive for the Psychology of Religion*, nr. 26, s. 181-200.

Young, Curtis (2013): "Transformational Learning In Ministry" i *Christian Education Journal*, nr. 10(2), side 322-338.

6.3. Hjemmesider

Apostolsk Kirke Danmark (1): *Frikirkenet*. Tilgået på <https://apostolskkirke.dk/frikirkenet>. (besøgt d. 9/3-2020)

Apostolsk Kirke Danmark (2): *Apostolsk Kirkes historie*. Tilgået på <https://apostolskkirke.dk/hvad-er-vi/historie>. (besøgt d. 9/3-2020)

Apostolsk Kirke Danmark (3): *Find lokale kirker*. Tilgået på <https://apostolskkirke.dk/kirker>. (besøgt d. 9/3-2020)

Apostolsk Kirke Danmark (4): *Find skoler*. Tilgået på <https://apostolskkirke.dk/skoler>. (besøgt d. 9/3-2020)

Den Store Danske (1): *Trosbekendelser*. Tilgået på http://denstoredanske.dk/Sprog,_religion_og_filosofi/Religion_og_mystik/Dogmatik/trosbekendelser (besøgt d. 10/4-2020)

FrikirkeNet (1): *Hvad er en frikirke?* Tilgået på <https://frikirkenet.dk/side/hvad-er-en-frikirke#> (besøgt d. 6/3-2020)

Gyldendals Røde Ordbøger (1): *Motif (ENG-DAN)*. Tilgået på <https://ordbog.gyldendal.dk/#/pages/result/enda/motif/expert?cache=1586500691190> (besøgt d. 10/4-2020)

Gyldendals Røde Ordbøger (2): *Motiv (DAN-ENG)*. Tilgået på <https://ordbog.gyldendal.dk/#/pages/result/daen/motiv/expert?cache=1586501742653> (besøgt d. 10/4-2020)

Gyldendals Røde Ordbøger (3): *Motive (ENG-DAN)*. Tilgået på <https://ordbog.gyldendal.dk/#/pages/result/enda/motive/expert?cache=1586501301622> (besøgt d. 10/4-2020)

Kirkeministeriet (1): *Folkekirkens medlemstal*. Tilgået på <https://www.km.dk/folkekirken/kirkestatistik/folkekirkens-medlemstal/> (besøgt d. 6/3-2020).

Merriam-Webster (1): *Christianity*. Tilgået på <https://www.merriam-webster.com/dictionary/Christianity> (besøgt d. 10/4-2020)

Statsministeriet (1953): *Danmarks Riges Grundlov (Grundloven)*. Tilgået på <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=45902> (besøgt d. 6/3-2020).